

DOGA in SVETA

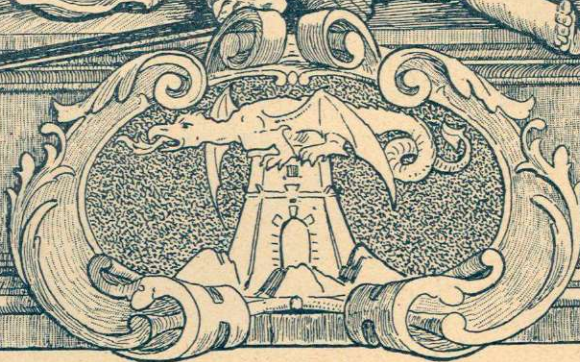
List
s podobami
za
leposlovje
in
znanstvo.

Urednika:
dr. M. Opeka
in
dr. E. Lampe.

L. XVI. 1903

ŠTEV. 6.

Ant. Rozelj

VSEBINA.

	Stran
Bogdan Vened: Naš stari greh. Polabska povest. (Dalje)	321
Anton Medved: Oddaljenim dušam. 6., 7.	330
K. Sojanov: Izza kulis življenja. Črtice. (Dalje)	331
Cvetko Slavin: Na belem dvorcu	340
Božidar Flegerič: Jurij Caf. Življenje in delovanje slovenskega jezikoslovca (Konec)	341
Jož. Bekš: Romanca o bežnih letih	348
Janko Jovan: Domači obrti na Kranjskem. (Dalje)	350
Silvin Sardenko: Gorski viri in verzi. (Dalje)	355
Marija: Liljana. Novela. (Dalje)	356
Anton Medved: Trnjevi šopki. 5., 6., 7., 8.	359
Anton Jarc: Alkohol in njega fiziološki učinki. (Konec)	360
Dr. Karol Glaser: Nemška „moderna“. Iz novejšje nemške književnosti. (Dalje)	367
Sovran: Ob materini smrti	372
Sovran: Bršljana ni	372
Književnost	373
Glasba	378
To in ono	379

SLIKE.

Vstajenje. (Nagrobni relief.) Al. Progar. — Staroruska pojedina. U. E. Makovskij. — Majorjeva snubitev. P. A. Fedotov. — Domači obrti na Kranjskem: Obodarji. Pletenje rešet. Krošnjariji. — Alkohol in njega fiziološki učinki. Slika 7, 8, 9, 10, 11. — Herman Sudermann. — Korabeljni gozd. J. Šiškin. — Fra Grga Martić.

Listnica uredništva. Vekoslav. Nemara še bode kaj iz Vas. Topot je zastokal — koš. — Č. g. J. V. na R. pri L. Oprostite: enkrat se že natančneje pomeniva o Vaših stvareh in zmožnostih, bodisi ustno, bodisi pismeno. Sedaj je dela čez glavo — a se nam že belé počitnice nasproti ... Živeli! — Zvonimir. „Pesni glas“ ni tako slaba. Drugi dve pa nista ne! — Zvonko v G. Stvarca je dobro pisana — a premalenkostna je in brez vsake prave pointe. Poizkusite kaj globljega!

„Dom in Svet“ izhaja prvega dne vsakega meseca.

Urednika: **dr. Mihael Opeka** za leposlovje, **dr. Evgen Lampe** za znanstvo in ilustracije. — Založnik in lastnik: **„Marijanišče“**. — Tiska „Katoliška Tiskarna“ v Ljubljani.

Naročnina: 9 K, za dijake 6 K 80 h, za Ameriko 2.5 dolarja, za Italijo 11 lir, za Nemčijo 10 mark. Sprejema lastništvo in upravništvo v „Marijanišču“

VSTAJENJE. (NAGROBNI RELIEF.)

AL. PROGAR.

BOGDAN VENED:

NAŠ STARI GREH.

POLABSKA POVEST.

VII.

Morje Baltiško, ti morje lepozeleno, kakšen priimek ti pristuje danes? Rimski pisci so te imenovali Ocean; Danci so te nazvali Vzhodno morje; grški učenjaki so te krstili za Scitiško ali Pogansko morje — zaradi nevernih prebivalcev ob tvoji obali. Morje sinje, morje zeleno, povej, kateri priimek ti najbolj pristuje danes? Ti molčiš. Šumiš pač s svojimi belopoltimi valovi, a pravega odgovora nočeš dati. A jaz sam vem, kakšno ime se ti danes najbolje podá. — Pogansko morje!

Po valovih plove ladjica, na videz poskakujoč nedolžno-veselo, kakor beli labod po jezerski sinjini. Koga nosi ladjica? Same zagrizene nasprotnike Kristusovi veri, same pogansko misleče in čuteče ljudi. Tu vidim Slavomira, svečenika starih bogov, vidim Volčana iz Roztoka, Ratibora iz Gabrovega, Svetopolka iz Varnovega, Draškota iz Mahovega in Gostomisla iz Ribnice, znane zarotnike iz Volčje jame. In poleg njih so njihove žene in njihova deca, mladeniči in

mladenke, in ž njimi je tudi bodriška knežnja Viljenica in njena sestrična Slavica. In kam se peljajo ti ljudje? Na Rujano, otok Svetovitov . . . Vidiš, ti morje lepozeleno, kako jaz dobro vem, kaj se na tebi godi. Ali naj ti še povem, zakaj jadrajo ti ljudje na Rujano, otok malika Svetovita?

Pristaši starih bogov, zarotniki proti novi veri in nemštvu v bodriški zemlji, so se bili ob svojem sestanku v Volčji jami, kamor jih je bil o priliki velikega sejma v Ljubeku povabil Slavomir, Triglavov svečenik, domenili, da bodo o prvi ugodni priliki potovali na Rujano, izprosit si od Svetovita blagoslova za nameravano svoje početje.

Te prilike bi bili morda čakali še dolgo, da ni koj drugi dan po njihovem zarotniškem sestanku prišel v Ljubek saksonski vojvodič Magnus, in da niso po mestu tako hitro raznesli vesti, da se vojvodič zelo zanima za Viljenico in da jo bode bržkone kmalu zasnubil.

„Motiš se, vojvodiče saksonski! Viljenica nikoli ne bo tvoja. Zanj o imam izbranega jaz drugega ženina!“ je z zmagovalno-porednim in škodoželjnim smehom dejal Slavo-

mir, ko je bil začul ono vest. A ta smeh se ni dolgo zibal na njegovih ustnicah.

„Ženska je ženska!“ je govoril z glavo kimajoč, ko je stvar prereševal nadalje. „Na nobeno mladenko se ni zanesti, če se ji pride ponujati mlad, bogat in mogočen ženin. In vojvodič Magnus je tak ženin, tak, da mu ga zlepa ni najti vrstnika. Kaj velja, če se Viljenica, vpoštevajoč ugodno priliko, ne izneveri mislim protikrščanskim in protinemškim in postane voljna vzeti krščanskega vojvoda! A to bi bilo za našo stvar usodno, pogubno, naravnost uničujoče. Preprečiti moramo to zvezo, naj me stane še toliko truda in napora, naj me stane življenje moje. Samo hiteti moram, da me ne prehité drugi!“

Tako je govoril Slavomir pa je začel hitro delati.

Zadnji čas po onem sejmskem dnevu je bival — skrivoma seveda — pri svojem prijatelju in pristašu Godeljubu v ljubeškem predmestju. Tu so se shajali v poznih večernih urah vsi, kar jih je bilo nezadovoljnih z novo vero, s ponemčevanjem in z Gotšalkovo vlado. Tu sem je prihitevala — skrivoma sevé, in kadar je utegnila — tudi Godislava, praviti, kaj je na Gotšalkovem dvoru novega.

In po Godislavi je kmalu po zadnjih dogodkih poslal Slavomir Viljenici pismeno poročilo, da misli družba, ki je bila zadnjič zbrana v Volčji jami, v kratkem izpolniti svojo obljubo ter odriniti na Rujano. In ker je bila tudi ona takrat v družbi in je takisto obljubila, da se vdeleži te božje poti, naj pove, kdaj bi ji bilo mogoče iti z njimi, seveda brez vednosti očetove, da ne bi imela potem sitnosti.

Viljenica mu je precej po istem potu poslala odgovor, da bi šla silno rada na to božjo pot a da si ne upa, ker zadnje dni tako pazijo na njo.

Toda Slavomir ni odjenjal, ker jo je hotel imeti na vsak način s seboj. Poslal ji je svét, naj se odpravi s sestrično Slavico nazaj na Pluzonov dom v Velegost: od tam pojde lahko, brez vsake zapreke, z njimi.

Iti pa mora. „Pojdi, golobica moja!“ je dejal v svojem pismu. „Pokazal ti bodem golobiča-mladiča, tako lepega, kakršnega še nisi videla. Ta tvoja božja pot bode — bodi uverjena — odločilna za pot tvojega življenja.“

Viljenica je že tako srčno želela iti na Rujano, pogledat hram Svetovitov. Zadnje besede Slavomirove pa so jo tako izpodbodle, da je pogumno stopila pred svojega očeta in ga prosila, naj ji dovoli iti s Slavico v Velegost, kadar pojde ta domov.

„Zakaj pa nočeš biti pri nas v Ljubeku?“ jo je vprašal Gotšalk.

„Saj veš, da imam rada Slavico, da skoraj ne bi mogla živeti brez nje“, je odgovorila Viljenica.

„Enkrat pa morda vendar pride čas, da se bodeš morala ločiti od nje in ločena od nje živeti!“ je nekam poredno dejal nadknez.

„Tega časa si ne želim!“ je odvrnila knežnja.

„No, no, bomo že videli: morda boš nekoč pa vendar znala pogrešati Slavico“, je z istim porednim glasom nadaljeval Gotšalk. „Pa le pojdi svobodno z njo! Kdaj pa mislita oditi?“

„Dneva Slavica še ni določila.“

„Dobro; kadar hočeta, pa odrinita . . .“

Viljenica je po Godislavi hitro sporočila Slavomiru, da sprejme njegov nasvet, in da ji je oče že dovolil iti v Velegost, kadar hoče. Naj torej sedaj on določi dan odhoda na Rujano. Ona bi videla najrajši, da tudi Pluzon ne bi vedel za to pot. Zato s Slavico ne misli iti v Velegost. Samo dejala bo, da gresta, v resnici se bodeta pa skrivoma vkrcali z njim in z drugimi znanci iz Volčje jame. On naj le določi dan.

Slavomir je pa zahajal konjiča in pohitel v Roztok k Volčanu, v Gabrovo k Ratiboru, v Varnovo k Svetopolku, v Mahovo k Draškotu in v Ribnico k Gostomislju. In kmalu so se domenili, kateri dan bodo odjadrali. Sklenili so odpotovati iz Roztoka na ladji Volčanovi, ker bo odhod od tega mesta zatrdno varnejši, kakor če

bi odšli iz Ljubeka, kjer bi jih Gotšalkovi ovaduhi lahko zasledili. In ko je bilo vse dogovorjeno in določen dan odhoda, je obvestil Slavomir Viljenico. In knežnja je s Slavico v spremstvu dveh Pluzonovih obožanih hlapcev, ki sta ju bila spremljala v Ljubek, zapustila dvor pod pretvezo, da gre v Velegost, v resnici pa je šla v Roztok. In brez zapreke so se odpeljali častilci Svetovitovi po tebi, morje Baltiško, proti Rujani.

Sedaj pa reci, ti zeleno morje, ali ne zaslužiš res imena ‚Pogansko morje‘, ko nosiš te poganske božjepotnike?

In kakšne pesmi pojó ti božjepotniki? O Svetovitu, svetem in svetlem zmagovalcu; o Živi, boginji življenja, setve in žetve; o Jarovitu, pomladanskem zmagovalcu; o Borovitu, gozdnem zmagovalcu, in o Triglavu, Svarožiču, Radigostu, Provu, Besimiru, Siti-vratu in o drugih bogovih in boginjah.

In kaj govoré med seboj ti poganski božjepotniki? Čuj, kaj pripoveduje Slavomir. Na krovu stoji, veselja mu žari oko, pa govori:

„Slavna so svetišča, posvečena našim dobrim bogovom. Krasno je Triglavovo svetišče v Štetinu, dičen je Radigostov hram v Retri, Svarožičev v deželi ratarski in Besimirov v Asmodi. Mnogoobiskana so svetišča v Kolobregu, Julinu, Velegostu, Braniboru, Malhovem in v Pluni. A ni ga nad svetiščem Svetovitovim v Arkoni na Rujani.

Na holmu stoji, obdanem z morskim šumom. Iz rdečega marmorja je sezidano in iz zelenega smaragda. Pod veliko kupolo sredi hrama stoji Svetovit, napravljen v krasno obleko: v drago kamenje štirih plemen, v krizolit, rdeči rubin, žolti karneol in beli kristal. Glave njegove so iz rumnega zlata. Glave pa ima štiri, in sicer sta dve obrnjeni na spredaj, dve na zadaj, od obeh dvojic ena glava gledajoč proti desni, druga proti drugi strani. Brade in lase ima ostrižene po rujanski narodni šegi. V desni roki drži rog, krasno ozaljšan s kovinami raznih vrst, ki se vsako leto enkrat napolni s pijačo. Levo roko ima v podobi loka zasukan v bok. Noge stojé na zemlji in

imajo svoj podstav. Velik je pa tako, da presega v visokosti vsako človeško postavo.

Njegova zunanja znamenja so zastava in konj njegov. Zastava, odlikujoča se po velikosti in barvi, ima to predpravico, da sme vojna, pred katero se nosi, vse početi, kar ji ljubo. Trdnjave lahko ruši, uničuje oltarje, sežiga hiše, pustoši planjave, celo kraljevska oblast se mora ukloniti moči te zastave.

Konj Svetovitov pa je bel, dočim je Triglavov črn. Sedlo in brzda sta krasna, ozaljšana z zlatom in srebrom. In to je razlika med konjem Triglavovim in Svetovitovim, da Triglavovega konja nikoli nihče ne jezdi — oprava mu je le za okrasek —, Svetovitovega konja pa jezdi ob določenih časih svečenik, ki je odločen za to službo. Konja pa imata Triglav in Svetovit zato, da po njunih stopinjah in vedenju izvemo voljo in prorokovanje bogov.

Prorokovanje in napovedovanje bogov o sreči ali nesreči izvemo sicer včasih tudi na preprostejši način. Na Rujani sedé ženske pri ognjišču in zarezavajo, ne da bi štele, poteze v pepel: ravno število potez pomeni srečo, neravno nesrečo. Pomembna kakor število je tudi barva: bela pomeni srečo, črna nesrečo. V Arkoni so ljudje že navaženi, da pričakujejo slabe letine, ako se zmanjša medica ali pivo, s katerim je vsako leto napolnjen Svetovitov rog; obratno pa bogate žetve, če ostane rog poln. Če pa gre za važnejše stvari, za vojsko proti inozemcem ali domačinom, je treba iskati drugih znamenj, in ta se včasih ponujajo, ne da bi jih človek iskal. Iz morja pri Redigostu se prikaže ob gotovih časih velik merjasec z belim in sijajnim zobom in se radostno valja po blatu. In ljudje vedó, ko to vidijo, da bo nastal v deželi upor, dolg, težak in divji.

Najbolje znajo pa prihodnost napovedovati sveti konji v svetiščih naših bogov. Križema se zasadé sulice v tla: v Redigostu dve, v Arkoni tri take dvojice, vsaka enako daleč oddaljena od druge. Potem pripeljejo konja. In ako stopi z desno nogo čez sulice, je znamenje sreče; če pa vzdigne najprej levo nogo, pomeni to nesrečo.

Po teh znamenjih znajo svečeniki na Rujani najbolj prerokovati. Nič manj kot tristo svečenikov ima Svetovit na Rujani, svečenikov, ki ne opravljajo samo službe svečeniške v hramu njegovem, ampak gredó tudi radostno v boj za boga, kateremu služijo.

Ona opravila seveda, ki stojé v ožji dotiki z bogovi, izvršujejo samo višji duhovniki. V Arkoni sme samo višji duhovnik prestopiti prag Svetovitovega svetišča. Samo on ima to čast, da z metlo očisti svetišče enkrat na leto, in sicer pred glavnim Svetovitovim praznikom, jeseni ob prazniku žetve. Dihati pa ne sme v hramu; kolikorkrat potrebuje zunanjega zraka, mora hiteti k vratom, da se navzočnost boštva ne razposvečuje.

Pri tem jesenskem prazniku žetve vzame svečenik sam pivno posodico iz roke Svetovitove, prerokuje pred hramom čakajočemu ljudstvu, ali naj pričakuje rodovitnega ali nerodovitnega leta, izlije staro medico kot dar pred Svetovitove noge, napolni vrč iznova in ga izprazni namah, želeč sebi in domovini srečo, moč in zmago nad vsemi sovražniki. Še enkrat napolni potem rog z medico in ga postavi na prejšnje mesto. Potem prinesó služabniki velik, okrogel, moškovo visok medeni kolač kot dar za boga.

— Ali me vidite? vpraša svečenik zbrano množico.

Če mu množica odgovori z „da“, moli, da bi bila žetev prihodnje leto še rodovitnejša, in naj bi postal kolač tako velik, da bi se za njim nihče ne mogel skriti.

Potem pa k sklepu svečenik še pozdravi navzoče v imenu Svetovitovem, jih opominja, naj ga še nadalje časté, in jim obeta za plačilo zmago na kopnem in na morju.

Pa kaj bi opisoval nadalje svetišče Svetovitovo in običajne obrede v njem, saj boste kmalu vse to videli sami, na svoje oči. Ej ti brzokrili vetrič Velesov, nikar nam ne nagajaj, da bode lepotesana ladjica plula brzo, jaderno in krepko rezala morskoplanjavo, saj je ta planjava naša, samo naša, slovenska, in mora ostati naša . . .“

In vetrič res ni nagajal. Kot brzokrila ptica v zraku je ladjica s poganskimi božjepotniki rezala morske valove proti Svetovitemu otoku, na Rujano — — —

* * *

Na Rujani so bili sprejeti nepričakovano prijazno.

Široko so odprli oči in čudom so se začudili, ko so pripluli v pristanišče mesta Arkone. Da jih pričakuje na obali sam rujanski knez Grin, kje bi si bili mogli kaj tacega domišljati! Seveda, Slavomir jim je bil zamolčal, da je obvestil rujanskega kneza, starega svojega prijatelja, da pripelje na Rujano veledične božjepotnike, in da mu je sporočil tudi dan, kdaj jih dovede — kajpada ob ugodnem vremenu —, in naj zato on pazi s svojega gradu, kdaj bode zagledal na morju ladjo z višnjevo zastavo, in ko jo bode uzrl, naj ve, da prihaja on s plemenitimi sopotniki, in naj jih pride zato pozdravit, ker njih pohod je velikanske politične važnosti za vse severne Slovence.

In knez Grin se je odzval prošnji in vabilu. S svojim sinom Krutom in z mnogimi velmožmi je prišel v pristan, je došlece prisrčno pozdravil kot brate in sestre iste slovenske krvi, jim ponudil kruha in soli in jih povabil kot goste v svoj grad.

Viljenica se je s svojo sestrično Slavico držala bolj od zadaj. Kakor so se bili zgovorili med potjo, Slavomir ni povedal njenega imena in pokoljenja, ko jo je mimo drugih predstavil knezu in njegovemu spremstvu: rekel je le, da je sestrična Pluzonove hčere Slavice. A ko jo je s prikritim in vendar dosti govorečim smeškom predstavil, je gledal, kakšen vtisk bo naredila na Rujance in zlasti na Grinovega sina Kruta. In zadovoljen smehljaj je zaigral na njegovih ustnicah, ko je opazil, kako pozorno so Viljenico vsi pogledali, kakor očarani od njene nenavadne krasote, posebno pozorno in pomembno še knezovič Krut, in ko je videl, da je tudi Krut naredil na mladenko mogočen vtisk.

„Ta dva morata priti skupaj!“ je govoril sam s seboj, ko so šli v Grinov grad in je z veselo zadovoljnostjo opazoval, kako se ljubeznivo vede z Viljenico Krut, ki se je nji in Slavici koj pridružil kot spremljevalec. „Morata — in prideta tudi! Zato bodem že jaz poskrbel, naj me stane karkoli.“

In res je delal hitro.

Po slavnostnem obedu, ki ga je napravil knez Grin bodriškim gostom, je šel Slavomir, dočim so šli drugi na vrt, s knezom v njegovo sobo, pa započel z njim ta pogovor:

„Kako ti ugajajo bodriški božjepotniki?“

„Dobro“, je odgovoril Grin. „Vesel sem jih, kakor sem vesel namena, iz katerega so prišli sem. Dal vsedobri Svetovit, da bi tudi oni dobili ugoden vtisk pri nas in ponesli od tu na svoje domove plameneč ogenj svetega navdušenja za stare naše bogove.“

„Višnji Svetovit, bog tvoje zemlje ru-janske, slavnoznani po svojih prerokbah, bode zatrdno prerokoval srečo in uspeh pri nameravanem našem započetju, saj mislimo s tem započetjem proslaviti v prvi vrsti njegovo ime. Prinesli smo s seboj tudi lepe darove zanj in za njegove svečnike, tako da sem popolnoma uverjen, da nam podeli blagoslova za naše započetje.“

„To jaz iskreno želim. Zato bodem tudi jaz z darovi poizkusil nakloniti vam njegovo milost, kakor tudi milost in dobrohotnost njegovih svečnikov. Sicer je Svetovit že sam bogat, in so premožni tudi njegovi svečniki, kakor ti je zatrdno znano. Ne samo dosti hiš, ampak tudi dosti obsežnih travnikov, njiv in gajev je last hrama Svetovitega. Tudi reden davek plačujejo Rujanci Svetovitu, in sicer daje vsaka glava brez razlike, ali je moška ali ženska, vsako leto en denar. Svetovitu pripade tudi tretji del plena, ki ga zaplenimo v vojski. In tudi od trgovine dobi Svetovitev hram desetino. Torej se ne more reči, da so Svetovit in njegovi svečniki potrebni. Vendar roka roko umiva, in nikomur dar ni neljub, tudi najbogatejšemu ne. Saj se z darom ne pod-

pira samo potreba in revščina, ampak se z njim kaže tudi dobro srce in češčenje ter spoštovanje do onega, ki mu ga damo. Zato je prav, da ste prinesli s seboj tudi daril za Svetovitev hram. In kakor sem rekel, bodem tudi jaz z darovi poizkusil pospeševati dobri namen, zaradi katerega ste prišli sem, ker mi je v resnici mnogo ležeče na tem, da zopet zavlada vsedobri Svetovit z drugimi našimi bogovi in božicami v vaših pokrajinah, kakor gospoduje pri nas.“

„Zahvalim te kakor za lep vzprejem in izkazano nam gostoljubnost že naprej tudi za dar, ki ga bodeš položil v naš namen na Svetovitev oltar. Položil ga pa ne boš samo v našo korist, položil ga boš tudi — bodi prepričan — v svoj in svoje hiše prid.“

„Kako to meniš?“

„Ti misliš, da sem prišel jaz z Bodriči samo zato na Rujano, da vprašamo prerokškega Svetovita, ali se obnese ali ne naša stvar, ki jo započenjamo za staro vero in bogove. Toda povedati ti moram koj, da sem prišel še iz drugega namena.“

„Iz kakšnega?“

„Pokazat sem ti pripeljal mladenko, ki sem jo določil za bodočo ženo tvojemu sinu Krutu.“

„Ali se šališ ali govoriš resno?“

„Kdaj se je Slavomir s teboj še šalil? Jaz govorim resno. Res sem ti privedel v hišo nevesto.“

„In katera bi bila to?“

Slavomir je stopil k oknu in pogledal na vrt. Knezovič Krut je stal ravno pod oknom in smeje nekaj dopovedoval Viljenici in Slavici.

„Ali vidiš deklico, ki stoji poleg Pluzonove hčere?“ je rekel Slavomir in potegnil kneza k oknu.

„Vidim. Rekel si, da je sestrična Pluzonove hčere.“

„Sestrična njena je res. Pa čigava hči je, ti še nisem povedal.“

„Čigava?“

„Nadkneza Gotšalka!“

„Ni mogoče!“

„Res je. In glej, ta mora postati žena tvojega sina, kneginja rujanska in kneginja bodriška! To pravim jaz, Slavomir — — —“

„Da te ne poznam že dolgo let sèm kot svojega dobrega znanca in prijatelja ter resnega moža, bi rekel, da budališ ti ali pa da imaš mene za budalo“, je izpregovoril knez Grin po precej dolgem prestanku, motreč z bistrimi očmi Slavomira ter tehtajoč njegove besede. „Da bi Gotšalkova hči postala kneginja rujanska in obenem — kakor sem posnel iz tvojih besed — kneginja bodriška! To naj razumejo bogovi, navaden smrtnik ne more!“

Slavomir pa se je zmagovito-poñosno zasmehljaj, tako nekako kakor se smehlja učenjak, ki je razvozljal težak problem, ali vojskovodja, ki si je po resnem preudarku moral reči, da je bojni načrt, ki ga je izdelal, najboljši, tak, da mu zmago naravnost jamči. Pa je dejal Slavomir:

„Bogovi razumejo moje besede in jih zatrdno odobrujejo. Prav izvestno jih bode javno odobril Svetovit. Razumeti jih moraš pa tudi ti, tembolj, ker nisi navaden smrtnik: saj te vendar že dolgo časa poznam, moža studenčno-bistrega duha in ribje-zdravih možganov. Naj ti stvar kar takoj obrazložim, saj naši ljudje na vrtu naju menda ne bodo tako težko pogrešali! Knežja Jasnost! Vprašam te, ali more pravi Sloven, Sloven stare korenine, častilec starih bogov in starih običajev, odobravati Gotšalkovo vlado v Bodričih?“

„Odobravati jo more kvečjemu narodna izdajica, propalica ali kukavica“, je odločno odgovoril rujanski knez.

„Prav praviš!“ je s svetim navdušenjem povzel Slavomir. „In jaz ti to povem, da je Gotšalk velik izdajavec slovenske stvari in slovenskih koristi. Sicer ve vsakdo, da je v vojnah izkušen vojak-junak —“

„Te slave mu ne more nihče odrekati.“

„Pa naj bi se pokazal junaka tudi v borbi za narodno slovensko stvar! Toda kaj počenja? Z vsemi močmi pomaga nemškemu življu, da se vgnezduje v bodriški deželi! Duhovnike, redovnike in redovnice

naseljuje po mestih in trgih, da bodo kmalu preplavili deželo, kakor velikanska, uničujoča povodenj. Jaz se ne bodem čisto nič čudil, če v kratkem dá ta slovenski knez povelje, da se mora vsak Bodrič priučiti blagoslovljeni nemščini.“ — Zaničljivo je izgovoril te zadnje besede.

„Škoda, res, velikanska škoda za Gotšalka, ki je bil v svoji mladosti tak navdušen Sloven in tak sovražnik Nemcev“, je pritrdil knez.

„Za navdušenega Slovena se dela in razglašá še danes. Pravi, da je to znamenje prave ljubezni do naroda, če mu človek želi in po moči stori dobro; on pa da je spoznal, da je za bodriški narod največje dobro krščanska vera, in zato jo razširja na vso moč... Toda vprašam, ali ne bode uničil narodnosti slovenske, ali ne bode pahnil slovenstva v prepad, iz katerega se ne bode moglo več vzdigniti, če pospešuje razširjanje vere, ki jo oznanujejo Nemci, in dovoljuje, da se naseljujejo nemški pritepenci svobodno po slovenskih tleh? Če on trdi, da je goreč Sloven in da srčno ljubi svoje Bodriče in vse slovenske sosede-rojake, zakaj je pa šel pred leti v zvezi z Danci in s Saksonci zaplesat bojni ples z ljutiškima plemenoma, s Prekopenci in Kišani?“

„Večna mu sramota!“ je ogorčeno dejal knez Grin. „Vem, katerega žalostnega dejstva se spominjaš. Pred prilično osemnajstimi leti je bilo, ko so se sprli med seboj Kišani, Prekopenci, Ratari in Dolenčani. Zakaj ni takrat Gotšalk kot najbližji sosed poskušal posredovati med bratskimi plemeni, da se ne bi klali v bratomorskih bojih in poklali toliko tisoč slovenskih mož in mladeničev? Zakaj se je tako daleč izpozabil, da je šel z zagrizenimi nasprotniki Slovencev, z Danci in s Saksonci morit Prekopence in Kišane in iz njih izsiljevat po zadobljeni zmagi tako vojno odškodnino? Za več tisoč mark srebra — sem slišal — sta si ti plemeni morali kupiti mir.“

„Res je. In zmagovalci so si razdelili denar, in tudi Gotšalk je vzel svoj del. Od bratskega rodu plen... Da ga sram ni

bilo! In zraven je treba pomisliti še to: Danci, Saksonci in Bodriči pod Gotšalkovim poveljstvom so šli nad ti ljutiški plemeni kot kristjani, češ da hočejo izpreobrniti poganska rodova. In kaj je resnica? Pri sklepanju miru ti krščanski knezi, danski, saksonski in bodriški, še omenili niso krščanstva, oziroma da se morajo Ljutiči dati pokristjaniti! Sramota Dancem in Saksoncem in stokrat sramota Gotšalku!“

„Sramota mu! Dobro svojo slovensko čud je docela izpremenil v grdo, pohlepno nemško.“

„Nemci so ga vsega izpridili.“

„In bolj in bolj drži ž njimi. Sicer je že po vsem slovenskem severu znano, kako se družijo z Billungi, a najnovejša vest o tem prijateljskem druženju tebi zatrdno ni še znana. Veš, zadnjič je prišel v Ljubek Ordulfov sin Magnus, s ‚prijateljskim‘ namenom, kakor je govoril, da spremi Gotšalkovega mlajšega sina, Henrika, v samostansko šolo v Lunenburg. In Gotšalk ga je vzprejel preljubeznivo. In veš, kakšna vest se je precej po prihodu saksonskega mladiča že raznesla po Ljubeku? Da se je Magnus zagledal v knežnjo Viljenico, in da se tudi knežnja baje zanima za njega!“ . . .

„Kako je pa mogla priti s teboj semkaj, če ji je vseč nemški, krščanski mladenič?“ je čudeč se vprašal Grin.

„Lahko se čudiš, toda vedi, to je tako. Čuje se pač, da knežnja malo gleda po njem. Čuje se, pravim; ali koliko je resnice na govorici, še nisem mogel dognati. Knežnjo Viljenico sem imel priliko spoznati, da je vkljub temu, da je Gotšalkova hči in vkljub temu, da je krščena, vendar-le pristašinja starih bogov. Oni večer, ko smo se v takomenovani Volčji jami pri Ljubeku ob priliki velikega sejma sešli privrženci starih bogov po dogovoru, da se pomenimo, kako bi se uprli ponemčevanju, sem spravil tja tudi knežnjo. In tudi ona je z drugimi vred obljubila iti na Rujano, izprosit od Svetovita blagoslova za nameravano početje, za odpor proti nemštvu in križu v Bodričih. Pa ko sem izvedel za one govorice, krožeče po

mestu po Magnusovem prihodu, sem si dejal: Govorica je bila samo govorica; lahko ni pičice resnice na nji. Vendar kaj če bi se deklica le dala ujeti v nastavljeno ji lepo past in bi se polakomila naslova vojvodinje saksonske? Zato sem ravno zaradi nje pospešil zaobljubljeno božjo pot na Rujano, da knežnja tem prej spozna in vzljubi onega ženina, ki sem ji ga določil jaz — tvojega sina Kruta.“

„Pa kako si prišel, prijatelj, na to misel, da bi se vzela moj sin in hči bodriškega nadkneza Gotšalka?“ je vprašal knez Grin z glasom, ki se mu je na njem že poznalo, da je Slavomirov načrt vseč knezu.

„Kako sem prišel na to misel, prašaš? Ljubezen do starih naših bogov in ljubezen do domovine mi jo je vdahnila, oziroma višnji naši bogovi so mi jo dali. Odvrniti hočem nesrečo, ki bi prišla nad bodriški rod po zvezi s Saksonci.“

„Kaj misliš, da bi bil nadknez Gotšalk res voljan dati svojo hčer Nemcu za ženo?“

„Zatrdno, če jo Magnus le zasubi. Tako je zaverovan v Nemce, da bi še v [čas šteli sebi in vsemu bodriškemu rodu, če jo zasubi Billung!“ je jezno, z zobmi škrtajoč rekel Slavomir.

„Ha, veš kaj bi naredil jaz na Gotšalkovem mestu, če bi mi Nmec zasubil hčer?“ je smeje vprašal Grin.

„Udaril bi ga po nečistih ustih . . .“

„Tega baš ne. Rajši kaj drugega. Na udarec človek lahko kmalu pozabi, ne tako hitro pa na očitno zasramovanje. In veš, kako bi jaz osramotil nemškega snubača? Klin se izbija s klinom, pravi pregovor. Ko je šel nemški kralj Oto, tretji tega imena, po cesarsko krono v Rim, je vzel s seboj sijajno spremstvo. Spremljali so ga premnogi škofje in duhovniki, knezi in vojaški prapori. Spremil ga je tudi bodriški knez Mistivoj, Mislavov sin, s tisoč slovenskimi jezdecimi. Pridružil se je z njimi saksonskemu vojvodu Bernhardu, ki je takisto spremljal kralja. Pridružil se mu je pa zato, ker je obljubil vojvoda, da mu bode dal za ženo sorodnico svoje hiše. Viteško-zvesto je

spremljal Mistivoj nemškega kralja, tako zvesto, da so bili v italijanskem mestu Veroni, kjer je iz narodnostnega sovraštva nastal poboj med Nemci in Italijani, pobiti, za Nemce se boreč, premnogi njegovi konjiki. V drugih nadaljnih bojih po Italijanskem je bilo potolčenih toliko slovenskih konjenikov, da je skoro sam izmed številne slovenske trume zapustil z Otonom italijansko zemljo.

Ko se je vrnil iz Italije, je zahteval, da mu dá vojvoda nevesto, ki mu jo je bil obljubil pred vojnim pohodom. Mejni grof Dietrich je pa tedaj zaničljivo dejal: „Vojvoda krvna sorodnica ni za slovenskega psa!“ In Mistivoj je šel domov brez neveste. Tako verolomnega se je pokazal tedaj Nmec. Vidiš, in jaz bi sedaj na Gotšalkovem mestu Billungu, če bi prišel snubit hčer, lepo vrnil ono sramoto. Odgovoril bi mu smelo: „Knezove hčere nikoli ne dobi nemški pes!“ To bi bil odgovor, kaj?

„Edino primeren!“ se je odzval Slavomir. „A Mistivoj se je Nemcem — znana je tudi meni zgodba — na ono osramočenje dobro odrezal. Rogajoč se je ponovil besede mejnega grofa in pristavil: „Toda ako je pes za kaj, bode še grizel okoli sebe!“ — Pa je šel k Ljutičem, si izprosil njihove pomoči, in se je začela grozna morija Nemcev in kristjanov. Sicer bi tudi Billung lahko tako odvrnil Gotšalku. Ali naj bi on le poizkusil grizti! To bi jo dobil po zobeh! In če bi ga Bodriči sami ne mogli ukrotiti, bi jim ti zatrdno rad pritekkel na pomoč, če bi te prišel prosit Gotšalk, kakor so svoje dni pomagali Mistivoju Ljutiči.“

„Zatrdno. Toda Gotšalka ne bode nikdar k meni.“

„Vem, da ne. Zato je pa naša dolžnost, da preprečimo ono zvezo, po kateri bi Nemci dobili še večji vpliv v Bodričih. Pa tudi Viljenice bi bilo škoda, če bi vzela Nemca. Zato sem jaz naredil ta bojni načrt proti Gotšalkovemu nemškemu gospodstvu v Bodričih, in naši bogovi ga morajo pohvaliti: Mi zarotniki iz Volčje jame, ki smo prišli danes na Rujano, bomo, ko dobimo

od Svetovita blagoslov, polni svetega ognja odšli domov, budili ljudstvo, nekega lepega dne vstali in pregnali zadnjega Nemca iz dežele. Če bi jih pa Gotšalk hotel braniti, se vzdignemo tudi zoper njega, in če bomo sami preslabi, nam prideš ti na pomoč: Gotšalka premagamo, prisilimo, da odstopi, vlado pa izročimo Viljenici in tvojemu sinu Krutu, ki naj poroči bodriško knežnjo. In ustanovili bomo — ko tudi ti, in sicer kmalu, izročiš rujansko knezovino svojemu edincu Krutu — mogočno, iz dveh velikih slovenskih rodov spojeno kneževino, poizkusili bomo potem tudi ljutiška in pomorska plemena pridobiti, da se zedinijo z nami — in pod pokroviteljstvom naših bogov ustvarimo državo slovensko, veliko in silno, da je ne bo moči na svetu, ki bi jo strla . . .“

Slavomir je prenehal in radovedno-pozorno gledal kneza Grina, kaj poreče k temu njegovemu bojnemu načrtu.

Grin je molčal precej časa. Ali je tehtal Slavomirove besede ali pa ga je občudoval. Potem pa je rekel resno-svečano:

„Sami bogovi so ti morali navdati tako misel, oj Slavomir. Dali bogovi še to, da bi jo mogli tudi vdejstviti! Tu imaš mojo roko: Tudi jaz sem vaš zvest zaveznik!“

„Slava ti! Hvaležni ti bodo pozni rodovi!“

„Še večja zahvala pristuje in se bode glasila tebi. Samo to je treba še pretehtati, ali sta za veliko zamisel tudi onadva, ki sta poklicana biti v prvi vrsti udeležena pri njej: Viljenica in Krut?“

„Slavomir je sicer že sivolas kot sivi sokol“, je ponosno odgovoril svečenik. „Toda njegove oči so, vedi — še vedno jasne, sinje kakor oko detinje, čiste kakor oko golobinje. Zapazil sem takoj pri izkrcanju, da sta se mladenič in mladenka prav prijazno spogledala. Zdelo se mi je, da sta prvi hip začutila, da sta si sorodni duši . . . Pri obedu sem ju natančneje opazoval — in menim, da se nisem varal . . . Sicer pa“ — tu se je starec ozrl skozi okno, kamor mu je že prej večkrat ušel postranski pogled — „sicer pa, pogledj, knez, tu doli . . .“

STARORUSKA POJEDINA.

U. E. MAKOVSKIJ.

Knez Grin se je ozrl skozi okno na vrt. Knezovič Krut in knežnja Viljenica sta stala pri drevesu pod oknom sama. Slavica je bila stopila k drugi gruči, ki je šetala po vrtu v spremstvu Grinove soproge in njenih hčera. Krut se je v trenutku, ko sta Grin in Slavomir pogledala doli, pripognil, utrgal cvetko, jo poljubil in jo priklonivši se ponudil Viljenici. Le-ta je zardela, jo vzela, nekaj časa sramežljivo gledala v tla, potem pa tudi poljubila cvetico in ljubeznivo pogledala Kruta.

„Ali si videl?“ je vprašal Slavomir kneza.

„Videl!“

„In razumel?“

„Razumel. Mladenka ne odklanja prijateljstva!“

„Vidiš: vse po sreči. Dali le še višnji bogovi blagoslov! Pojdiva k svečenikom Svetovitovim, da jim sporočim naš dohod in izvem, kdaj se lahko zglasimo s svojimi prošnjami in darovi pred vsedobrim bogom.“

(Dalje.)

ANTON MEDVED:

ODDALJENIM DUŠAM.

6.

Vse globočje, vse topleje,
vse drugače pel bi jaz,
ali tožen mora biti
moje Muze vsak izraz.

Ko bi vedel, da me čisto
ljubi ena duša vsaj
brez prevdarkov, brez ozirov,
kakor ptica solnčni maj:

iz srca bi mi pobegnil
ostro dihajoči mraz,
vse globočje, vse topleje,
kakor slavec pel bi jaz.

7.

Čemu, čemu bi neki tožil
ušesom gluhim, mrtvim srcem!
Umrì bolestni klik!
Vesele pesmice bom krožil,
kot očka naš, Vodnik.

I vam, ki ste mi nekdam vzeli
življenja cvetje, mile upe,
odpuščam iz srca,
kot ne bi nikdar prizadeli
najmanjšega mi zla.

Spomin za mano, up pred mano,
ljubezen sredi duše verne,
po svetu hodil bom:
Srce pokojno naj in vdano
poslednji najde dom!

K. SOJANOV:

IZZA KULIS ŽIVLJENJA.

ČRTICE.

IV.

Mož principov.

Pravijo, da učenjakom mnogo pomore sila spomina, da si pridobé svetovnoznano ime. Nemara je to resnično; jaz vem le toliko, da je moj spomin utrujen romal po svojem kraljestvu, ko je znašal v celoto koščke nekoga članka, ki sem ga nekoč čital v „Prijetelju ljudstva“. Glasil se je nekako tako-le:

„Mislili in mislili smo, kje tiči vzrok, da se težnjam raznih slojev, ki se zastopajo v parlamentih, ni moglo nikdar docela ustreči, kakor bi se moralo. Danes smo našli tisto zlo, in naši cenjeni čitatelji nam bodo gotovo pritrdili, ako govorimo v tem oziru odkrito besedo. Nikakor ne rečemo, da naši poslanci niso delali za svoje volilce z marljivostjo in vztrajnostjo, kakršna je le pri ljudeh mogoča, ki so iz celega srca zavzeti za sveto narodno stvar. Vendar danes smelo trdimo, da je bil hud greh parlamentarnega življenja, da so se bojevali večkrat za pravo tega ali onega stanu ljudje, ki v težnje dotičnih stanov niso tako globoko prodrli, kakor bi bili morali, ako bi bili hoteli sploh kaj doseči. Mi smo tega naziranja, da mora poslanec iziti iz srede stanu, katerega pravice zastopa v zbornici. Če kateremu stanu, se je godila kmetiškemu sloju v tem oziru velika krivica. Kdo je do danes v zbornicah branil pravice Atlanta vseh stanov — našega kmeta? Ljudje, katerim je zaupal kmet svojo usodo, so bili premalo poučeni o njegovih težnjah. Zato pa kmetiško življenje boleha še na toliko ranah, da mu preti v prihodnosti zla usoda ali pa celo pogin, ako si ne poišče za svoje zastopnike v parlamentu mož, ki vedó, kaj so krvavi žulji na trudnih rokah naših kmetov, mož, ki jim

niso drsele skozi prste celo življenje samo bele pole gladkega papirja, marveč so tintam tudi poizkusili, kako težko se pridela črni kruh našega slovenskega ratarja. Čemu ne bi prišli taki možje do poslaniške časti, ko jih vendar imamo? Vsem kmetiškim volivcem križem naše domovine toplo priporočamo, da se ob času volitev zavzemó, ako jim je mari lastna sreča, za vrlega narodnjaka, trdega kmeta Cvetiča. On je steber, na katerega se kmetiški stan lahko brez strahu opre, on je Mecen, čigar blago srce in dobrotna roka ne štedita, kadar se vseli potreba v kmetiške domove. Z dušo in telesom kmet, bode vrli Cvetič žrtvoval vse, da se slabe kmetiške razmere izboljšajo, da se otme naše ljudstvo sicer neizogibnega propada. Možje volivci! Morebiti se vam bo svetovalo drugače. Gotovi ljudje si bodo mnogo prizadeli, da vam v vašo škodo potemné to veliko idejo. Mi pa vam kličemo: Vaša sreča je naša misel, če se je le hočete oprijeti. Oddajte torej svoje glasove možu, v katerem vam je takorekoč zagotovljen nadaljni obstoj in razvoj kmetiškega stanu!“ — —

Gotovo, da je moj slabi spomin izgubil še ta in oni velevažni, za domovinski blagor velepomembni stavek iz dotičnega članka. A dovolj, da je ohranil vsaj toliko! . . .

* * *

Oh, to čakanje!

Lotevala se me je nervoznost, ko sem gledal počasnega postiljona, ki je ogledoval vprežene, suhe konje od vseh strani, ter pri tem potiskal klobuk, na katerem je bilo še kos srebrnega traku — znak cesarskega človeka —, sedaj na levo, sedaj na desno uho, sedaj zopet nazaj, da se je zasvetilo okroglo čelo izpod njega.

Zame se ni zmenil. Znašal je skupaj šatulje, prevezane s trakovi najrazličnejše barve, kovčege, zavitke, ter jih ne baš rahlo metal nekam v ozadje poštnega voza.

Lepo mirno sem čakal, kdaj bo konec postiljonovega prenašanja, metanja itd. Kaj pa sem tudi hotel? Drugega voznika ni bilo dobiti, pot po dolini pa je bila posuta z debelim kamenjem, a ker tega ni bilo, se je noga skoraj do gležnjev vdiralala v blato. Tako mi je preostalo edino upanje — poštni voz.

Prižgal sem drugo smotko, ter jezno puhal dim tja v megleno, zaspano jutro in premišljal razne stvari, brez vsake logiške zveze.

„Noo“, je končno vелеvažno izustil ljubeznivi postiljon ter se globoko oddahnil. „Prosim, če bi vstopili, bom pognal.“

Zlezal sem v poštni voz, ki je bil ob straneh odprt, zgoraj pa je bil razpet nekak baldahin, v podobi zelenkasto-pobarvane plahte.

Postiljon je hotel pognati. Tedaj pa se je v zadnjem trenutku prizibala neka dama z leno gracioznostjo, kakršna odlikuje samo one ljudi, ki so navajeni pozno po solnčnem vzhodu zapuščati mehke pernice.

Mrzel pozdrav, potem sva pa temeljito molčala. Ona se je zavijala v svoj kožuh ter zevala, jaz pa sem nemoten dalje kadil ter mimogrede, kolikor se je dalo, opazoval ljudi, ki so srečevali poštni voz.

Ali ste se že kdaj vozili v takozvanih poštnih vozeh? Ti moj Bog, kaka vožnja je to! Moje kosti so delale tisti dan dvojno pokoro. Na zunaj jih je voz tako neusmiljeno rahljaj, da so kar odskakovale, znotraj, v njih, pa je oral neugnani revmatizem, ki je ob grdem vremenu prava muka.

Moj zaspani vis-à-vis je delal kisle obraze. Nemara so se ponosni ženski vzbujali spomini na otomane, baržunaste divane, sploh na mehke sedeže, kjer se sedi boljše in lepše negoli v takem poštnem vozu.

Kadar so kolesa zašla v globokoizorane kolovoznice, je oškropila umazano-rumenkasta deževnica, ki se je bila v njih nabrala,

mene in zaspano pasažirko, da je ta vselej pretresljivo vzdihnila.

„Morda Vas zebe? Ali si hočete malce noge zaviti?“ me je vprašal dobri postiljon za kak četrto ure naše vožnje.

„Mene ne zebe; nemara milostivo?“ se obrnem do molčeče dame.

„Ne, hvala!“ se je malomarno odzvala.

„Koliko časa bomo še vozili do Bukovega sela?“

„Kvečjemu poltretjo uro“, me je tolažil postiljon. Lepa tolažba . . .

„Tukaj-le se pa nekoliko ustavimo“, je izpregovoril voznik, ko smo dospeli na Prepelovo. „Vstopil bode neki gospod, ki mi je že včeraj naročil, naj hranim prostor zanj.“

Naša mučilnica se je ustavila. Dež je še vedno pršil iz svinčeno-sivkaste megle, ki je visela po gorah liki črn pajčolan.

Postiljon je stopil v gostilnico tik ceste, ter se kmalu vrnil z gosposkim človekom.

„Klanjam se . . . poljubim roko . . . to je krasno, milostiva, da se srečava . . .“ Da bi te — cel studenec pozdravov se mu je izlil, in kar nehati ni mogel, tako ga je presenetilo srečanje z mojo sopasažirko.

„Vi tukaj, gospod Cvetič?“ je hitela dama v kožuhu. Videl sem, da sta znanca; odkod in kako, tega tudi iz njujinega nadaljnega pogovora nisem mogel zaznati, pa me je to tudi bore malo brigalo. — Gospod se je polagoma zbasal v poštni voz, ter z veliko važnostjo posadil svoje telo na trdi sedež. Mene je nekam pomilovalno ošvignil z očmi; najbrže mu nisem ugajal. A to me ni nič ženiralo. Uprl sem pogled v novega sopotnika ter začel zbirati misli, tičoče se njegove osebe.

Bil je precej obilen človek in je nosil rjavo obleko gosposkega kroja. Preko nosa in lic je obetala koža, da zamenja navadno barvo s temnordečo, ki je včasih in pri nekaterih ljudeh sumljiva. Prav doli, v kotu širokih ust, so se prepirale žičastotrde, redke brke, ki so z volčjelokavimi očmi dajale obrazu nepovoljen izraz. Nič simpatičnega ni bilo na možu.

„Hk... hk... hk... hk...“ Obraz mu je podplula kri, in komaj je lovil sapo, tako ga je zaletal kašelj.

„Milostiva, katar je huda bolezen. In ko bi... hk... hk... hk...“

„Silno ste prehlajeni, gospod Cvetič. Ali niste še ničesar poizkusili, da bi odpravili ta nadležni kašelj?“ je vprašala dama rahlo-čutno.

„Človek ne utegne, da bi se bavil s svojo osebo. Preveč je drugega posla, milostiva.“

„Morda Vam kajenje še bolj draži pluća. Vrhutega pušite viržinke, ki imajo najhujši nikotin...“

„Milostiva, drugih smotk jaz principi-
elno ne kadim.“

Pripravljajl je novo smotko, da si jo zapali. Vljudni postiljon je to zapazil, segel v žep po vžigalice, potegnil dvakrat ob suknjene hlače, in zadišalo je po žveplu, da me je kar dušilo v grlu.

„Prosim“, je rekel voznik, obrnivši se na svojem kozlu, da prižge Cvetiču smotko.

Silno dobro mu je delo, da ga je postiljon tolikanj počastil. Zato mu je stisnil za njegovo vljudnost dvajset vinarjev. —

„Častitam na uspehu zadnjega shoda!“ je dejala potem dama, priklonivši se nalahko Cvetiču.

„O, hvala! Ni bilo kaj posebnega. Človek pač žrtvuje vse; če pa ne doseže takih uspehov, kakor bi si jih želel, ni to njegova krivda!“

„Prosim, jaz sem čitala Vaš govor, ki ste ga imeli na shodu. To je nekaj epohalnega! Ljudje bi morali biti slepi, če bi ne uvideli, da so v Vas zmožnosti za poslanca.“

Cvetič si je pogladil nelepe brke. Taka pohvala mu je laskala nad vse. „Zmožnosti, hm, milostiva“, je dejal in se posmejal, „včasih pridejo do poslaniške časti tudi nezmožni ljudje, to se pravi, ljudje, ki nimajo trdnih principov, kakršnih je mnogo okrog po svetu, in ki so baš zaraditega nesposobni za narodno delo...“

„Menite?“ je posegla vmes dama, samo da je nekaj rekla.

„Dovolite“, je velel Cvetič naslonivši se v kot. „Milostiva, poslanci morajo biti ljudje, v katerih srcu gorí domovinska ljubezen z mogočnejšim plamenom, nego v navadnem človeku. Kdor nima take mogočne ljubezni do rodne zemlje, on je mrtev poslanec, njemu je samo do časti in denarja. Le na tako ljubezen se zamorejo opirati trdna načela, katerih poslanec kar najbolj potrebuje, ako hoče kaj doseči za svoje volivce. Teh trdnih principov, milostiva, ki so od poslanca prvo zagotovilo ljudstvu, da bode delal z vsemi močmi zanj, takih trdnih principov je dandanes premalo pri ljudeh, ki hočejo biti desnica svojemu ljudstvu.“

„Če se ne motim, sem prav to čitala v Vašem govoru“, je pripomnila gosposka sopotnica.

„Že mogoče, milostiva“, je nekoliko v zadregi odgovoril poslaniški kandidat. „A, da ne pozabim! Baš poslanec kmetiških občin more imeti res nekaj kremenitega v svojih načelih, če hoče, da se mu bode reklo, ti res delaš za narod. Pri izvolitvi zastopnika kmetiških slojev se ne upošteva, oziroma, bi se ne smela upoštevati klasična izobraženost, marveč temeljito poznanje teženj našega ratarja, kateremu se povsod majejo stebri gospodarstva...“

O, kako gladko je govoril! Nisem sentimentalen, pa vam odkrito priznam, da se mi je srce topilo, ko sem poslušal njegov slavospev o jeklenotrdnih principih, ki se rodé iz kristalnočiste ljubezni domovinske. To je mož!

„Dovolite, milostiva, kje pa izstopite?“ je vprašal končno.

„V Ravnem. Mestni šum ni za moje živce in sem si morala poiskati miru.“

„Nervoznost, milostiva; neprijetna bolezen.“

„In Vi se peljete, gospod Cvetič?“

„Tudi v Ravno, kakor Vi, milostiva. Imam sitno pot, milostiva, silno težko pot... Seveda, ko bi človek ne imel srca, bi se ne menil za tujo nesrečo... Tako pa... Hudo je človeku, če ima premehko dušo, kaj, milostiva? Dandanašnji, prosim Vas...“

„Ravno!“ je zaspano zaklical postiljon, ter ustavil nerodni voz.

Moja sopotnika sta izstopila, nervozna dama z mrzlim slovesom, kandidat Cvetič pa brez njega.

Po njunem odhodu pa je ubral postiljon strune, ki so pele bogatemu Cvetiču hvalnico.

„O, to je dober gospod! Vidite, kadar se vozi z menoj, mi vselej navrže še eno krono. Pomislite, samo smotko sem mu prižgal, pa sem dobil za četrtinko cvička. Da je mnogo takih gospodov, bilo bi lepo na svetu. Ali ne res?“

„Morda“ — sem pripomnil malomarno.

* * *

V Ravnemu je bilo Podnivčevo posestvo edino, o katerem se je lahko reklo, da ni obremenjeno z dolgovi, da ima v hlevu mnogo repov, pa zelo denarnega gospodarja. Podnivcu se je tako gladko iztekalo vse, česar se je polotil, da so ga sosedge zavidali, ker sta se s srečo tako dobro umela. Dvakrat je bil oženjen, pa vselej je dobil na Podnivčevino gospodinjo, ki je poleg pridnih rok in lepih čednosti dodala tudi Podnivčevim kronam še precej novih. Včasih se je Podnivec zadovoljno nasmehnil ter dejal sam sebi: Hvala Bogu, nismo še tako pri zadnjih, da bi se nam bilo treba bati revščine!

Iz prvega zakona je imel sina Franceta, ki je bil resnega in mirnega značaja ter je obetal, da bode prihodnji gospodar na Podnivčevini prav tak kakor njegov prednik. Druga žena pa mu je povila dvoje deklic, Reziko in Katinko, kateri je oče zelo ljubil. Ponosen je bil na nju. Tako-le ob nedeljah, kadar sta brzeli v cerkev čez travnik doli proti fari, je stal Podnivec rad na pragu, roke na hrbtu, ter zrl za vitkoraslima mladenkama, dokler mu nista izginili izpred oči.

„Ti, Meta, taki sta, da bi ju le gledal“, je dejal potem svoji ženi, ki ni hčera nič manj ljubila nego oče. Vesela jih je bila tudi ona, in če jih je očetov pogled ob nedeljah spremljal od doma, je pa mati kar

v duhu gledala, kako se pri fari ozirajo ljudje za Podnivčevima, kako si namigavajo ter šepetajo o srečnih zetih, velikih dotah in drugih takih rečeh — — —

Prihajali so snubci na Podnivčevino. Toliko se jih je že oglasilo, da bi bili Podnivčeva Rezika in Katinka lahko izbirali kakor na sejmu. Ta je bil bogat, pa ni bil lep. Mulkovemu Lovretu bi bila Rezika prav rada obljubila, da ni bil na eni nogi šepav. Katinka pa se je vnela za sosedovega Martina, in sosedov sin pa za njo. Bogat res ni bil bogve kako, pa je bil zal fant, kakor je povdarjala Katinka večkrat, in to je bilo dovolj.

„Malo ji le še primekni“, je prigovarjala mati, ko je Podnivec štel Rezikino doto Kotarjevemu Mihu, svojemu zetu. — „Rezika te je vedno tako rada ubogala ter ti stregla, kjer je le mogla.“

„Pojdi no, trije tisočaki so za žensko že lep denar. Če se s tako doto ne more omožiti, pa naj bode tako“, je nevoljen ugovarjal Podnivec.

„Ne bodi ne trdosrčen; saj tega pa potlej vendar ne boš rad poslušal, če ti bo kdo podtikal, da si jo beraško odpravil“, je silila mati.

„Rezika ni sama! Treba bo še šteti Katinki, in Francetu pa tudi ne morem pustiti praznih zidov, tako da bi se moral takoj drugi dan po ženitvi zadolžiti.“

Zmagala je pa le mati. Rezika je dobila še nekaj stotakov od očeta, a mati je Mihu še skrivaj nekaj primaknila, samo da je hči dobro preskrbljena odšla na Kotarjev dom.

Prav tako se je godilo, ko se je selila Katinka h sosedu. —

France pa je izprevidel, da mu ne bodo sijala nebesa na Podnivčevini, ako se bode hiša tako docela popraznila in morda vrhu tega še obremenila s kakimi dolgovi.

„Kaj ti je, da si tako čmeren?“ ga je nekoč ogovoril oče.

„Čemu me vprašujete to?“ je odvrnil France.

„I, tako teman obraz imaš zadnje čase...“

„Nekaj Vam bom povedal...“

„Le povej France, to je prav, da mi poveš, če ti ni kaj po volji.“

„Oče, ali bi ne bilo bolje, da se preseli sosedov Martin na naš dom, meni pa dajte tisto doto, ki jo ima Katinka?“

„Ali se ti je zvirtelo? Da bi tujec gospodaril pri nas — tega kratko malo ne! Če te skrbi, da boš moral Katinki izplačati dva tisočaka, vedi France, da je Podnivčev dom še petkrat toliko vreden. Ne, ne — tujec pa ne bo gospodaril na Podnivčevini, dokler sem jaz živ.“

„Seveda, oče, meni bi bilo tudi težko. Bojim pa se, da me kdaj prične stiskati potreba, ki tira gospodarja v dolgove in potem nemara iz lastne hiše v svet“, je modroval France.

„France, jaz ti pa rečem, ti se boš lahko tako oženil, kakor boš sam hotel. Na Podnivčev dom ne bo prišla vsaka beračica, ker se ti bodo bogate ponujale. Tista dva tisočaka boš izplačal brez vsake škode.“

Zetje pa so se še vedno radi oglašali na Podnivčevem domu. Hvalili so Podnivcu njegove hčere, svoje žene, pripovedovali mu, česa se mislijo polotiti, ter namigavali, da bi bilo dobro, če bi se jih stari še s kakšnim stotakom spomnil.

„Saj vidiš, da ne bo miru, dokler ne daš“, je navadno pomagala mati Meta, ki je največkrat zmagala Podnivčevo svojeglavnost — —

Jeseni pa se je France oženil. Tako velike dote ni mogel shraniti po poroki, kakor mu jo je obetal stari. Komaj je izplačal Katinko z nevestinim denarjem. Izplačal jo je pa. Rajši je bil brez denarja, nego da bi mu sosedov Martin vedno slonel v hiši ter pripovedoval, da bo v jeseni zidal nov hlev in druge take težave, ki bi se krajše in boljše tako-le povedale: France, pripravi mi denar . . .

„Mlademu Podnivcu ne bo tako letelo na kup, kakor je staremu. Preveč so mu popraznili hišo!“ Tako so modrovali gospodarji.

In res, na Podnivčevimi je šlo navzdol. V nekaj letih je tičal France docela v dolgovih.

„Na jesen posekam smreke ter plačam. Brez denarja pa ne morem biti; ali naj poženem družino beračit?“ Tako se je večkrat tolažil mladi gospodar, kadar se je moral zateči k veljaku Cvetiču, ki je rad posojal za dobre obresti.

„Podnivec se bo kesal, da se je zatekel k Cvetičevi mošnji“, so rekali ljudje. „Ta Cvetič zna ljudi tako sukati, da je kmalu vse njegovo.“ Poznali so bogatega Cvetiča mnogo boljše, nego France.

„Kaj mi more, če mu plačam? Da bi mu pa tako daleč zlezel v kremplje — tega ne mislim“, se je tolažil France.

Pa je sekal smreke in nosil vračat Cvetiču, a dolg je le še ostal . . . Kakor bi bilo brez dna, to žrelo!

„Saj veš, obresti se nakopičijo. Jaz bi ti rad brezobrestno posodil, pa je težko. Še tako nerad posodim, in če že zaupam denar, ga zaupam najrajši kmetu, ki se mi smili“, je pripovedoval Cvetič Francetu.

Gospodar na Podnivčevini pa se je potem še zopet večkrat oglašil pri Cvetiču. Če je zamašil eno potrebo, je zijalo sto drugih, pa vse so zahtevale denarja in zopet denarja. Dolg je narastel in domačijo je čakalo gorje . . .

Cvetič je začel pretiti . . .

„Kar najhitreje bo mogoče, gospod Cvetič. Za enkrat ne morem. Spomladi pa posekam, prosim Vas, potrpite do tedaj“, je tarnal France.

„Ne morem.“

„Pomislite, da imam petero otrok, ki niso preskrbljeni . . .“

„Ne bodi nadležen; če ne morem, ne morem“, je osorno odgovarjal Cvetič.

Ne more! Te besede so pahnile siromaka v obup, ubile so mu zadnjo tolažbo —

* * *

Ravno tedaj, ko sva se vozila skupaj v poštnem vozu, je šel Cvetič k razprodaji Podnivčevega doma.

Ljudje so se nabirali, pregledavali razne stvari, pomenkovali se, koliko bi bilo vredno to ali ono, ter milovali natihoma gospodarja,

ki je prepadlega obraza in plahih oči postopal okoli domovja.

O, da bi bil vsaj sam! . . . Žena, mali črviči — kam naj gre ž njimi? Strašna misel —: oče je in ljubi svojo družino, in za nekaj trenutkov bode berač, brez lastne strehe, brez prijatelja, brez pomoči . . .

„Kdo dá več?“ je kričal birič, ko se je prodajala lepa lisasta krava.

„Sedemdeset!“ se oglasi nekdo.

„Prvič, drugič in — nihče ne dá več? — in tretjič!“

Mož je odpeljal lepo kravo, sosedje pa so rekli, da ni preslabo kupil.

„Mama, mama!“ je pritekkel jokajoč mali Matijček, Francetov otrok; „mama, glejte, neki mož pa hoče odpeljati našo lisko. Mama, kajneda je ne sme!“ In nedolžno dete se je stisnilo k obupani materi, ki je imela Matijčevega bratca Vidka v naročju.

„Saj je ne bode“, je tolažila mati otroka, ter mu brisala solze, ki so mu lile iz velikih, modrih oči.

Sodniku, ki je bil navzoč, se je takrat Cvetič zastudil v dnu duše.

Kako naj pozabi, da so tudi njegovega očeta nekoč lakomni upniki postavili pod kap. O, to je bilo srečanje z očetom, ko ga je našel vrnivši se domov — brez doma, obupanega berača. — Sin, lastne strehe ti ne morem dati, vse je prodano; tvoj oče je — ubožec, siromak . . .

In ta Cvetič jih je ugonobil že bogve koliko — — —

* * *

Zvečer pa se je v neki gostilni v Ravnem zbralo nekaj ondešnjih veljakov. Imeli so Cvetiča med seboj. Kadili so mu in napijali kot možu, ki ima načela, kot vrlemu narodnjaku in prihodnjemu zastopniku ljudstva v zbornici, kjer bode šele lahko prav pokazal svoje velike sposobnosti in svojo temeljito ljubezen do zatiranega naroda. —

Cvetič se je ves večer zadovoljno smehljaj svojim prijateljem, veliko govoril in principiarno veliko pil na zdravje domovine in naroda!

V.

Tat.

Cincal in gugal se je v klobučinastih čevljih po sobi, in nič še ni kazalo, da misli oditi. Sedaj je obstal, kakor da ima še nekaj povedati, ter skrivaj uprl pijansko-mokre oči v zeleno steklenico, ki je stala odmašena na mizi, za katero je slonel, ali bolje, napol ležal Lovrihov, človek širokega hrbta, zmršenih las, raskavih lic in precej velikega nosa. Z zoprnim vzduhom se je mešal rezki, opojni duh brinjevca, ki je puhtel iz odmašene steklenice. Lovrihov si je semintja posegel v zmršene lase, popraskal se po prsih in zeval, neprestano zeval in trdo mižal.

„To ti pa moram reči, Lovrihov, dober je kakor marijaceljske kapljice“, je dejal nočni čuvaj.

„Glej ga no, saj sem ga sam kuhal in glavo si pustim odrezati, če mu je primešana kaplja vode ali špirta.“

„O, tebi že verujem, komu drugemu bi ne“, se je laskal žejni čuvaj Rjavec.

Zunaj je zažvižgala burja okoli hišnega vogla, da je zabrnelo, kakor da je kdo udaril po razglašeni strunah. Nočnega čuvaja je izpreletelo, ko se je spomnil, da bo treba celo dolgo noč vohati po trgu, drugi ljudje pa bodo spali tako mirno, spali in sanjali, da sije zunaj toplo solnce. Šel je do vrat in že je prijemal za kljuko, ko ga je izpreletelo nekaj sladkega . . . nekó koprnenje po oni zeleni steklenici na mizi . . .

„Lovrihov, veš, kaj ti povem: mrzlo je zunaj, da bi se človeku še pes smilil“, je silil z besedami v zaspanega Lovrihovega, ki se je delal še bolj dremotnega, nego je bil, samo, da bi se čuvaj v klobučinastih čevljih in polhovki že izgubil venkaj v noč.

„To pa; saj . . . mrzlo je, mrzlo.“ Zadnje besede je Lovrihov hitro izpregovoril, kakor da se je ravnokar prebudil iz spanja.

„Dobro, da sem toliko naše navlekel. Pravzaprav bi ne bil; pa sem poslušal svojo sitno babnico, ki mora vse ovohati in prebrskati, in ji ni bilo všeč, da nisem hotel

obleči kožuha, podšitega z volčjo kožo, in deti tega strašila na glavo.“

Solzne oči čuvajeve so se zopet vsesale v zeleno steklenico, in takrat je Lovrihov izprevidel, zakaj ne more nočni čuvaj Rjavec preko njegovega praga, kakor da so mu noge prismoljene.

„Ná, da boš bolje pogledal okoli moje hiše!“ je rekel Lovrihov z zaspanim glasom ter nalil žejnemu Rjavcu brinjevca, katerega je čuvaj izlil v svoje globoko grlo ter se odsopel, kakor človek, ki je vrgel raz sebe težko, sitno breme.

„Bog ti ga povrni, Lovrihov!“

Nažgal je svetilko ter nataknil velike, nerodne rokavice, podobne onim železnim, ki jih imajo viteški oklepi, zavezal si je ogromna ušesa ter želel Lovrihovemu ‚lahko noč‘.

Samo v šilasti nos ga je rezala zoprna burja, ki je pometala sneg s strehâ. Čutil je na nosu tako bolečino, kakor če bi mu kdo majil kožo z njega. Dolgi, svetli trakovi luči, ki je žarela v veliki čuvajevi svetilki, so nemirno begali ob predmetih, liki strahovi, ko se je gugal čuvaj po trgu.

Nekaj je smuknilo ondi za županovo hišo . . . Prebito, Rjavec, kaj je bilo . . . Ah, nič —: luč te je varala . . . A ne! Ondi-le se dviga črna pošast, leze, leze kvišku . . . Duhovi — kaj naj bi bilo drugega . . . Polnoči . . . Trpeče, nesrečne duše, ki iščejo pomoči . . . Zašumelo je, kakor če bi kdo pomel fin, droben papir . . . Ali se ga ni doteknila mrzla, dolga, koščena roka? . . . Čutil je dihanje v bližini . . . milo ječanje . . . hropenje, prihajajoče iz dnu prsi . . . Na pokopališču je . . . mrličji vstajajo . . . On sam . . . To šklepetanje okostnjakov . . . Bližajo se mu . . . Cin . . . cin . . . cin . . . Svetilka mu je padla iz rok, iz prsi pa se mu je izvilo: „Pomagajte!“

Ravno tedaj pa se je zadel nekdo ob njega s tako silo, da se je čuvaj hipoma predramil iz svoje bolne domišljije. Zadel se je obenj in jo ubral mimo županove hiše, kjer ga je pa čakala neljuba smola. Rjavčev hripavi: „Pomagajte!“ — je privabil

župana na plano, in ‚strah‘, ki je bežal, je priletel nehote v županov objem.

„Kdo si, lopov!“ je kriknil župan ter s krčevito močjo pritisnil žrtev nase.

„Pustite me!“ je klical jetnik z zasopljenim, obupnim glasom v županovih rokah, ki so ga držale kakor klešče. Občinski predstojnik se je bil namreč v zadnjih letih porredil in je bil močan kakor dva druga.

„Bodemo videli, kdo si — potem te izpustimo!“

„Rjavec!“ je klical župan čuvaja, „Rjavec!“ — Čuvaj pa je, drobno se tresoč, kakor slaboten človek, ko pride iz mrzle kopeli, pobiral koščke ubite svetilke.

„Rjavec! Vraga, ali na ušesih sediš, ali kaj ti je!“ je bruhal župan in trdno tiščal svojo žrtev, da bi se mu ne izmuznila.

„Nikoli več ne bodem, izpustite me, oče župan!“ je jadikovalo človeče v županovem nerahlem objemu.

„Le počakaj, ptiček!“

Rjavec pa je tipal v temi za ostanki svoje svetilke, in šele na nenežne klice je začel premikati nerodna, v sivo klobučevino potisnjena stopala.

„A — ali ste ga ujeli? Meni se je zdelo, da ni bilo kar tako“, se je hvalil čuvaj.

„Luč prinesi, če sploh še veš, kaj je luč!“ je ukazoval župan. — „Tako“, se je oddahnil potem, ko je potisnil Rjavčev ‚strah‘ v vežo svoje hiše, ter dobro zaklenil duri. — „Oho! Ti si, Jernejče! Kaj pa misliš, da lomiš ponoči okoli, ter begaš mirne ljudi? Kaj pa si hotel, Jernejče?“ je vpraševal župan svojega ujetnika, ko ga je spoznal.

Luč je obsijala poleg smešne čuvajeve osebe in tolstega župana tudi človeka majhne in slabotne rasti, katerega oči so nekamo zbegano gledale izpod redkih obrvi. Lice mu je bilo suho, zelo suho, tako da so se precej razločno videle kosti na njegovem obrazu, ki je bil naguban, porumenel. Pod nosom je sililo na dan nekaj redkih brk. Obut je bil, to se pravi, noge je imel ovite s slabim rjavim platnom, ki se rabi za vreče. Vse na njem je bilo obnošeno in ogoljeno in semintja so se tako natančno razločevale

posamne niti, da se je lahko reklo, da ni več daleč čas, ko se prikaže na dan človeška koža.

Tak je bil Jernejček. Revček, da bi se ga bili usmilili težki, trdi kamni, ko bi videli njegovo revščino. Delal je rad, samo če ga je kdo najel. Toda še poleti ni imel bogve kaj zaslужka, nikar pozimi, ko so močni ljudje posedali brez dela ter mislili o loterijskih številkah in ternah . . . Kako naj bi potem on, nesrečni kruljavec, dobil dela! Včasih je malo poprosil, četudi nerad, včasih je pa stradal ter gledal za kosilo poredne snežinke, ki so nagajale vetru, a slednjič v umetnih kolobarjih padale na trudno zemljo. Takrat je stisnila bridkost njegove, skoraj brezkrvne ustnice in zaželel si je, da bi ležal v tihi jami, pod črno prstjo, pod belim sneženim prtom, kjer ni lakote ne mraza . . . Njegov oče je popil na žganju lepo hišo, zelene travnike, ter pognal družino beraško po svetu . . . Bratje so se poženili, poiskali so si kruha . . . On, pohabljeni revež, pa ni imel nikogar na svetu, ki bi mu prijazno rekel: Jernejče, pojdi kosit — ali: Radi te imamo . . .

Dan pred Božičem je bilo. Ljudje so pekli in znašali skupaj za praznike, da si bodo mirno, v gorkih hišah, med domačimi privoščili kaj boljšega. Takrat je Jernejčka obšlo poželjenje . . . Lačen je bil, prazniki so bili pred durmi, on pa ni imel grižljaja kruha . . . Prosil bi . . . Beračenje pa je težko, zelo težko . . . Toliko zoprnih besed dadó ljudje siromaku za nameček, in on je siromak, velik siromak. Šel bi k sosedovim ali kam drugam . . . Ali beračiti je res nerodno . . . Malo slanine zraven kruha pa bi bilo v praznikih tako dobro . . . Šel je — a ne beračit . . .

Stopal je tiho, kakor duhovi, kadar vstajajo iz svojih gomil ter gredó prosit pomoči k svojcem . . . Na okno županove kleti je splezal. Veliki, debeli hlebi so notri . . . prašičja gnjat . . .

Cin — cin — cin — steklo je bilo razbito . . . Malce bi bil še stresel za okno in v kleti bi bil . . .

„Pomagajte!“ je tedaj zarjul čuvaj, ki je menil, da lazijo okoli njega duhovi — — —

„Jernejček, ti si hotel krasti?“ so vpraševali oče župan.

„Kaj neki drugega! Če bi bil pošten, pa bi se bil oglasil, tako pa je ta capin molčal kakor strah“, se je togotil čuvaj.

„Izpustite, me oče župan, nikoli več ne bodem! Lačen sem bil, prazniki so bili . . .“

„Tako, tako. Krasti si torej hotel, vlomiti si poizkušal v mojo klet?“

„Samo kruha in —“

„Jernejček, to ni karsibodi. Jernejček, ali nisi kristjan, da ne veš, kako nas učijo božje zapovedi? Ti si edini tat v moji občini. Glej, Jernejček, kdo bi te bil sodil, da imaš ti tatinsko kri“, so pridigovali občinski predstojnik.

Jernejček pa je stal, kakor v smrt obsojen. Sram ga je bilo, sram v dno duše, ki si do nocoj ni mogla očitati, da bi bili prsti njenega telesa kdaj segli po tujem blagu. Nocoj pa je tat . . .

„Odpustite mi, oče župan, nikoli več ne bodem . . . Lačen sem bil . . .“

„Ne morem. Če bi tatove kar tako puščali jih imamo kmalu preveč. Kaj pa bi bilo potem z občino, če bi se taki ljudje klatili okoli v nesrečo drugim!“

„Le v luknjo ž njim, gospod župan. Tam ga bodo že odvadili nečedne lastnosti!“ je trdil neusmiljeni Rjavec, katerega je še vedno jezilo, da je zaradi Jernejčka ubil svetilko, veliko, lepo svetilko.

„Lačen sem bil“, je venomer ponavljal Jernejček z jokajočim, prosečim glasom . . . „Saj veste, oče župan, da prej nikdar nisem kradel . . . Samo nocoj . . . o, da je moral priti Božič . . . Vem, da ni bilo prav — — Nikoli več ne bodem!“

„Tatvina zasluži kazen!“ so neusmiljeno odgovarjali gospod župan.

„V zaporu se že naješ, Jernejče“, ga je zbadal čuvaj, ki je imel vedno solzne oči. „Pa gorko ti bode in cel dan boš spal ter premišljal, kako si se ujel, preklicano imenitno si se ujel, Jernejče, meni verjemi, da si se res!“

„Tukaj-le notri boš čakal jutra!“ In zaprli so Jernejčka v temno klet.

„Oče župan, lepo Vas prosim —“ Jernejček je pokleknil pred župana ter jokal kakor dete, zasačeno pri prvem grehu.

„Prej bi bil pomislil, tat, kaj se ti lahko primeri; sedaj je prepozno. Če bi se ti bilo topot posrečilo, bi prišel zopet poizkušat, kajneda? O, taki zaznamovani kruljavci niso dosti prida —“ je zbadal Rjavec.

Jernejčka pa je nekaj speklo, hudo speklo notri v prsih. Zaznamovan . . . To je res: pohabljen je; pa kaj more zato . . . Zaznamovan . . . Zato pa ga črtijo ljudje in sedaj ga bodo še bolj črtili, ker je — tat . . . O, da bi umrl, da bi preminul s te puste zemlje, nesrečni kruljavec in tat . . .

* * *

Debeli oče župan so bili pred svojim poklicem v častno službo človek, čigar kosti se niso mogle baš ponašati z bogato odejo. Ko pa so posedli mesto svojega prednika, so se jim pričela lica razcvitati in lezti narazen. Ljudje so rekali o možakarju, da je mož postave, poštenjak, dober človek, ki skrbi nad vse za svojo občino, ki ves živi za njo, z dušo in s telesom.

„To je mož“, so godrnjali berači, ki so prestopali prag županove hiše. „Ta bi dal srce iz sebe za reveža . . . Prejšnji župani so bili sleparji vzpričo tega!“ V deset vasi so nesli njegov sloves.

Županu pa je hvala dobro dela in skrbel je zato, da si jo ohrani. Redil se je pač ob nji . . . Sladko-prijazno se je odkrival, kadar se je vozil v svetlem koleslju poleg svoje bahate žene, da so ga ljudje še rajši imeli . . . „Občina je prva, potem pride šele župan, ki mora tvegati vse, če preti občini nesreča. Seveda, poleg tega mora biti poštenjak, velik poštenjak, da nastopa pred svetom s čistim imenom“, je včasih razlagal možakom, ki so praznili četrtinke kislega vina v njegovih gostilni. In možje so pritrjevali in dejali sami pri sebi pa tudi na glas: „Še nikdar nismo takega moža izvolili, kot topot!“ . . .

A možje niso vsega vedeli in razumeli . . .

V občini je bilo vedno kaj novega. Mostovi so se popravljali, in še celo pokrivali s sivim škrlom. Tam se je odnesel klanec na občinski cesti, ondi zasula dolinica, tu zamenjal, ondi prikupil del občinskega sveta . . . Račune pa so delali oče župan sami. No, saj so bili poštenjak, ki se niso bali luči . . . Če je tu ali tam odletelo kaj za njihov priboljšek, komu pa to kaj mar! Zaračunilo se je pač tu in tam nekaj več izdatkov . . . Kaj bi tisto!

In oče župan so se redili in bili ugleden mož . . . Predsedniška mesta v društvih so se oddajala njim. Ognjegaško in bralno društvo je vodila županova spretna roka. Prireditelj vseh veselice je bil župan, in „prosta zabava“, zadnja točka na vseh programih za veselice, je bila v prostorih gospoda občinskega predstojnika. Skratka, oče župan so znali tako, da je neslo . . .

Sicer pa so bili skrbni zlasti za reveže. Pri zadnji veselici, ki se je vršila z običajnim ploskanjem, se je dvignil med drugimi gospod notar ter govoril:

„Gospôda moja! Vsem se je že napivalo danes; govorili so se krasni govori v lepevezanih besedah v slavo naših igralcev, v pohvalo naših pevcev, ki pojó kakor drobni škrjančki, itd. Toda moža, gospôda moja, ki je takorekoč središče vse zabave, s katerega pomočjo se dá prirediti vse, brez njegove zaslombe pa nič, tega moža se še ni nihče spomnil. Vsi ga poznate, vsi ga ljubite, da, smelo trdim, dolžni ste mu tople zahvale, velečastnemu gospodu županu, katerega naj Bog živi še mnoga leta v srečo cele občine!“

„Na mnoga leta!“ so se odzvali navzoči ter se rili s kozarci v rokah do župana, da trčijo z njim, z možem vrednim časti in hvale.

On pa je sladko odvrnil: „Preveč hvale, gospod notar!“ Potem pa je takoj pristavil: „Gospod notar, malo prošnjo imam. Saj veste, človeku ne dá drugače srce: dovolite, da Vas poprosim za naše ubožce.“

Bogati notar je vrgel na mizo par debelih bankovcev za občinske reveže, ker so

se mu smilili ljudje bledih, upalih obrazov, ki so stradali črnega kruha.

In njegovemu zgledu so sledili drugi premožnjaki, in nabrala se je precejšnja svota.

No, in potem so oče župan denar — seve — razdelili med ubožce. Temu desetico, onemu dve, kronco, celo več... Berači so kašljali in poželjivo gledali po denarju in hvalili župana.

„Tonček, Vi ste res potrebni; tu imate tri krone; stari ste, moči nimate za delo in bolno ženo imate.“

„Bog Vam povrni“, je hitel beraški Tonček ter stiskal krone, in beračici, stari Nedli, je tekel jeziček, kakor da se je naučila že doma, kako se bo zahvaljevala vrlemu možu, dobrotniku siromakov.

„Je že dobro, siromaki“, je milostno odgovarjal župan, ko so se mu zahvaljevali solznih oči ter mu želeli dolgega življenja, sreče pri živini, na polju — povsod.

Ni bilo mnogo siromakov v občini. Vsak, če je količkanj mogel gibati, je rajši delal, nego da bi bil prosil. Beračiti je težko, kdor ima v sebi nekaj, čemur se pravi — ponos...

„Nekaj je še ostalo“, so rekli oče župan na skrivnem svoji ženki po delitvi. In, smuk, kar je ostalo — v njihovo zakladnico!...

* * *

Odpeljali so ga žandarji.

Gledal je v tla in pobit je bil ubogi Jernejček, kakor da je izgubil vse, in da gre smrti naproti.

Ko bi vsaj tat ne bil... Jernejček, kako boš gledal ljudem v oči, kadar se vrneš iz zavora!... Vsak kamen na poti mu je klical: Tat, ali so te dobili... Kri mu je vrela v glavo in hotelo mu jo je raznesti. Kaj bi neki rekla rajna mati... Moj sin, ti si kradel... Pojdi, Jernejček, ti nisi moj sin... Glej, kako se zgledujejo nad teboj ljudje, kako kažejo s prstom za teboj!...

Zaprlji so ga v vlažno ječo in hujšal je... Občinski predstojnik pa si je kupil še enega konja, kostanjeve barve, se je vozaril okoli, in ljudje so se mu odkrivali, ker je bil pošten mož in velik dobrotnik siromakov.

Nihče mu ni rekel: Tat!...

(Dalje.)

CVETKO SLAVIN:

NA BELEM DVORCU.

Meglà je vstala z jezera
nad beli dvorec pod goró,
na belem dvorcu pod goró,
je tiho vse biló...

V ponočni mir kostanja dva
sklonila trudne veje sta,

da vzdihov ne bi slišala,
ki vzdihla siva jih gospa
nocoj za hčerko miljeno. —
Pod oknom tihi hoji dve,
nagnili temne sta vrhé,
da ne bi zrlí grenkih solz,
ki plaka žalostna gospa
nad hčerko izgubljeno jih,

ki mlada padla sred svetá
je, kot jesenski bleđi cvet...

Nad dvorcem belim pod goró
meglà šepeče mi z nočjó
in čaka, čaka, da s poljan
se dvigne sinji dan...

BOŽIDAR FLEGERIČ:

JURIJ CAF.

ŽIVLJENJE IN DELOVANJE SLOVENSKEGA JEZIKOSLOVCA.

(KONEC.)

Med tem je napredovala dušna bolezen. Vedno bolj se je kazala potreba, da preskrbé Cafu zdravniško pomoč proti umstveni bolesi. Določili so, da ga 3. julija odvedejo v graško blaznico, a naznanili so mu, da ga odpeljejo v Maribor. Neki prijatelj, kateremu edinemu je popolnoma zapupal, je bil popoldne pri njem in ga je vprašal, je li vse v redu? „Kaj naj bi bilo v redu?“ vpraša Caf. Prijatelj mu reče: „Radi imetka, menim.“ Nato napiše Caf na košček papirja: „100 goldinarjev ubožcem“, in nič drugega. Ob dveh popoldne ga je obiskal profesor Glaser in ga našel sredi sobe stoječega, pripravljenega na pot. Na vprašanje, kako mu je, je odgovoril: „Jako slabo.“ Pripovedal mu je, da kani potovati v Maribor, in privolil na njegovo prošnjo, da ga sme spremiti. Takoj pa je izrekel željo, naj ga pusti samega, ker hoče opraviti brevir. Gospod profesor je odšel. Prečastiti g. prošt je poslal k njemu svojega strežnika, da ga straži. Toda Caf se ni pustil stražiti. Odpravil je stražnika, češ: „Pustite me pri miru in idite domov, da izvršim svoje molitve!“ Strežnik je na te malo prijazne besede hitro odšel. Nekoliko pozneje se je čul strel — in Cafa ni bilo več med živimi.

Tako žalostno je končal svoje delavno, trudapolno življenje mož, čigar bistri razum je tako globoko prodril v znanosti, da bi se mogel ž njegovim imenom ponašati tudi najomikanejši narod!

Caf celo svoje življenje ni poizkusil, kaj je telesna bolezen; čuval je svoje zdravje in bi bil mogel znanosti in človeštvu v korist živeti in delati še mnoga leta. Lastna duševna bolezen in tudi nevednost onih, ki niso znali ravnati ž njim, sta mu pre-

trgali nit življenja na tako žalosten način. Misel, da bi moral iti v blaznico, mu je bila tako strašna, da je ni mogel prenašati. Morda bi se bil kje drugje pod dobrim nadzorstvom še popravil! — Pokopali so ga na tihem v soboto na večer ob sedmi uri. Na grobu ima spomenik s preprostim napisom: „Oroslav Cafov, umrl dné 3. julija 1874. 60 let star.“

Oglejmo si Cafovo telesno podobo. Bil je mož srednje rasti, dovolj obilen, krepke postave; imel je črne lase, črne, bistre oči, gladko, rdeče in prijetno lice; bil je čvrstega in stalnega zdravja; njegova edina strast je bila ljubezen do znanosti in do naroda. Čašo sladke kapljice je ljubil, toda nikoli preko mere; tudi v večjem društvu je takoj nehal piti, ko je uvidel, da je dosti. V mlajši dobi je rad zahajal v družbo svojih drugov in prijateljev; ker je imel krasen in krepak glas ter zelo tanek posluh, je rad zapel kako domačo.

Značaja je bil blagega in iskreno pobožen. Hinavščino je črtil kakor kačo in prenadutosti ni poznal. Vestno je izvrševal svoje duhovniške dolžnosti. Nikoli ni hlepel po duhovniških dostojanstvih. Nekdanji ravnatelj bogoslovnega semenišča v Gradcu, Büchinger, je zahajal rad v Fram in ga nagovarjal, naj se poteguje za dobre nadarbine, češ da ga bo podpiral; toda Cafu ni bilo mar za nje. Bil je duhovnik brez vsakega madeža; brevir je molil do poslednje ure. Gospodaril je Caf zgledno. Ko je prišel v Ptuj na določeno mu nadarbino, je prinesel obveznico na 5000 K in ves ta znesek je porabil za popraviljanje dveh vinogradov, v Halozah in na Mestnem bregu, katera je prednik njegov zapustil; dobre vinske letine so mu trud in žrtvo vrnile, tako, da je ostavil 15.000 K imetka. Poslednji čas, ko

mu je um otemnel, se ni mogel odločiti, kaj bi storil s svojim premoženjem, in umrl je brez oporoke. Tretjino imetja je dobila rodbina; drugo tretjino cerkev, a tretjo ubožci; narodni zavodi niso torej dobili ničesar. Gotovo bi bil njegov imetek znatno narastel, ker je bil zelo varčen; toda za prvih let svojega službovanja je porabljal malone ves prisluženi denar za knjige. Njegova knjižnica je tako narastla, da pač ni imel kmalu kak njegov stanovski tovariš v lavantinski vladikovini tako izbrane in številne. Bogoslovski oddelek je bil dostojno zastopan; kje je sedaj, vedi sam Bog. Jezikoslovnih knjig je pri njem videl pokojni Božidar Raič za dobre tri tisočake; l. 1877. je bila pa prodaja, in tedaj bi jih bila dva težaka lahko odnesla, tako silno se je skrčilo njih prelepo število!

Cafu bi se bila spodobila učiteljska stolica na kakem vseučilišču; tam bi bil gotovo vzgojil lepo število za vse dobro in blago vnetih učencev, in njegovo delovanje bi bilo gotovo pokazalo mnogo lepih sadov. Žal, da ni bilo tako.

* * *

Poglejmo zdaj — seveda le površno — Cafova dela! Kakor marsikak nadarjen mladenič, se je tudi Caf poizkušal v mladostni dobi s pesništvom. Predmete svojim pesmam je zajemal iz krasne prirode ali iz mladostne dobe; pozneje je zlagal pesmi pobožne vsebine, med njimi je tudi nekaj cerkvenih, katere so se mu bolj posrečile, nego one iz prve dobe. Iz vseh pesmi pa je videti, da ga ni že v zibeli poljubila Vila-pekkinja. Tu navajamo dve pesmi, kateri je zložil kot dvajsetletnik; obe sta brez naslova:

Vse na svēti se mēnjava,
K grobu leze slavni car,
Junost sehne, kako trava,
Zlato prahu dava dar.

Kto iz burje se izbavi,
Gine bedno strelami,
Mir po vojni se razjavi,
Hodi po mrtvečini.

Pēsni sladki molk slēduje,
I mraz času toplemu,
Radost gorko se žaluje,
Padne cvet prijateljstvu.

Slava prhne v razvalinu,
Strašni grad se razdrobi,
Liki tržestva preminu
Mudrost sebi na vēri.

15. decembra 1834.

G. A. Caf Bel.

Dēvka cvētek plēje,
Sladko se posmēje,
Hladek popihne,
Ptica tihne,
Vrt nemilo zazveni.

S stebila rosu bīje,
Prst hotlivo pīje,
Pestra gvozdika
Rada vznika,
Ograd živko se vzbudi.

Rastlinu poliva,
Ruku bēlu miva,
Rēka zastane,
Mrknu strane,
Vse preslēpi snežec.

Na plot se opira,
K ljubemu ozira,
Kaže se jasna
Strana krasna
Začrveni brēžec.

28. decembra 1834.

G. A. Caf Belaninič.

Caf je podpisaval svoje pesmi, sestavke, razprave, itd. z imeni Belan, Belankin, Belanin, Belaninič; temu je dalo povod ime njegove matere.

S pesništvom si Caf ni dolgo glave belil, ampak je prešel na jezikoslovno polje, kjer se je čutil domačega, sposobnega in zmožnega. Ni se samo učil, ampak je tudi marljivo zbiral besede za slovar in tvarino za slovnice. Med njegovimi spisi zaradi novega slovenskega slovarja in slovnice smo našli tudi ta-le „Proglas“:

„Črez 12 let se užé, kakor mi moja čestita prijatelja, gosp. dr. Miklošič, naš bistroumni jezikoslovec, in gosp. Vraz, mili pesnik svedočita, z največim trudom upenjam, popolni slovník ino primerjeno slovnico našega ljubeznivoglasnega in za vse Slovane

zavzetnega narečja spisati. — To se je med mojimi rojaki, ktere kakor svoje duše ljubim, razglasilo, kar mi je nekaj zlo po volji, ker sem potém dosta gg. pomočnikov ino podpiravcev dobil, kakor jih k tolikemu namenu trebaše — nekaj pak véndar ne, ker se od mene preveč in prevrêd pričakuje.

Moje težavno délo bode gledé na zbiranje ino primerjanje zdaj, zdaj dokončano; véndar še ni gotovo za tisk, zato, kar je tudi prvi namen tega proglása, vse domorodne iskrenje Slovence, kteri še morebiti gdéj kaki zaklad naše sladke besede varujó, zdaj očitno prvič ino slednjič za korist ino slavo našega krepkega naroda lepo prosim, da mi ga najhitreje, ko je mogoče, ponudijo za slavno Krajno po gosp. vredniku „Novic“; za Koroško pa po gosp. Mat. Majerju, stólnemu kaplanu v Celovcu.

Zakaj pak se li to delo tako dolgo kesni, si marsikteri bravec tega misli? Odgovorim: Jaz nésem najemnik, ter si s tem ne iščem ni kruha, niti po hvali ne hlepim; rajši odkrito povem: jaz svoj narod v srcu nosim, ino me ni sram, temoč si v največo čest štejem, tukaj ovaditi, da mi naša mična — slovenščina — draga beséda, ktero sem napro iz ust svoje ljube matere domá ino od božjega namestnika v sv. crkvi čul — če se mi ravno vsi indoevropski jeziki iz moje knjižnice prikupljivo glasé — le najmileje v ušesih zveni, mi najjasneje um bistri, ter najsilneje srdce giblje: da je tudi za tega délo, kar tudi slavni g. dr. Jordan r. 1818. v „Vorwort der Grammatik der wendisch-serbischen Sprache in der Oberlausitz. Prag 1841“ od sam sebe piše, jezikoslovstvo uže davno moje veselje. Potem takem je le samo resnica — istina — pravica moja zvezda, za ktero skrbno hodeč z Dobrovskim, Kopitarjem, Šaffrikom, Kolarjem, dr. Miklošičem, Jungmannom, Lindejem po Slovanskem, z Adelungom, Grimmom, Boppom po svétu celo na jutrovo, gdér je prvo po sanskritskem slovenski pregovorilo, vsako slederno našo besedico ino vsako slederno našo pregibico iščem ino pretresam, ker se mi prazdni prepiri z rojaki izčista zoper zdi,

na priliko uže samo pregibanje prilogov koliko je razložno med Slovenci! . . .

Jaz slovnikov samih ne prepisujem, ampak slovenščino še iščem ravno tako iz vseh dosihdob natisnjenih drugih slovenskih bukev ino rokopisov od najstarših treh Frizinžkih (Brezniških) monumentov (Glag. Cloz. str. XXXV—XLI) ino od Truberja dar do najnovejšega lista naših Novic ino do Celjskih vse pohvale vrednih Evangeljev (17. Priloga k Novicam), kakor iz slovarjev vseh inih slovanskih narečij po ustnem, večletnem izpraševanji navlašč zató najemanih možev iz raznih slovenskih krajev; iz Ogrsko-Slovenskoga sem si bil na dalji čas prostaka Vladislava Cesarja, Posabca; za Štajersko na 6 let vinogradnika Kazimira Bedenika, Pohorca; za rozeanski romón čez 6 let Ratibora Longina, Beljana; ter za Kranjsko in Koroško vse k meni prihajavše suknjarje, rešetarje itd. izkušal, ker sem presvedočen, da je med Slovenci dosta — Slovanom znana — blagá, kar se je domorodcem skrivalo dosihmal, ker še prilike ni bilo, je nalesti.

Vrh tega mi dobri domorodci céle zbirke slovenskih besed ino besedil, ter svoje rokopise ino knige iz svojih ino ljudskih knižnic pošiljaho: izmed teh jih zdaj le nekoliko, pak ves hvaležen imenujem: za Ogrsko ggda. Košičino Trpljan; za Štajersko: pred vsemi drugimi cela bremena prečest. g. Slomšek, — potlé gospodje: prof. Kvas, Košar, Šerf, Krempelj, Muršec, Vraz, Drobnič, Matjašič, Kanjuh, dr. Vogrin, Macun, Pirš, Trstenjak, Račič, Godina, Lah, Strajnsak, Rajzman, Kvar, Mulec, Novak, Šmidinger, Jarec, Bežan, Rižnar, Galuf, Ihan; — za Koroško gospod Majer; za Krajno tudi posebno gospodje: dr. J. Bleiweis, Jernej ino Jakob Medved, prof. Metelko, Stanič, Koseski, Volčič . . . mimo teh gospodov kn. vl. Ostrevski.

Tudi naš stari Gradec in naša zlata Ljubljana mi zvésto odpirata svoje knjižnice in knjigarnice.

Tu je nekoliko izvirkov, iz kterih mi je slovenščina za slovník ali slovnico obilno pritekala, ter toliko vzrokov, za kar se je to délo pokesnilo — prostranilo.

Akoravno tej sedanji slovník ne bode izčista ino ves etymologički po volji učenih Slovanov, bo vémdar, kakor sedašnja doba od takovega déla terja, kratičke etymologičke razvitke obdržal.

Potle moj slovník s slovnico vred bo slovenski, česar ne hočem ino ne smém utajiti, da se gdej trmasti prepirljivci iz kakega kota soper mene ne vzdignejo, ako jihove popake razodenem ino v kraj spravim, iz drugega kota pak samo čisto zlato pokažem jihovim ostrmenetim očem: rečem tukaj očito ino razločito, da moj namen ni ktero slovensko pod ali podpodnarečje (bodi si ogrsko-slovensko, ali štajersko, ali kranjsko, ali koroško, ali hrvatsko, ali rozeansko) zatréti ali ti na vrh potegnoti, ampak iz vseh pod- in podpodnarečij želim, hočem in se upiram le samo, kar je jeklenega zrnja — suhega zlata — čiste pšenice ino dragega kamenja naši materi Slavi v eden snop, v edno gomoljo, v edno žitnico ter v eden venec spraviti: za zuno ino žlindro pa mi celo nikár ní, najdi še si toliko zagovarjavcev.

Oj Slovenci! dragi rojaki moji! združite se k en drugemu k pomoči si v kmetovanju, besedovanju ino v pisanju; sprejemljite vse kar je slovenskega, če si ravno ni iz vašega kraja, radi; vsej je le vaše, ko je slovensko in vaš zaklad le množi. Slovenci! ne pustite iz misli, niti v nemar, da se vaša prava ino vlastna beseda v šestih zemljah med raznimi tujimi sosedi: na Ogrskem, Štajerskem, Hrvatskem, Kranjskem, Vlaškem ino Koroškem govori — da vi posvečeno besedo govorite, v kateri se je vašemu velikemu rojaku Kopitarju najti zdelo prastaro slovenščino. Premislite! kakó prav ino lepo vam je gosp. Majer v svojih slovenskih besedah dopovedal, da brez narečja ni živega jezika, ako je le nekoličkaj razprostranjen. Tudi naše slovensko narečje ima več podnarečij, iz katerih vseh se mora brez edностранosti ino pristranosti vse, kar je za slovník in slovnico, skrbno zbrati, po trdnih vodilih zvestó pretresti, skaz in divjadi čisto utrebiti, ino le, kar ino kolikor je dobro jedro, bra-

tovski združiti, če si hočemo čist, popoln, naroden slovenski jezik, kér bi se vsem podnarečjem ednako prilegal, izobraziti. Če hočemo dobro slovenski govoriti, moramo skrbno paziti, da je beseda živa slovenska, ne pak gdej domuje, — ker slovenske lepe besede, ktere so občinstvu še neznane, v zabutih kotih tu in tam med ljudstvom tičijo.

Ljubeznivi rojaki moji! iz vsega tega uvidite dolžnosti ino težave slovníkarja in slovníčarja, vémdar vam vesel povém, da tako preiskavanje, pretresavanje, občinjavanje, primerjanje ino druženje iz narečij in podnarečij še tudi nikdar ni bilo tako lahko, kakor zasihčas, ker si iz ljubezni do materinščine užgani domorodci počredamo teknavci eden drugemu pomočne roke molé — ino pak tako potrebno, ker se je v edno ali v drugo podnarečje, dokler domorodnost tako dolgo léna spaše, posebno iz nemščine, nekaj iz vlaščine, magjarščine ino latinščine spak, ktere so k sreči nesplošne, lahko opaziti in odpraviti dajo, v naš slovník ino slovnico priteplo, ino ker se knige za ves narod tiskati morajo, ne pak samo za edno mesto, za edno deželo.“ —

Leta 1851. je J. K. Jeretin v Celju tiskal „Robinsona Mlajšega“. ¹⁾ Pisatelj pravi, da je to delo spisal pri sveči ter nadaljuje:

„Če se ti, dragi Slovenec! tako berilo poljubi, pripravljen sem ti ga, kolikor le pri sveči, od svojega večjega dela v koti počivaje — premorem, ponujati.“

Kar se tiče besed, piše:

„Ljubi bravec! vidiš, da ni tvoja niti moja, nego da je slovenska! ino samo takó mora biti; ker naš jaki narod prestira se daleko po sveti po Vlaškem, Kranjskem, Koroškem, Štajerskem, Hrvatskem ino Ogrskem: vsak kraj pak ima svoje posebnosti; ako pišem samó po svojem, šče sem polž v svoji lupini zaprt; če bi pak pisal ravno

¹⁾ Robinson Mlajši. Knjižica predragi slovenski mladosti za uk ino kratek čas, iz češkega prepisal je Oroslav Cafov. To delo je založil Franc Dirnbök v Gradcu; obsega X in 358 strani.

MAJORJEVA SNUBITEV.

P. A. FEDOTOV.

po tvojem, kakor bi ti rad, imel bi se jaz odpovedati svojega uma, ino ne bi bil vreden Slovenec imenovan biti. Potem takem boš na veliko besed zadel, katerih ne umiš, poišči jih v slovarčku ¹⁾ ino mi verimi, če neso tvoje, pak so izčista slovenske — suho zlato, vsakemu pametnemu ravno zato, ker je zlato, če ravno ne iz domače — vlastne rude, po volji.“

Iz tega se pač vidi, da je Caf bil jezikoslovec od pete do glave.

Tu se je držal Caf pravila: Piši za narod, govori po domače! Zato je čitanje te knjige še bolj ugodno, zanimivo, poučno in lahko, ker je beseda gladka in pravilna.

Ne dolgo potem je sestavil po prepisanih izvornikih za knjigo „Djanje svetnikov božjih“ življenje svetnikov za mesec april, kakor smo omenili.

Drugo delo, spisano „pri sveči“, je „Romarska palica“.²⁾ Ta knjiga je pobožne vsebine, predelana in za Slovence prirejena po nemški „Des Christen Pilgerstab“. Z dvema Cafovima govoroma in slovarčkom obsega v I. delu najimenitnejše verske resnice v kratkih razpravah; II. del je pa navaden molitvenik, a v izbranem slogu. V tem delu se jasno vidi veliki napredek v jeziku, le včasih se še najdejo kake spake.

L. 1847. od julija do konca decembra je sestavljal „Grško-latinsko-nemško-slovanski slovar“. Izdelal ga je pa samó do besede *κίβητα*, dalje ni mogel, ker je delal po Passovem grškem slovníku, katerega III. zvezek je izšel šele l. 1852. Pozneje ni nadaljeval tega težavnega dela. Saj tudi ako bi ga bil dovršil, bi bil ostal brez vsake koristi; mrtev jezik danes pač ne more biti podlaga živemu govoru, katerega rabi mnogo milijonov ljudi!

Omeniti moramo, da si je Caf priredil za vse slovanske jezike enak pravopis, misleč, da bi to edino moglo Slovane bolj zblížati. Oglejmo si nekatere posebnosti njegovega pravopisa! Ъ je opuščal na koncu, ker se mu je zdel po pravici nepotreben; takisto

ga ni rabil pri samostavnih in prilogih na *мъ, нъ, лъ, ръ*; pisal je n. pr.: *jarm, hladn, svetl, dobr*, a rabil je ъ v slovkah: *дѣхнотѣ, гладѣк*; pisal ga je tudi po samoglasu r in l kot sprevajavca: *крѣт, длѣг*, kjer je po sličnosti drugih jezikov opravičen. A pisal je *smrѣтъ*, nikdar *smrѣтъ*; razločeval je torej po *r-и ъ* in *ъ*, zbok česar so mu oponašali, da ni dosleden; pa danes sodijo drugače, in Zograf isto tako razločuje v takih slučajih ъ in ъ. Poslednji čas je vendar v vseh slučajih rabil ъ, da ne ostane osamljenec.

Ъ je opuščal samó po *c, č, ž, š, j* na koncu, pisal je torej: *лонѣс, kovač, nož, koš, znoj; golobѣ, nitѣ, тѣнок*.

Ѣ, ki se izgovarja zelo različno, je pisal dosledno ě; nosnik ꙗ prepisuje Miklošič z a, a Caf z o; *y = ѣ* se mu je zdel potreben, in zato je pisal *kyp, kyj*.

Namesto stsl. *žd* je rabil *ž* zaradi sličnosti, kakor je namreč *č* iz *tj*; pisal je torej *rožen, rozdeňѣ, rožeňѣ, rodjen, rozen, rojen*; namesto stsl. *št* je pisal *č*, kjer je iz *tj*: *sveća = svēšta, svēča, svice*; kjer je pa *št* iz *sk + j*, je pisal *šč*: *iščem*.

Okoli l. 1853. je spisal Caf pod znamkami *O. C.* i *V. H.* ostro oceno vseh del, katera je Miklošič izdal do tistega leta. V tej knjižici, ki je bila tiskana v Pragi, je pokazal Caf obširno znanost.

Veliko vrednost ima v dr. Razlagovi „Zori“ l. 1853. Cafov spis „O glagolěh“, ki obsega 68 strani. Jako poučne v tem delu so točke: 3. Prěměny i omekčaniya saglasъnic; § 6. Těža ili sila samoglasъnic; zlasti pa § 7. Prikladaniye, okrěpkovanija, krěpljenija i slabljenija k glagolom. Glagole je Caf drugače razporedil, kakor Miklošič: Caf je postavil 9 vrst, toda Miklošičevo razvrščenje so vobče sprejeli in uvedli v učilniške knjige.

Od 20. januarija 1856 do 20. marca 1857 je sestavil Caf znanstveno razpravo, obsegujočo 60 strani drobne pisave, o besedi „Дѣύτερος—вѣторы“ proti nekdanjemu nazoru dr. Schleicherja.¹⁾

¹⁾ Pridejan je knjigi na koncu.

²⁾ „Romarska palica.“ V Gradci 1853—4. Prepisal in sestavil Oroslav Caf. Mala 8°. Str. 285 in 416.

¹⁾ To omenja v nekem listu: „Ich habe dem dr. Schleicher einen Artikel über вѣторы vor sechzehn Jahren geschrieben.“

Schleicher je namreč v slovnici: „Die Formenlehre der kirchenslavischen Sprache. Bonn 1852.“ dokazoval, da je *vr̥-tory* = drugi, nastal s tem, da se je odbil *d* iz osnove *dva + tory*, kakor grški δεῦτερος, dočim ima *vr̥-tor̥* osnovno obliko *antara*, *vr̥-a-an*, kakor je Caf tolmačil l. 1857.

Kakih 60 pól je jezikovne tvarine, katero je nabral za lastno rabo iz slovanskih jezikov, iz stare indijsčine, madjarščine i. dr. . . .; vse je sestavil primerjalno tako, da je vsaka beseda iz posameznih jezikov pojašnjevala drugo, še malo znano besedo ali koreniko.

Slovnico je razpravljajal jako narijivo in točno v snopičih pod imenom „Slava.“ Drugi snopič je od 25. februarja 1856, a poslednji, 45., od 16. decembra 1872 na Ptuj; a ta morda še ni bil poslednji; „Matica“ ima samo 15. številke, ostale so se poizgubile. Res škoda za tako temeljite ali vsaj zanimive slovniške opazke! Vse je podkrepljeno z natančnimi navodi, n. pr.: „Oča ogrs. sl. Kūzm. Mat. 3. 9 itd. tož. očo, rodil. očē, namestnik pri oči, druž. z očom, rod. mn. očēv, imenoval. očeve, očevje, daj. mn. očem, tož. oče; Goriško rod. očē; na in pri Pohorju oča. „Novice“ 26. 315, ravno takó med Muro in Dravo. Sklanja oče, očeta je lašizna: Antonietto, Carlotto.“

Častno mesto med Cafovimi deli zaslužijo jezikovne preiskave na polju indeevropsčine v pojasnilo slovanščine. Te so zbrane v zvezkih, kateri se začenjajo okoli l. 1853. 15. zvezek je od 2. oktobra 1854. l., a poslednji, kolikor jih ima „Matica“, 86. sv̥ęz̥k̥ (tako je zapisano) je od dne 7. marca 1865; 6 snopičev je v četrtinski obliki, a eden v osminski brez številke in dneva; a kaže se po vnani podobi in notranji izdelavi, da so spisani pred 15. zvezkom. Vseh imamo 70, a zadnji broj je 86, torej jih je nekam prešlo 16, zaznamovanih s številkami, in 7 brez dneva; skupaj pogrešamo torej 23 snopičev. Zgubili so se najbrže vsled nemarnosti in nepazljivosti. Vsak sešitek ima dve pólí. Bodi tu nekaj zgledov: *Sopsti* – *sapa* – *hlap* – *slap* *σλαπω*, lit. *kvâpas* Geruch, Athem, *kvêpti* lot. *svêpe*, *kvêpêt*, *kûpêt*,

got. *afhvapnan*, *extingui*, lat. *vapor*, *vappa*, vid. sl. *vapa* in *kopt̥*. Zv. 15., 2. okt. 1854. — *Gmata* — čes. greifen, betasten, polj. *gmata* — in *gmatva* — *mischen*, *smengen*, *zusammendrücken*, čes. *gmot* Materie, Urstoff, *mata* — tasten, verdrehen, polj. *maća* — tasten, befühlen, *šmati* — čes. herumtasten, luž. *maća kmota* — *met*. Zv. 53. z dne 11. junija l. 1858. itd.

Res so nekatere razlage že zastarele, vendar raziskovavec lahko rabi dalje nabrano tvarino, ker hrani mnogo jedra.

Od 7. marca 1865 do 3. nov. 1868 ni najti nikakih zvezkov; s poslednjim dnevom je začel dopolnjevati in popravljati Mikločev staroslovenski slovar. Napisal je 12. zvezkov, vsakega po štiri pôle; poslednja ima na prvi strani napis: „Ptuj dne 26. januarja 1874. Caf. Mikl. Lex. Palaeoslov. Grossentheils bulgarisch.“

Kot zgled Cafovega točnega razlaganja navajamo tu za primer kratko razpravico.

„*Utro* — *jutro* pač po Pottu pravejše k skraj. *djautra* Glanz, Helle; Böhtl. III. 785 (Fick *jjut* — *dyut* glänzen Pis.) splendere, ker dluž. *jatšy*, *vjatšy* m. *jatři* je očivestno iz nemšč. *Ostern*, anglos. *easter*, torej niti omenjati, gluž. *jutry* pa ide samo po narodni etimologiji sem; 1. nima noben sl. jezik za *Ostern jutry*; 2. dluž. *jatři* kaže na vzajmljenje; 3. moralo se je v gluž. za *Morgen sprejeti ranje* namesto zlorabljenega *jutri Ostern*; 4. izpah *s-a* v sl. je neslišan razve v luž., ker *jato* more se tudi izvajati iz *jam̥*; prim. nsl. *pojeto* gegessen; 5. sl. ima *ustr̥* aestivus; 6. najkrepši razlog: prvotni *ju-u* ne prepina nikoli *vu*, nikjer *vutro*, a dlž. *witše* = *witše* je mesto *wejutše* (*jutše*; pr. *jug̥*, nikoli *vug̥*, Miklošič izvaja krivo iz lit. už *streperē*, a Pott pravo iz skr. *djuju*; *jun̥*, nikoli *vun̥*; *ju-u* nikoli *vu*, ker hrv. vse je iz *ure* = *uže*; *jurve*, *juha*, nikdar *vuha*; da *j* ni prepon, nego spada k koreniki, kaže čes. *jitro* = *jutro*; *jih* = *jug*, *jinoch* = *junoša*; *jiz* = *juže*, kakor sl. *jigo* = *igo*; lat. i. t. d. *jugum*; 7. ima samó jako potujena dluž. *jatši* mesto *jastry*, kakor *wotšy* m. *wostry*, *bytšy* m. *bystry*; 8. ima za be-

sedo *Morgen* kamor dluž. tamo gluž. *jutro*, *jutše*, kakor dluž. *jěšto* = *jětro*; 9. ne more jako ponemčeno narečje odločevati; 10. ne nahaja se v navedenih knjigah primerjava s *usra* in *utro*, in recimo, da je gluž. *justry Ostern* resnično iz *au* ali *u* (*s*) *try*, govorilo bi se *hutry* ali *wutry*; 11. nima lit. lotv. *rytas*, *rits* s *uš* nič občnega, do lotv. *austrs östlich* in lit. *aušra Morgenroth*; zakaj torej silo delati jeziku, kajti se luž. *jutry* tudi *Ostern* zove, zato se je s izpahno!! pa dajmo, da je gluž. *jutry* res nastalo iz *ustr*, *austr*, da luž. med vsemi sl. jeziki kakor francoščina s pred *tr* odmeče: gluž. *tradać*, dluž. *tšadaš* = *stradati*, gluž. *třěcha*, dluž. *tšěcha* = *streha*; pr. dr. Pfuhl. Wend. Wörterbuch 745 — 757; Zwahr Wörterbuch 365 — 369, torej gluž. *jutry* mesto *justry* samó *Ostern* naslanja se na *jutro* iz skr. *djautra*; kratko, da tujizno kaže dluž. *jatšy*, *wjatšy* mesto *jastry*, kje pa se v sl. menja ustrojni *u*, v *a*? Ker se ne dá dokazati prvotno *vas*-(t)ro; čudno, da bi samo lužiščina imela za *Ostern jutro*; pr. lotv. *lecldcena* der grosse Tag (belg. *velikъ dьнь*), lit. *velykos*; pr. v sl. jezikih rus. *světaja nedelja*, *velika noč*, *lětnice*, *valička*, nsl. srb. *vъzъmъ* kakor estn. *lihha vötli* itd.“

Slavni naš pokojni Davorin Trstenjak je začel l. 1873. izdajati „Vestnik“ kot znan-

stveno prilogo k „Zori“. Ta listič je prinašal uspehe mnogoletnih Cafovih trudov. V št. 4. l. 1874. je priobčil poslednji sestavek, ko je dotolmačil končnico *ikъ* — *ьєь*, *есъ* — *енъсь* — *егъ* — *єзъ*, a Trstenjak mu je pisal, naj preneha s tem delom, najbrž, ker čitateljstvo ni rado čitalo takih težkih in za neke ljudi suhoparnih stvari. To je Caf žalosten pripovedoval Božidarju Raiču. O tem je pisal nekemu ruskemu jezikoslovcu:

„Ja vozbuždaju¹⁾ g. Trstenjaka, izdatelja ‚Zory‘, daby on svojej ‚Zorë‘ otvoril boljše slovesnostnym sočinjenijam; no on mně otvětstvujet²⁾: Kto si je³⁾ pročítajet? Po istinně mně žal, čto ne mogu svojih učennyh zapisok nikam posylat. No ja iměju mnogo jězikoslovskyh razsuždenij vseslovanstvu zanimateljnyh, n. p. kritiki o Mikl. Lex. palaeosl. lžit u meně nad 30 listov“ itd.

A bodi dovolj teh citatov! Zdi se nam, da smo slovenskemu čitateljstvu podali dovolj natančno sliko Cafove delavnosti. To je bilo tembolj potrebno, ker leži velika večina njegovih preiskav pokopana v rokopisih, neznana širšemu občinstvu. Naj spoznavajo potomci Cafovo delovanje vsaj iz teh skromnih črtic!

1) Vzpodbujam.

2) Odgovarja. — 3) To.

JOŽ. BEKŠ:

ROMANCA O BEŽNIH LETIH.

Aj, Zofka, kaj siliš mi vedno
v spomin nazaj?
Vsi tisti beli golobčki,
ki sva krmila jih skupaj
med cvetjem in solnčnimi žarki
so odbežali — že kdaj!

Ej, čisti so bili in beli,
kot tvoja nedolžna lica,

pa kljunčke so rdeče imeli,
kot tvoje so ustnice rdeče.

Na ustnicah sladek nasmeh
in mir in pobožnost v očeh —
da, taka takrát si bila,
ko si golobčke krmila:

Oj, pridite, drobne živalce,
in jejte iz moje roké! — —

A vedela takrat pač nisi,
da smeh tako rad odbeži,
in vedela nisi, da v letih
kdaj stopajo solze v oči . . .

*

Brezskrbni smehljaji mladostnih dni,
kot sapic mehki poljubi,
tako mimo tebe so šli.
Tedaj sta iz tvojih oči
utrnila prvi se solzi dve . . .

O, vredna so bila še mnogo več
kot dveh pekočih solza,
otročka leta, ki nikdar več
nazaj ti jih nihče ne dá . . .

*

Med svežimi gredicami,
kraljica med cveticami,
vsa druga in zamišljena . . .

Kdo ti je takih rožic dal,
mar dragi ti jih je vsejal,
da so mogočne in krasné
ob solncu vzklike iz zemlje?

Oči povešaj in molčiš,
a v srcu glasno govoriš,
da za n j neguješ vse cvetice,
da za n j rosiš skrivaj si lice.

In nagelj živordeč cveti,
rezedica ob njem dehti,
in z roženkravtom rožmarin
se dviga iznad georgin.

Vesel bo ženin tvoj, vesel,
ko tak mu pušelj dala boš,
zavrisnil bo in te objel . . .

A zdi se mi in daleč ni,
da se na bele lilije
in na zeleni rožmarin
ne bodo več, ne bodo več
rosné ozirale oči . . .

*

Če že mora, pa naj pride
beli dan, poročni dan,
ko na glávico boš dela
venec limbarjev krasan.

In krog zdravih ustnic smeh
v sreči ti bo zadrhtel,
jaz pa z bičem bom zapel
in s konjičem odhitel.

O takrat bi vsakdo rad
bil tvoj svat in meni brat!

Starejšina mora biti
dober pevec, dober pivec,
saj kadar se bala vozi,
vse po vasi skozinskozi
mora piti, mora peti —
V kamižolo pet viržink,
v žepu s kronami: cink, cink . . .

Pa po kranjski šegi sod
mora poleg godca v kot —
hajdi, svatje, brž na voz,
da gremó na pot! —

Hi hi hi, brž po nevesto,
več je vredna kakor petsto,
ker je lepa in poštena
kot nobena . . .

Veš kaj, Zofka, in takrat
dàsi nisem kaj bogat
nekaj podarim ti v balo:
par golobčkov — za spomin,
na mladostne drage dni,
par golobčkov belih, nežnih,
in pa zêlen rožmarin . . .

A če prej me tetka smrt
s sábo pelje v božji vrt,
ti ob grobu mi postoj
in odmoli prav iskreno
zame očenašek svoj!

JANKO JOVAN:

DOMAČI OBRTI NA KRANJSKEM.

II. Lesni obrt.

1.

Iežko bi bilo dobiti zgodovinarja, ki bi opisujoč kulturno-historične razmere na Kranjskem, ne poveslil vsaj nekaj vrstic domačemu obrtu ribniške doline. In to po vsej pravici; saj sega izdelovanje „suhe robe“ daleč nazaj v pretekla stoletja in je bilo ribniškim okoličanom v najžalostnejših časih vir rešitve iz stisk. Kdaj ravno se je obrt pričel, ni znano; gotovo pa je, da je bil v XV. stoletju že udomačen. Ko so preplavili v XV. stoletju Turki kranjsko deželo, je bila zlasti Dolenjska pozorišče krvavih bojov, vsled česar je morala ona tudi med vsemi drugimi pokrajinami največ prestati. Ljudstvo je popolnoma obubožalo; prej imoviti kmetje sedaj niso imeli s čim preživiti sebe in svojih družin. Vest o toliki bedi je prišla tudi do dvora. Da si ljudstvo vsaj nekoliko opomore, je dovolil cesar Friderik III. 23. oktobra 1492 kočevskim in ribniškim okoličanom izvažati živino, platno in razne lesene predmete, kakršne sami doma izdelujejo, na Hrvaško ter v druge obmejne dežele. Kakšni so ti leseni izdelki, nam natančneje popisuje Valvazor v svoji kroniki „Ehre des Herzogthums Krain“. ¹⁾ Toda pustimo zgodovino zgodovinarjem, ker naš namen ni pisati zgodovinske razprave o postanku in razvoju lesnega obrta na Kranjskem, ampak podati hočemo le sliko sedanjega njegovega položaja.

¹⁾ „In vielen Dörfern der Gottschee und Reifnitz hausen Viele, welche hölzerne Teller, Schüsseln, Schäffer, Bütscherlein, Siebe, Reiter, Multerlein, Butten und Plitzerlen machen und solche Arbeit hernach auf dem Puckel, bisweilen auf dem Rösslein nicht allein im ganzen Lande herum, sondern auch weit in benachbarte Länder tragen.“

Ribniški kakor tudi kočevski okoličani so navezani do malega vsi na poljedelstvo. Zemlje, ki je zraven precej skopa, ne preostaja veliko, vsled česar pač ni verjeti, da bi kdo obogatel od njenih pridelkov, zlasti ker nam kaže žalostna izkušnja, da silijo ljudje vedno bolj v dolgove. Pri takih razmerah se torej ni čuditi, da je videti na železniški progi Kočevje-Ljubljana vstopati v vlak vsak dan več mož in mladeničev, ki so namenjeni, da gredo iskat sreče preko morja v Novi svet. Mnogo, in to zlasti Kočevarjev, pa gre na jesen z doma krošnjari z južnimi sadeži v severne dežele naše države. Kar ljudi ostaje doma, se pridno ukvarjajo s pletenjem rešet in ret, z izdelovanjem lesenih žlic, krožnikov, skledic in drugih k „suhi robi“ spadajočih drobnarij.

Lesni obrt je razširjen skoro v vseh vaseh okoli Ribnice in tudi v mnogih vaseh v kočevskem sodnem okraju. Zlasti pa cvete ta obrt v ribniški dolini v sledečih krajih: Gorenja vas, Hrovača, Goriča vas, Otavice, Nemška vas, Bukovica, Sajevec, Zadolje, Brežje, Sušje, Prigorica, Dolenja vas, Rakitnica, Sodražica, Podklanec, Loški potok, Struje, Velike Lašče z okolico i. t. d. Na ribniško dolino samo pride do 3000 domačih obrtnikov, katerim jih prištevamo še 1600 v veliko-laškem okraju in 150 okoli Loža; vsem tem daje domači obrt izdaten postranski zaslužek.

Izdelki, ki takorekoč reprezentirajo „suho robo“, so rešeta, rete in sita. Pri vseh teh razločujemo dva glavna dela: dno in obod. Kot sirovina za dno se rabi leskov, javorjev in vrbov les. Nekaj teh palic dobé Ribničani v svojih hostah, večinoma pa jih nakupujejo od sosednih Kočevarjev, kateri jih prinašajo v Ribnico in Sodražico na semenj. Ako bi Kočevarji sami porabili leščevje,

kakor ga porablajo Ribničani, potem bi slednjim huda prela; tako pa radi lesa ne pridejo v velike zadrege. — Najprej se mora s palic z nožem postrgati lubje, nato pa jih razkoljejo. Sredi delavnice je v tla pritrjen do pol črevlja debel tram, „baba“, ki je na več krajih prevrtan s svedrci različne debelosti. V te luknje se vtikajo koničaste palice, od katerih se potem odkopljejo letve, „vitre“, toliko debele, kolikor je bila močna zarez, narejena z nožem koncem palice. Te odločene vitre so še predebele in jih je treba iznova razklati, kar se zgodi tako-le: Na koncu jo načne tolikokrat, kolikor viter hoče iz nje narediti, jo nese k ustom, prime pri zarezi z zobmi in odloči urno od nje nove, tanjše vitre. Delo gre hitro izpod rok, ali če hočete, izpod zob, da je kar zanimivo gledati, kako spretnost si pridobé pri tem opravku. Vitra sedaj seveda še ni skozi in skozi enako debela in tudi ne enako široka. Da ta nedostatek odstrani, jo kaka ženska ali deklica z nožem na obeh straneh posname, ob straneh pa poreže na „rezirju“. Rezir je posebna priprava, ki sestoji iz deske, na katero so pritrjene ostre kline, postavljene toliko narazen, kakršna bodi širina vitre. Ko se vse to izvrši, je vitra gotova. Ko jih je dosti, prično s pletenjem dna. Izdelovanje dna se vrši na dvojen način. Ali rabijo statve ter dno tkó, kar naredé v pol ure, ali pa pletó prostoročno, kar seveda traja nekaj dalje. Kajpada si moramo predstavljati statve kolikor se dá primitivne, ki pa vendar dobro služijo. Družina, broječa 6—7 glav, naredi v eni sezoni, ako si delo primerno razdelé in ne počivajo preveč, okoli tisoč kosov različne velikosti rešet in rét; za to izkupijo do 1000 K. Ako od te svote odštejemo stroške, pride na moško osebo dnevnega zaslužka 80 h do 1 K 10 h, ženske pa dobé seveda primeroma nekaj manj.

Izdelovanje viter in pletenje rešet ter rét iz njih je specifično delo, dočim se izdelujejo obodi za nje tudi na pomolih kočevskega pogorja Roga (Hornwald). Ne smemo pa misliti, da Ribničan ne zna de-

lati obodov. Tudi na ribniških hribih, „v Slemenih“, je dobiti dovolj pridnih obodarjev, n. pr. pri svetem Gregorju, pa tudi drugod.

Izdelovanje viter in pletenje dna torej ni ravno prenaporno delo; za to se dajo dobro porabiti tudi ženske, da, celo otroci. Drugače je z obodi. Namesto palic je treba že precej debelih bukovih, smrekovih ali jelkinih dreves, katera morajo biti skrbno izbrana, ne predebela in brez grč. Drevesa se razžagajo na krajše dele, iz katerih se nakoljejo deske za obode. Deske se nakoljejo, ne razžagajo; kajti žaganice niso za rabo, ker bi se pri krivenju prav gotovo prelomile. Klanje zahteva mnogo napora; treba je tudi spretnosti, previdnosti in potrpljenja. Oglejmo si nekoliko bliže to delo! Po dolžini debela se zaseče zarez, da dobé klini ali zagozde svoj prostor. Klini se zabijajo s sekirnim hrbtom ali tudi z betom v deblo, nastavljajo se vedno novi, močnejši in, če se z udarci ne štedi preveč, se razkolje slednjich deblo v dve polovici, na katerih se isto delo ponavlja, dokler gre, oziroma, dokler ni naklanih dovolj tankih desk. Najnapornejše delo je sicer končano, a obodi še niso tako hitro gotovi, kajti deske so še robate in predebele; morajo se še obsekati, ogladiti in skriviti. Da izvemo, kako se vse to vrši, pogledjmo si sliko, ki nam vse veliko jasnejše raztomači kot mrtva črka. Vso pozornost obrne nase mož z lepo, dolgo brado. Pri njem se ne bodemo dolgo mudili, kajti njega, oziroma njegovo delo že dobro poznamo. Zabija namreč s sekiro klin v deblo, a moral se bo še pošteno spotiti, preden se razleti deblo razdvoje, ker je jedva pričel z delom. Ozrmo se raje k njegovim sosedom! Zadaš na desni strani obrezujejo trije že naklane deske, katere so bili prej vtaknili na posebnem stojalu v precep. Naslanjajo se nanje, da ne zdrčé iz precepa, in ker se napete dajo lepše in lažje posneti. Ko bodo z obrezovanjem gotovi in jih še na obeh straneh dobro ogladijo, jih bodo izročili mladeniču, ki stoji pred njimi ob nekem stolu, da jih

še ukrivi. Slika ga nam kaže, ko se ravno bavi s tem delom. V posebno, na stojalo pritrjeno pripravo je vtaknil desko, poprijel z levico njen prosti konec in ga jel privzdigovati v krožni smeri. Deska je tenka in bi se brez dvoma prelomila, če bi si še z desnico ne pomagal. V desnici drži namreč na železnem ročaju pritrjen valček, obdan krog in krog z ostrimi zarezi in zobci, pritiska in drgne ž njim ob desko na notranji strani, da tako ulomljaje lesna vlakna, naredi desko upogljivo. Po dokončanem delu izroči obod delavcu, katerega

Domači obrti na Kranjskem: O b o d a r j i.

kaže slika spredaj na levi sedečega, z velikim kolobarjem pred sabo. Pritrdil je namreč obod v krog, ga dobro zvezal in vpleta sedaj obode po vrsti, drugega za drugim vanj, da ne vzamejo preveč prostora, ter jih na ta način obvaruje pred vsako nezgodo med prenašanjem in prevažanjem. Na tleh ima že šest takih kolobarjev, „kolačev“, pred sabo, katerih vsak ima ovitih obodov za 15 do 25 rešet. Delo je končano. Opraviti je dalo precej, vendar jih zgotovi priden delavec v eni sezoni do 1000, v vrednosti 800 do 1000 K, kar pomenja 1 K 60 v. do 2 K zaslužka na dan. Ta jih pač zasluži!

Dna imamo spletena, obode narejene, treba je še obojno združiti in rešeta ali, ako so večja, rete, so gotove. To vse naredé doma ali med potjo, ko prenašajo rešetarji svojo robo okrog.

Poleg rešet in ret smo omenili tudi sit, katerih razločujemo zopet dve vrsti, namreč sita iz kovinskih žic in pa iz konjske žime. Sita iz žice izdelujejo nekateri tudi v Ribnici, žimnata pa dobé že spletena od sitarjev iz Stražišča pri Kranju, katere bomo tudi kmalu obiskali in si ogledali njih obrt natančneje. Splošno smemo trditi, da naredi

Ribničan sitom le obode in prišije dno, „platno“ imenovano.

Sklepno delo pripada torej njemu; zato bi se mu hudo zamerili, ko bi mu sponašali, da ne zna delati sit. On delo zvrši, in to je dovolj!

Pred nami stoji cela grmada rešet, ret, sit in druge vrste „suha roba“. Za domačo dolino jih bode skoro preveč. Trebabo dobiti kupca, samo

vprašanje nastane, kje ga dobiti?

Razpečavanje suhe robe se vrši na dva načina. Največ jo pokupijo domači trgovci kot prekupčevalci, ali pa si gre Ribničan sam kupca iskat daleč po svetu. Domači trgovci iz Ribnice, Sodražice in Velikih Lašč, okoli 20 po številu, kupujejo robo navadno o ponedeljkih in četrtek na semnju v Ribnici in Sodražici. Veliko jo razpečajo tudi trgovci v Ljubljani (5), Zagrebu (6), Trstu, Reki i. t. d., kateri sami spravijo v promet suhe robe v vrednosti 200.000 K.¹⁾ Silno

¹⁾ Bericht der k. k. Gew.-Inspekt. über die Heimarbeit in Oesterr. Wien 1901. (K. k. Handelsminister.)

veliko se je razpošlje tudi v druge dežele in države, v Italijo, v Nemčijo, na Grško, Špansko, da, celo v Afriki, Ameriki in Indiji ni nepoznana. Mar ni torej Ribničan opravičen, da poje:

„Sem Ribenčan Vrban,
po cejlem svestu znan.“

(Nar. pes.)

Kar pa kljub živahnemu prometu še ostane robe, jo gre sam ponujat po domači deželi in, če treba, tudi izven dežele, na Koroško, Štajersko, Primorsko, Tirolsko, Solnograško, Zgornje in Spodnje Avstrijsko, da,

rešeta, kar vse skrbno pritrdi, dokler ne dobi krošnja svoje določene visočine. Za vsakim večjim delom zopet s trtami zveže krošnjo in ravno tako nazadnje, ko je že vse naloženo. Rešet seveda ne pusti praznih, ampak naloži vanje žlic, kuhalic, škodelc in druge drobnarije. Krošnja je pripravljena.¹⁾ Samo ob sebi je umljivo, da zadostuje ta krošnja le za nekaj dni; za daljšo pot je treba veliko večje zaloge, da je ne zmanjka že prve dni. Za daljšo pot si napravi velikanski voz, visoko naložen kot kaka lesena trdnjava. Tu je treba šele skrbno nalagati

Domači obrti na Kranjskem: Pletenje rešet.

celo preko Hrvatske in Slavonije v Bosno, Srbijo in Rumunijo. Z velikim tovorom, „krošnjo“, obložen, gre naš krošnjar od doma. Veselje vam ga je videti, kako zavestno stopa z grčavo palico v roki in seženj visoko krošnjo na hrbtu, da je videti, kakor bi se cel lesen stolp dvigal za njim.¹⁾ Zanimivo je že gledati, kako krošnjo sestavlja. Štiri jelove palice ali hlodce zveže za kakega pol črevlja z vrbovjem, jih postavi na tla in polaga med nje in krog njih

in privezavati, kajti med potjo se voz maje, odletava in škriplje, čemur se ni čuditi, ako pomislimo, da vsa roba, dasi je je toliko videti, tehta komaj 15 starih centov. Voz stoji pripravljen, hlapec vpreže par konj, gospodar se poslovil od žene in otrok, ki se mu priporočajo, naj veliko od „zdoma“ prinese, ko se povrne domov; še en krepki: „Hi, fuks!“ in voz se pomiče polagoma naprej. Na pot vzame gospodar spremlje-

¹⁾ Prim. sliko v „Dom in Svetu“ 1900, str. 720.

¹⁾ Prim. Jahresbericht der k. k. Oberrealschule in Laibach. 1864. A. Lesar: Ribniška dolina.

valca; eden stopa pri konjih, drugi pa pazi na voz. Med potjo imata že stalno določene štacije, kjer krmita in prenočujeta. Prišedši v večji kraj razprežeta, naložita krošnjo in odideta po vaseh od hiše do hiše ponujat novo robo in, če treba tudi popravljat

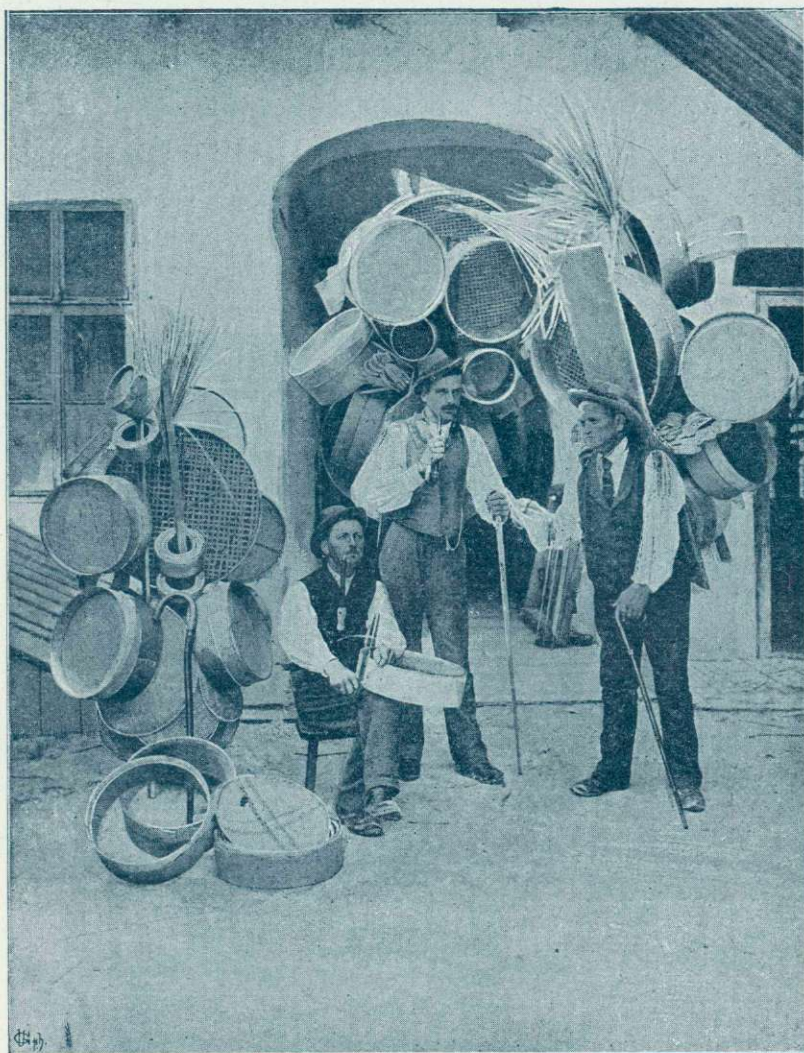
še večji revež kot Ribničan in more plačati le s tem, kar si sam pridela n. pr. z žitom, turšico i. t. d., kar potem rad pokupi v bližnjem mestu kak judovski trgovec. Tako je življenje na poti, ki traja od pet tednov do dveh mesecev in dalje, sploh, dokler ne zmanjka robe. In potem? Šaljiva narodna pesem pravi:

„Ko robo vso proda,
nej dnarca, nej blaga,
ker vse za vince da.“

No, tako hudo vendar ni, kakor poje narodna pesem. Krivice ne smemo delati delavnim rešetarjem in krošnjarjem, ki se trudijo in trudijo, da zaslužijo nekaj krajcarjev in poplačajo ž njimi davke, nakupijo moke itd. Brez dvoma pa se potroši pri krošnjarjenju mnogo zasluzka, ako tudi še tako štedijo med potjo. Opazujoč živahno gibanje ribniške doline, moramo nepristransko priznati, da so Ribničani izredno pridni ljudje. Ne le da obdelujejo svoje polje, ampak porabljajo tudi pozimi vsak čas in razpošiljajo tisoče in tisoče rešet, ret in sit med svet. Srce se mora krčiti človeku, ko vidi, da vkljub vsej pridnosti gospodarstvo nazaduje. Mnogo se jih je izselilo, večina pa se trudi doma, saj jim je domovina, dasi tožna, vendar ljubša, kot zlato v tujini.

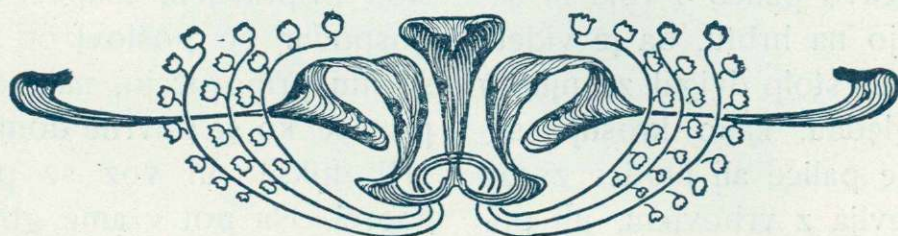
S tem končujemo prvi del, izdelovanje rešet, ret in sit. Poleg teh izdelkov je še nebroj drugih, ki imajo svojo domovinsko pravico tam doli v ribniški dolini. A o teh prihodnjič!

(Dalje.)

Domači obrti na Kranjskem: Krošnjarji.

staro, že potrto. S krpanjem ne zaslužita kaj prida; navadno sta zadovoljna s kako jedjo, ali, kar imata še rajši, s kozarcem vina. Pa tudi za prodano blago ne dobita vedno gotovega denarja. Saj je Hrvat in Slovak

SILVIN SARDENKO:

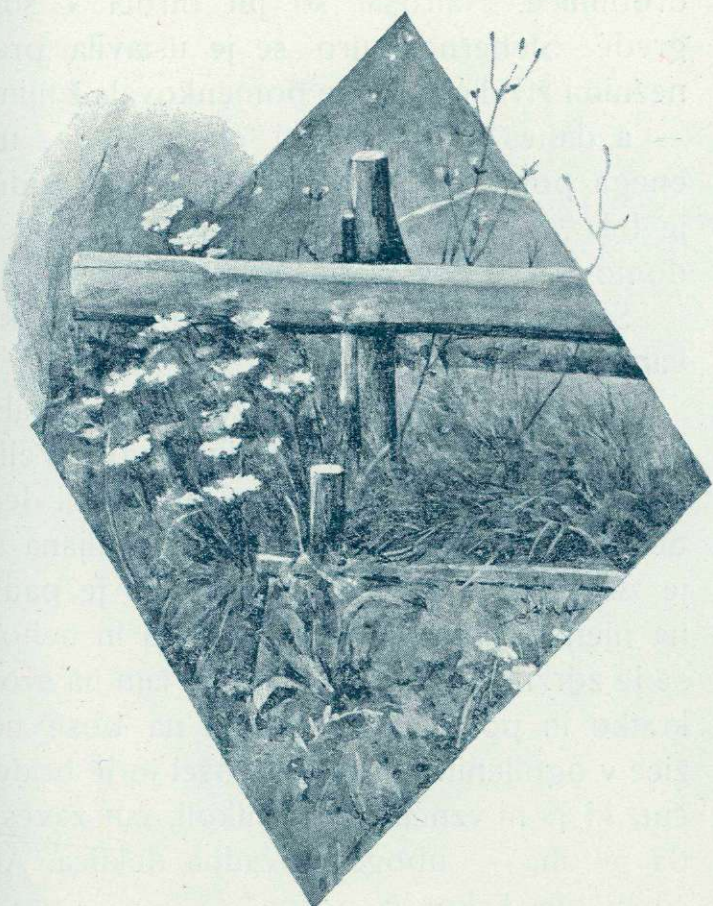
GORSKI VIRI IN VERZI.

Nevesta noče biti.

Saj vedno, mati, ste mi bili ljubi —
 kako da več vam nisem hčerka draga,
 kaj silite od rodnega me praga? . . .
 Četudi me bogata roka snubi,
 pri polnih rokah samega srebra
 osirotela sredi bi srca!

Nikoli v srcu želja mi ne vstane,
 da bi pri vas ustreči ji ne mogla:
 Stoterni cvet od vsakega mi vogla
 pozdrave diha, v solncu obsijane,
 in lice moje skoraj da ne ve,
 kaj bridkogrenke, prave so solze.

Kaj rekla cerkev naša bo šentjurska,
 ko videla ne bo me v svoji sredi!
 — Kje neki hodi? Večni Oče vedi!
 Oj, to je črna dušica zamurska,
 da več ne spomni mojih se dobrot,
 ki sem jih pred njo sipala povsod.

Tako si cerkev mislila bi z grička . . .
 In ko bi pela sveti dan Gospodu,
 razlegal glas bi se po savskemrodu,
 in vsaka veja vsakega grmička
 trepetajoč bi čula glasek njen —
 le k meni ne bi mogel glas iskren.

Kar angelov izbral za rajske hrame,
 nikogar Bog ne misli več izgnati.
 O vem, da jaz vam nisem angel, mati,
 pri vas doma pa so nebesa zame.
 Usmilite se me, usmilite,
 nikar me iz nebes ne silite!

A če me daste v tuji dom prerano —
 ko vrnem spet do rodnega se sela,
 že siv bo las mi silil izpod čela,
 in v jamicah oko bo zakopano,
 in prva guba preko mojih lic
 bo pričala, da sem prišla iz vic.

Kaj neda, mati, vi ste predobrotni,
 ne boste več me silili od sebe?
 Le tisti dom, ki mi ga smrt izgrebe,
 le tisti novi dom bo moj samotni!
 In ko bogati ženin pride spet,
 tecite rajši vrata mu zapret!

MARIJA:

LILJANA.

NOVELA.

III.

Novo jutro se je svitalo. Na kristalno - čistem azuru je žarelo, kakor da so se krdela nočnih zvezdic izpremenila v bogato setev bujnordečih rož za veličastni prihod kraljevega solnca.

Lahen vetrič je potegnil črez cvetne vrhove dreves, ter jim kakor mimogrede zašepetal, da je krasni majnik v deželi. Pri tej priči je zašumelo zeleno listje, da so se vzdramili drobni ptički, dvignili iz mehkih kožuščkov nežne glavice in zažvrgoleli enoglasno hvalnico Stvarniku pomladi.

„Dobro jutro! Dobro jutro!“ — Poredna papiga je kričala na vse grlo in prebudila Liljano iz sladkega spanja, da je skočila s postelje, ter hitela odpirat zeleno kletko zgodni kričački.

„Tiho, pravim!“ je karala deklica žlobudrasto ptico. „Meniš, da ti kdo kaj dá za tvoje kričanje? Dereš se, kakor da ti je jutranja zarja storila kaj žalega!“

Kakor bi trenil, je sedela papiga na njeni rami, si malo razrahljala živobarvno perje, nato pa — srečno, tesni domek! — sfrčala na prosto, ponavljaše še vedno svoj „dobro jutro!“ —

Liljana pa je previdno in rahlo odprla vežne duri ter se podala za hišo k vodnjaku, polnit svoje vrče in kangljice za polivanje cvetlic.

Že do cela tri leta je imela ona delo s cvetlicami. Od tedaj je bila Liljana prava opora ljubljenima rednikoma. Negovala je cvetke in jih dan za dnem, od prvih krizantem do poznih jesenk, nosila v mesto prodajat, da je zaslužila kak novčič za Emeriga in Majo. Poprej je imela to opravilo stara Maja; a nekoč so nji odpovedale trudne noge, in

morala je pričeti Liljana preko vinogradov in livad skakljati v mesto s košarico, polno šopkov in rož.

Tistega jutra je bila Liljana med prvimi na trgu. Tržni dan je bil, in mnogo ljudi iz okolice je prišlo v mesto na trg. — Družba glumačev je z votlim bobnanjem in glasnim vpitjem vabila ljudstvo k popoldanski sijajni predstavi, in stari Žorž je z vso vnemo vrtil svojo lajno: pričenal je vedno zopet od kraja svoje cvileče napeve

Nekam zamišljeno je pohajala Liljana po trgu; nekoga je iskala med živahno množico . . . V košari, pod široko praprotjo je hranila šopek najlepših cvetlic — a ni ga bilo, da bi prašal po njih . . .

Ozrla se je v bele oblačke. Visoko nad njo so plavali v čistih svatovskih oblačilcih — tako nenavadno visoko, se je zdelo Liljani.

Pred cerkvijo je nekaj golobov pobiralo drobtinice. Natrosili so jih otroci v šolo gredé. Sleherno jutro se je ustavila pred nežnimi živalicami in se pomenkovala z njimi, — a danes ni imela niti ene besede, niti enega pogleda za nje. Tako nekam čudna je bila . . . K Maji in Emerigu si je želela domov — a košarica se ni hotela izprazniti.

Stopila je poleg verande ob neki kavarni.

Ondi je sedela mlada ženska ter malomarno opazovala tržno ljudstvo. Veliki uhani in bujni lasje, ki so obkrožali lepi obraz, so se ji čudovito blesteli. Liljana se je zazrla v to lepo ženo. Oko ji je padlo na njeno bogato, svileno obleko in nehote se je zdrznila, ko se je ozrla od tam na svoje kratko in ponošeno krilce in na bose nožice v ogoljenih opankih. Obšel jo je bridek čut, ki je ni vznemirjal še nikoli, čut zavesti, da je ona — uboga, navadna deklica. Ah, če bi bila kakor ta gospa! . . .

Tedaj je stopil iz kavarne na verando gosposki človek.

Liljana je segla v košarico pod praprotovo pero po šopek in stopila za korak bliže; spoznala je prijaznega slikarja. Pa tudi ona lepa tujka je vstala in hitela podajati roko Liljaninemu znancu; sladko in zveneče se mu je smejala.

Slikar je bil vidno razmišljen. Nenadoma se je poslovil od lepe gospe ter pristopil k Liljani v ponošenem krilcu. Dvignila je otožni obrazek, in solza mu je zablestela nasproti . . .

Solza! Toliko vrst solza je poznal mladi umetnik, a baš visoko jih ni cenil; to pa se mu je zazdela solza, tako različna od vseh onih, ki jih je on poznal, tako svetla in čista — — —

„Liljana!“ je dejal in glas mu je bil ne navadno mehak. „Liljana, kaj ti je?“ —

„Ne vem“, je dejala. „Sirota sem, a ona gospa tam, kako je krasna!“

„Krasna!“ Prisiljeno in neprijetno se je nasmel mladi mož. „Liljana, ali si že čula pripovedko o petju morskih deklic?“

„Pravijo, da je to krasno, čudovito krasno petje“ —

Njemu pa se je čelo stemnilo, široko-krajni klobuk si je pomaknil nizko na oči in burno je govoril: „Glej, Liljana! V mirni koči počiva mlad ribič. Naenkrat ga zbudé nepoznani, vabljeni glasovi iz sladkega sna. Neizkušeni mladenič zapusti varni breg ter veslja v viharo morje za čarobnimi glasovi. Prisluskuje, prisluskuje, veslja, veslja . . ., a slednjič omamljen izpusti veslo, in — zgrabijo ga morske sile . . . Tedaj utihne pogubno petje, a v penečih se valovih mrje poslednji vzdih nesrečnega ribiča“ —

„Ubogi ribič!“ je zdihnula Liljana, dasi ni umela, čemu ji to pripoveduje njen znanec. Vprašaje se je ozrla vanj.

On pa se je nasmehnil. „Ti me ne razumeš dete, je-li, in bolje je tako . . .“ Segel si je v goste lase, z glavo otresel, kakor da se hoče otresti nadležne, napol poginjene mušice. „Jaz bi te slikal, Liljana“ — Nepričakovano, nenadno je izgovoril to, kakor

da mu je baš mimogrede prišla ta misel. Pogledal je deklico, ki je neverjetno odmajala z glavo.

„Glej!“ je dejal mehko, skoraj milo, „nekoč po hrupnem dnevu, v tihi noči sem zrl v sanjah sladko podobo. Obrazek fin in lep, in dvoje očesec, jasnejših od pomladnega jutra, milejših od žarkov vzhajajočega solnca, ki se zrcalijo v čistih tolmunčkih temnomodrega jezerca. V ono čisto globino se mi je vtopila duša. Pozabil sem življenje za seboj, postal zopet otrok ter se radostil zlatih ribic, ki so švigale v čisti vodi. — To je odsev otročje duše, žar svetle sreče nedolžnega srca — sem začul nad seboj . . . Planil sem iz sladkih sanj, segel po čopiču in paleti, ter jel slikati ono sladko podobo. Trudil sem se in trudil, a vse zaman. Kar sem menil, da se mi je včeraj posrečilo, sem vrgel danes nevoljen od sebe — : vedno le mrtva podoba, brez svetle sreče — —

In slednjič mi je izginila ona ljubka prikazen iz spomina. Hrup življenja jo je zadržal popolnoma.

A včeraj se mi je vnovič zbudila, ko sem uzrl tvoj obrazek, tvoje oči, Liljana! — Da, da, ne glej me tako neverjetno! Bil je včeraj, ko sem hodil po prašnih ulicah in se ustavil pred deklico, ki se je bila zagledala v opico in v lajno in je gledala in poslušala . . .“

„Vi se šalite, gospod“, je dejala Liljana skromno. „Mene, da bi kdo slikal, mene, ubogo, neuko cvetličarico, ki ne vé drugega, nego to, da je vse, kar je Bog ustvaril, krasno na svetu . . . Kraljica Miru Vam gotovo vzame za zlo, da se šalite z njeno Liljano.“

„Da bi se šalil? Gotovo ne, dete moje!“ — Zapisal je na listek nekaj besed. — „Tu moj naslov. Pridi jutri k meni — prosim!“

„Ne utegnem. Že zarana zjutraj moram na trg, potem pa urno domov, da proti večeru dospem do sv. Mavricija“, je odgovorila deklica.

„Čemu na trg? Saj ti cvetlice odkupim jaz; že včeraj sem dejal, da rabim mnogo cvetlic.“

Zamislila se je. —

Kaj porečeta k temu Maja in Emerigo? Slikar - umetnik želi naslikati njiju Liljano! Kaj mu je vendar prišlo v glavo! Čemu ne naslika rajši one, one krasne žene?... Ko bi ga pa ne bila razumela? A v roki drži listek, njegov naslov. — Tudi Mariotta hodi v mesto, kakor pravi — k različnim slikarjem „za model“. Zato pa prinaša domov dosti denarja in preživlja s tem starega očeta in sebe. —

„A denarja ne morem vzeti za to!“ je ušlo nehoté cvetočim ustnicam. „Denar je treba trdo prislužiti — pravi Maja. To pa bi vendar ne bilo — —“

„Hočeš reči — trdo prisluženo, kaj ne?“ Zopet se je zasmel, a sedaj neprisiljeno, prav iz srca. „Ti mala modrost, ti! — Torej denarja ne. No, nekaj bi pa vendar sprejela za spomin od mene — sedaj, ko veš moje ime in da slikam podobe?“

„No da — ali pa tudi ne“, je menila Liljana in skoraj da ni ponosno pogledala svojega spremljevalca v žametni obleki in z ženialno zavozlanim svilenim robcem krog vratu. „Mislim namreč, da je treba vsako darilo povrniti, jaz pa ne premorem ničesar za Vas.“

„Ničesar — Liljana — ničesar?“ V slikarjevih očeh se je pojavil neki ogenj — a le za trenutek. Nato pa je mirno pristavil: „Saj res ne! Toda vendar povej: ali nimaš nikakršne želje, da ti jo izpolnim?“

„O željo pač, in že dolgo in tudi prav iskreno! Majino ogrinjalo je kaj slabo, tuintam zakrpano. Zato si že davno želim toliko prihraniti, da ji kupim novo — ; a

seveda, ogrinjalo stane dosti denarja“, je pristavila malo otožno.

S precejšno močjo se je vgriznil slikar v spodnjo ustnico, sicer bi se bil moral na ves glas smejati nedolžno-odkriti deklici.

„Ne misli dalje na to! Jaz poskrbim, da tvoja Maja dobi novo ogrinjalo“, — je zaobljubil dobrovoljno. „A za svetlo srečo tvoje slike ti ostanem hvaležen, do konca svojih dni! Jutri te gotovo pričakujem. Zdrava, Liljanica!“

Zopet je segla pod široko praprot, še nekaj je hotela ugovarjati, a tedaj je že bil sredi svojih mladih tovarišev, ki so medtem zasedli stolce na verandi.

Kakor v sanjah je zrla tja... Čudno! Nihče ji doslej ni pravil o svetli sreči — in vendar ga je umela, popolnoma umela mala, nevedna Liljana, bolj od učenih njegovih prijateljev in od one krasne ženske — —

Oblački nad njo so bili tako čisto prozorni, vse po trgu okrog nje tako prijetno živahno.

„Novo ogrinjalo“ — je prihajalo od vseh strani deklici, in srečna si je ponavljala: „Da, novo ogrinjalo — —“

Ah, kako pohiti ž njim k Maji ter ji poreče: „Glej Maja, za-te! Nekdo ti pošilja to-le — — Ne huduj se: slikal me je — brez tvoje in Emerigove vednosti pač — a to mi odpusti! Šlo je vendar-le za tvoje ogrinjalo. Hotela sem te iznenaditi. Glej — glej, kako lepo, rdeče je in višnjevo, ono drugo pa staro in vse zakrpano, in ogo-ljeno — — Ne veš, Maja, kako ljubezniv je oni gospod, oni slikar! In z menoj — z ubogo cvetličarico!“

(Konec.)

ANTON MEDVED:

TRNJEVI ŠOPKI.

Nota quaedam legis, sed lima rasa recenti.

Martial.

5.

Kdo se smrti ne boji,
če ga sreče žar obseva,
če ga ne skrbé noči,
če vesel je dneva?

Če ne misli dlje in več,
nego kdaj bo spal in bo jedel,
kje bi ljubljén in ljubeč
k družčini prisedel?

Vendar vest mu — božji jek —
včasih tajnostno zažuga,
da svoj čas ga sprejme v vek
domovina druga!

6.

Nadarjenec in veleum,
iz raznega kalibra:
z mogočno kroglo strelja ta,
za prvega zadošča šibra.

Pravila zлага nevede
titanski veleum,
pravila rabi vedoma
nadarjenčev pogum.

7.

Velikega mož je telesa,
veliko i smolo ima,
nikjer ne doseže ničesa,
čeprav je velikega tudi duha.

Po cele noči nima spanja.
Rad vcepil bi, vnet pedagog,
vse svoje nazore in znanja,
kar vse vzgojeslovje v butice otrok.

8.

Zastonj ne rekel bi čez trikrat,
da bi zasluli naši sini,
ko bili bi tako edini,
kot so malenkostni velikrat.

Zastonj ne rekel bi čez dvakrat,
da smo bogati lahko tudi,
ko vse bi porabili takrat,
kadàr in kar priložnost nudi.

Zastonj ne rekel bi čez enkrat,
da dobro nam ne bo nobenkrat.
Vesoljni svet nam ne pomore:
sami krivi smo si pokore!

ANTON JARC:

ALKOHOL IN NJEGA FIZIOLOŠKI UČINKI.

(KONEC.)

liki 7. in 8. nam kažeta zopet znano rastlino, navadni krompir. Marsikdo bi pač mislil, da to pač ne bo za alkohol posebno občutljiva rastlina. A pazimo, da naša sodba ne bo prenapla! Izkušnja nam šele pove resnico. Poizkus, katerega je napravil s krompirjem prof. Rauber, je dokazal prav očitno, da je krompir proti alkoholu jako občutljiv. Sliki nam povesta več, kakor vse drugo razlaganje in popisovanje.

Predaleč bi prišli, ako bi hoteli navajati še vse druge poizkuse, ki jih je napravil prof. Rauber z rastlinami; samo dva sta še, katerih ne smemo prezreti. Dozdaj smo namreč videli samo poizkuse z višjimi, popolnejšimi rastlinami. Kako se pa obnašajo proti alkoholu nižje vrste: glive, itd.?

Slika 9. nam kaže glivo, katero prav mnogokrat lahko najdemo na napol segnitih rastlinskih ostankih, na primer na koreninah raznih cvetlic. V treh dneh je postala žrtva 50% nega alkohola, s katerim je polil profesor Rauber dotično zemljo, na kateri je rastla goba.

Eno lahko rečemo, da skoraj samo po sebi umevno izjemo vidimo na kvasovki (*Saccharomyces*), katero smo opisali že v začetku. Čudno bi ravno bilo, ako bi bilo drugače. Po vplivu te glive nastane namreč alkohol, ki je takorekoč naravni produkt te glive. Vendar so tudi tukaj meje precej ozke. Dasi ji namreč 10% ni in tudi 15% ni alkohol še nič ne škoduje, vendar ne prenese več nego 20% nega.

Ako se ozremo še enkrat na poizkuse, narejene z vplivom alkohola na rastline, vidimo, da je ni rastline, na katero alkohol ne bi imel nobenega vpliva. Za veliko večino je že prav maloodstotni alkohol po-

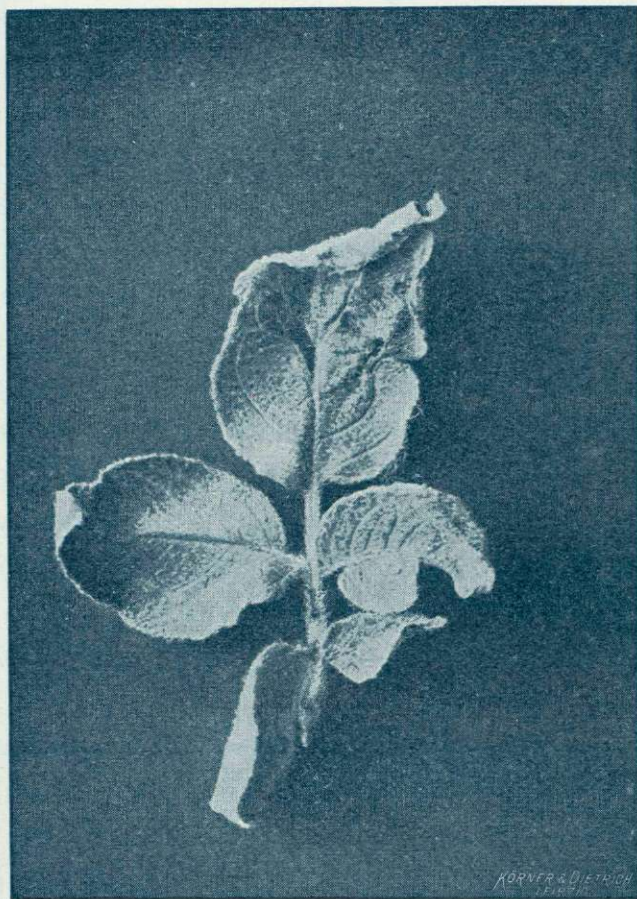
guben. Vpliv alkoholov pa se pokaže ravno v tem, da prepreči redno hranitev, ker vleče nase vodo in s tem dotičnim organom odvzame možnost še nadalje privajati rastlini potrebnih snovi. Vsi ti pojavi nas posebno spominjajo prizorov, ki jih vidimo tudi jeseni v rastlinstvu. Lahko torej rečemo, da kar se godi naravnim potom v prirodi v jeseni, isto se zgodi na umeten način po vplivu alkohola na rastlinah.

II. Vpliv alkohola na živali.

Nihče najbrže ne bi bil pričakoval, da bo imel alkohol tak vpliv na rastline, kakor so pokazali naši poizkusi; še bolj zanimivo bo tedaj slišati, kako se višje organizirana bitja, t. j. živali od najnižjih do najvišjih vrst, obnašajo proti njemu. Gotovo je namreč, da so med življenjskimi pojavi pri rastlinah in živalih jako velike, celó bistvene razlike. Ali se bo pokazalo to tudi pri alkoholu?

Omeniti moram pred vsem, da nekateri poizkusi, ki jih je napravil prof. Rauber, ne dokazujejo kar očitno pogubnega alkoholovega vpliva. Tako je na primer pri infuzoriji *Opalina ranarum*, ki živi kot zajedavka (*Parasit*) v črevih naših žab. Ako denemo namreč te infuzorije v navadno vodo, poginejo v njej gotovo v dvanajstih urah. Mnogo hitreje se pa to zgodi v alkoholu: v 20% nem poginejo v šestih urah, v 50% nem v štirih urah, v 100% nem že v nekaterih minutah.

Preskočimo nekatere poizkuse z drugimi nižjimi živalicami in poglejmo takoj žival, ki jo ima tudi človek večkrat kot neljubega gosta v sebi — trakuljo. A ne samo v njem, še večkrat se naseli v živalih; zlasti psa ali mačke skoro ni, da ne bi imela eno ali navadno še več teh nadležnežev v svojih črevih. Tudi trakuljo, s katero je napravil

Sl. 7. Krompirjev list porumenel vsled 5⁰/₀ nega alkohola. 1/2 nar. vel.

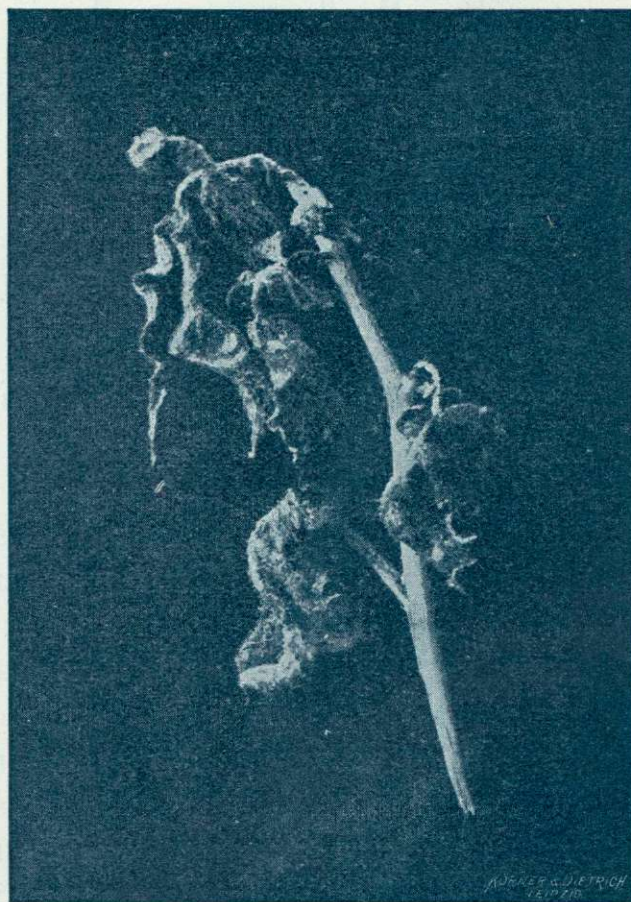
poizkus dr. Rauber, je našel v črevih neke mačke. Ko jo je dejal v 5⁰/₀ni alkohol, se izprva ni veliko zmenila za to; počasi, mirno se je gibala semintje. Kmalu se je pa začela premikati vedno hitreje in hitreje in posamezni deli so se jeli krčevito zvijati. V par minutah je postala mirna, zvitva v klopčič je ležala na dnu posode. Še enkrat se je ponovilo krčevito gibanje in v četrto ure potem, ko je bila dejana v alkohol, je bila popolnoma nepremična. Tudi barva, ki je bila prej prosojna in siva, je postala neprozorno-belkasta.

Čuditi se moramo res, da ne more prenesti alkohola ta žival, kateri želodčni sok, ki razkroji vse jedi, ki prihajajo v želodec, in druge snovi, ki jih izločajo jetra in posebne žleze v trebuhu, prav nič ne škodujejo. Morda imajo žganjarji posebno srečo, da so varni pred trakuljo; toda rabiti žganje kot zdravilo proti njej, vendar ne bi bilo varno priporočati.

Enako se je zgodilo tudi z glisto-deževnico in z navadno pijavko; 2—4⁰/₀ni alkohol ju je umoril v prav kratkem času.

„Vse to bi bilo slednjč še umljivo, kajti vse te živalice so toliko nežne po vsem svojem ustroju, da se nam ni čuditi, ako ima alkohol toliko vpliv nanje. A kako je z živalimi, ki vedno živé v podobnih okoliščinah, namreč v vodi, z ribami, dvoživkami itd.?“ nas utegne vprašati ta ali oni bravec. Pred vsem omenjamo, da one male živalce niso tako zelo občutljive, kakor bi se komu zdelo, ampak mnogokrat, celo navadno mnogo bolj trdožive nego višje živali. A evo vam poizkusa z navadnim prebivavcem naših voda — z rakom!

Ako denemo raka (*Astacus fluviatilis*) v posodo s 4⁰/₀ni alkoholom, se mu vidi že takoj izpočetka, da mu ta tekočina nič kaj ne ugaja. Najprej parkrat krepko zamahne s svojim zadkom in plava po svoji stari račji navadi nekaj centimetrov daleč nazaj. Nato se spusti na dno, in tiplje s tipalnicami krog sebe, kakor da bi se hotel prepričati, kam je pravzaprav zašel. Počasnih korakov se spusti po dnu posode na sprehod; zdi se mu namreč, da stvar ne bo tako nevarna, kakor se mu je zdela izprva.

Sl. 8. Posušen krompirjev list. 1/2 nar. vel.

Polagoma se začne še živahneje gibati in krožiti po posodi; včasih se vede tako, kakor da bi plesal. Za nekaj časa se zopet umiri. Ti prizori se vrsté nekaj ur, a vedno bolj se opaža, da postaja vse gibanje nekako negotovo; ne dolgo, in polasti se ga omotica in v kakih desetih urah se ne gane več. Takega kaže tudi naša slika.

Isto se doseže tudi z 2⁰/₀ nim alkoholom, le da se dá rak še predramiti iz omotice, ako pride v svežo tekočo vodo, dasi je ležal v njem že blizu petnajst ur.

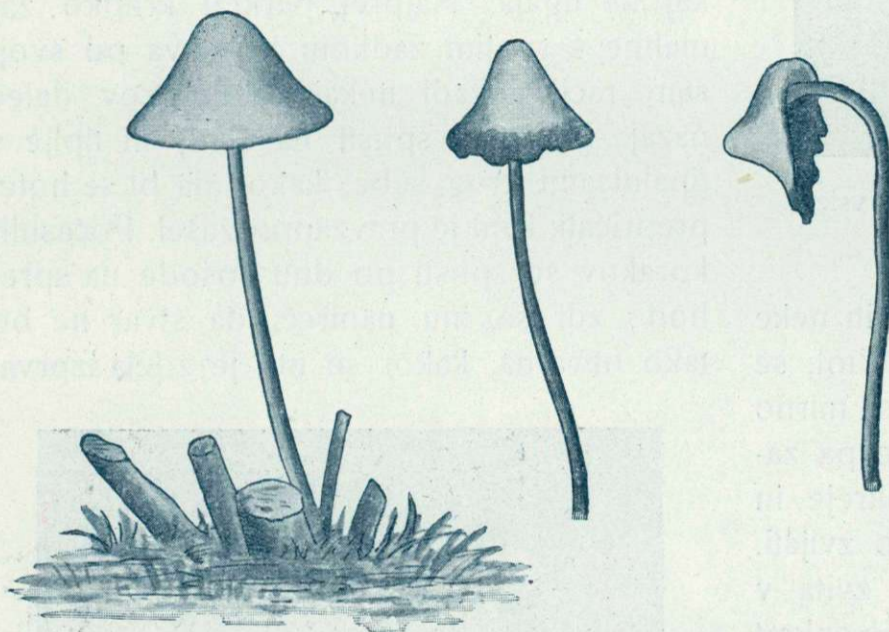
Tudi ribe, katerim tako „— dobro dé, ako imajo dost' vodé“, ne hrepené posebno po tem, da bi si svojo „žejo“ pogasile z alkoholom, še celo prav zelo razredčenega

ugaja, in da bi se vzdržala v ravnotežju, plava tem hitreje semtertja. A vse zastonj! Ne traja dolgo, in že leži na strani; kmalu se pa obrne popolnoma, da ima hrbet spodaj in trebuh zgoraj. Pri vsem tem pa plava vedno še okrog. Pač čuden prizor! V kratkem se je polasti neka splošna utrujenost; vedno počasneje in slabotneje se giblje, nazadnje popolnoma obnemore, škrge nehajo delovati, in ribica leži nepremična na dnu. Ako bi jo dejali sedaj takoj v čisto vodo, bi si znabiti še opomogla, a šele čez več ur. Če pa ostane dalje v 2⁰/₀ nem alkoholu, vse skupaj od začetka poizkusa dve do tri ure, v 4⁰/₀ nem celo le pol ure, je ni več mogoče zbuditi v življenje.

Slika 11. je posneta po fotografiji okuna (*Acerina cernua*), ribice sorodne vrste, kakršna je bila videti, ko je bila popolnoma omotena.

Prav smešno se pa vede v alkoholu neka živalca, sorodnica našega močerada, ki živi v Mehiki, a jo mnogokrat redé po akvarijih, namreč azolotl (*Siredon pisciformis*). Za poizkus se je rabil zopet 4⁰/₀ alkohol. Azolotl plava nekaj časa po posodi, nato privzdigne glavo in jame izpuščati iz sebe zračne mehurčke. Kmalu se začne tudi nekako čudno zvijati; vse kaže, da mu

ni prav dobro. Nato začne zopet stresati z glavo in videti je, kakor da bi mu „prihajalo slabo“. In res, še enkrat se strese ter vrže iz sebe hrano, kar je je zavžil. Neka trudnost in zaspanost se ga hoče polastiti; tudi če se ga dotaknemo, se še ne zmeni več zato. Malo se še premika naprej in — se zvrne na stran. Z napol odprtim gobčkom obleži na dnu. Lahko ga vzamemo iz tekočine, položimo, kamor hočemo: ne gane se več. V dveh urah je alkohol tako vplival nanj. V sveži vodi pride zopet počasi k sebi, v dvanajstih urah je že prespal svojega „mačka“ in veselo kroži zopet po vodi.

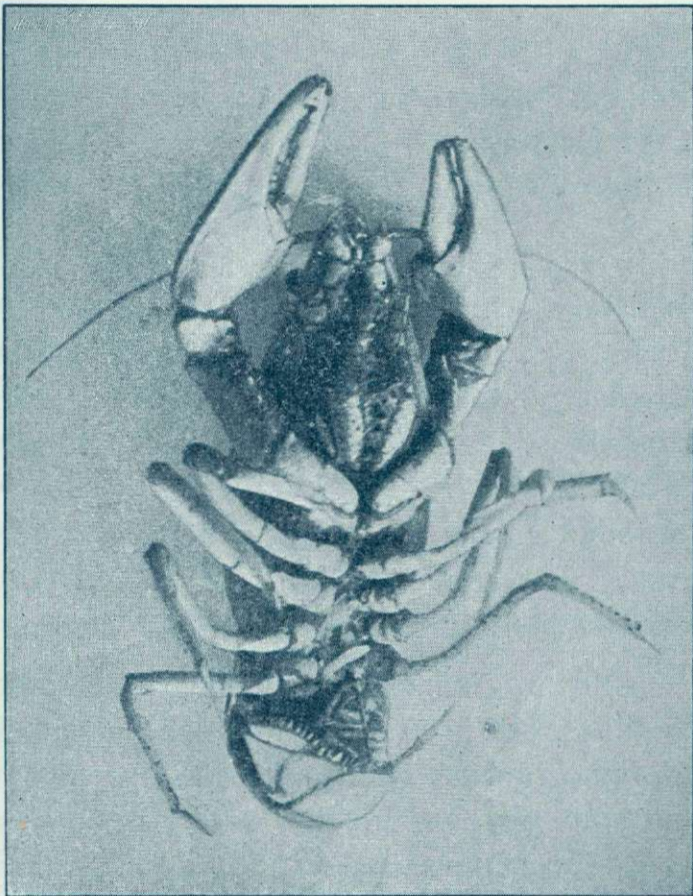

Sl. 9. Gliva *Agaricus*, vsled zalivanja s 5⁰/₀ nim alkoholom uničena.

ne marajo. Ako jih pa vendar neusmiljeni učenjak, ki z vsem dela svoje poizkuse, dene v posodo z alkoholom, vidi prav zanimive pojave.

Profesor Rauber je napravil ta poizkus z majhnim, le 12 cm dolgim ostrizem (*Perca fluviatilis*) v 2⁰/₀ nem alkoholu. Živalca je takoj opazila, da ni v svojem navadnem elementu. Nemirno hlastá s svojim gobčkom krog sebe, hitro začne dihati in plava neprestano semintja. Kmalu se za malo časa umiri. Čez četrto ure že opazimo delovanje alkohola, in sicer prav na poseben način. Ribica se začne nagibati na eno stran, izprva malo, a vedno bolj in bolj. To ji ne

Zanimiv poizkus, kako deluje alkohol na ptiče, so pa napravili drugi „učenjaki“, dasiravno niso vedeli še ničesar o fiziologiji, anatomiji i. t. d., niti o tem, kako se napravljajo taki poizkusi. Šolarji so povsod enaki, razposajeni, da jih nikdar ni mogoče ugnati. Da tudi tovariši na Ruskem niso boljši od naših mladih junakov, dokazuje sledeči dogodek, ki ga je objavil neki on-dotni list 30. decembra 1900: „Pred kratkim je šel pisec teh vrstic po svoji navadi na izprehod. Na nekem dvorišču zagleda kopo

Sl. 10. Navadni rak (*Astacus fluviatilis*), v 4% nem alkoholu umorjen.

šolarjev, ki krmijo vrabce z zrnjem in kruhom. Sestradani revčki so seveda željno požirali, kar so mogli doseči, a čudno, ko so se nasitili, niso mogli odleteti, marveč so se dali prijeti. Stvar se mi je zdela neumljiva, in zato vprašam šolarje, kaj je temu vzrok? Ti mi povedó, da so prej namočili kruh in zrnje v špiritu. Gotovo najnovejši način loviti vrabce!“

Samo ob sebi je umljivo, da so tudi z najvišjo vrsto živali, s sesavci, delali učenjaki že mnogovrstne poizkuse. Predaleč bi

nas zavedlo, ako bi se hoteli tukaj ozirati na vse posameznosti. Zadostuj, da navedemo le nekatere podatke. Dujardin-Beau-metz je našel, da 8 g čistega alkohola na kilogram telesne teže zadostuje, da dotično žival umori; ako je pa alkohol razredčen, zadostuje v istem razmerju že 7.75 g. Joffroy in Serveaux trdita, da je potrebna nekoliko večja množina, namreč 8.65 g. Lahko tedaj rečemo, da je približno 8 g na kilogram telesne teže smrtonosna množina.

Ozrimo se še enkrat na vse navedene poizkuse! Dokazano je, da prav mnogo živali v nekaj urah pogine že vsled 20%nega alkohola. Živali, ki bi lahko uživale 20%ni alkohol, ne da bi jim škodoval, sploh ni; pač pa se dobé rastline, ki ga prenesó. Vobče torej moramo reči, da so živali proti alkoholu bolj občutljive nego rastline. Tudi med živalimi so višje občutljivejše nego nižje. Pri tem je pot, po kateri dobivajo dotični organizmi alkohol vase, lahko prav različna, kakor je različen tudi način hranitve. Rastline na primer vsrkavajo po svojih koreninah vse snovi, kar jih potrebujejo, da se ohranijo, rastejo in množé. Živalce nižjih vrst vsrkavajo svojo hrano na vsej površini svojega telesa, višje imajo za ta namen odločene posebne organe. Po vseh teh raznih potih je prišel tudi alkohol pri popisanih poizkusih v dotične rastline, oziroma živali. Končni vpliv alkohola je pa bil vedno v tem, da je oviral ali tudi popolnoma ustavil menjavo sokov, in tako sploh vničil ves organizem.

III. Vpliv alkohola na človeški organizem.

Preostaja nam odgovoriti še na zadnje, a gotovo najvažnejše vprašanje: Kako vpliva alkohol na človeka? Tvarine nam gotovo ne more nedostajati, kajti ne le zdravniki, ampak skoro vsak posameznik dela ali je vsaj že delal sam s seboj tozadevne poizkuse. Tudi tu vidimo, da je imel prav že Sokrat, ki je rekel, da je največja modrost a tudi največja umetnost: — Spoznavati samega sebe. O vsem, kar se godi zunaj

človeka, ta lahko objektivno sodi; kjer pa je sam prizadet, tam nikdar ni nepristranski. Zato pa tudi glede tega vprašanja človek še vedno ni na jasnem.

Samo ob sebi je umljivo, da bomo mogli tudi o tem navesti le nekatere glavne podatke. Pred vsem pa naj sledi tu seznamek vseh oblik alkohola, ki ga ljudje uživajo v raznih opojnih pijačah. König¹⁾ v Berlinu je priobčil sledeče številke:

Vina:	Odstotki alkohola:
Moselsko, saarsko, rhein-	
gausko, ahrsko	9·9 0/0
Palatinsko	10·07 ⁰ / ₀
Švicarska vina	9·9 0/0
Tirolska „	10·9—11·13 ⁰ / ₀
Avstrijska „	9·0—10·53 ⁰ / ₀
Dalmatinska vina	12·52 ⁰ / ₀
Francoska „	9·71—10·31 ⁰ / ₀
Ogrska črnina	11·34 ⁰ / ₀
Ogrsko belo vino	10·48—13·12 ⁰ / ₀
Ruska vina	11·19—14·85 ⁰ / ₀
Kavkaška vina	9·97—10·11 ⁰ / ₀
Grška „	9·7—17·27 ⁰ / ₀
Italijanska „	12·41—18·98 ⁰ / ₀
Sicilska „	13·3—20·81 ⁰ / ₀
Marsala	krog 19 ⁰ / ₀
Španska vina	16·1 0/0
Portugalska vina	20·8 0/0
Madeira	18·98 ⁰ / ₀
Malaga	15·76 ⁰ / ₀
Sherry	21·29 ⁰ / ₀
Peneča vina (Champagner)	10·3—13·6 0/0
Jako stara vina	8·4—12·8 0/0
Sadni mošt	5·06—6·4 0/0
Vino iz kosmulj (agras)	15·32 ⁰ / ₀
Vino iz rdečega grozdjčja	13·25—14·68 ⁰ / ₀

Piva:

Lahka, takozvana bela piva	2·73 ⁰ / ₀
Vležano pivo	3·93 ⁰ / ₀
Lichtenhainsko	2·87 ⁰ / ₀
Schenkovo zimsko pivo	3·36 ⁰ / ₀
Exportno pivo	4·4 0/0

¹⁾ Chemie der menschlichen Nahrungs- und Genussmittel. Berlin 1899. Bd. I. S. 806—999.

	Odstotki alkohola:
Črno	4·96 ⁰ / ₀
Višjekipela piva	2·79 ⁰ / ₀
Berolinsko pivo	2·2—2·82—3·91 ⁰ / ₀
Brunšviško: Mumme	2·96 ⁰ / ₀
Angleško: Ale	4·73—9·82 ⁰ / ₀
„ Porter	4·7—9·04 ⁰ / ₀
„ Condensed Beer	17·68—25·61 ⁰ / ₀
Belgijsko: Lambic	5·93—7·77 ⁰ / ₀
„ Faro	4·33 ⁰ / ₀
Plznjsko pivo	4·1 0/0
Kulmbachsko	5·5 0/0

Inozemske alkoholne pijače:

Pulque (Mehika)	5·87 ⁰ / ₀
Sake (Japonsko)	12·45 ⁰ / ₀
Palmovo vino	4·88 ⁰ / ₀

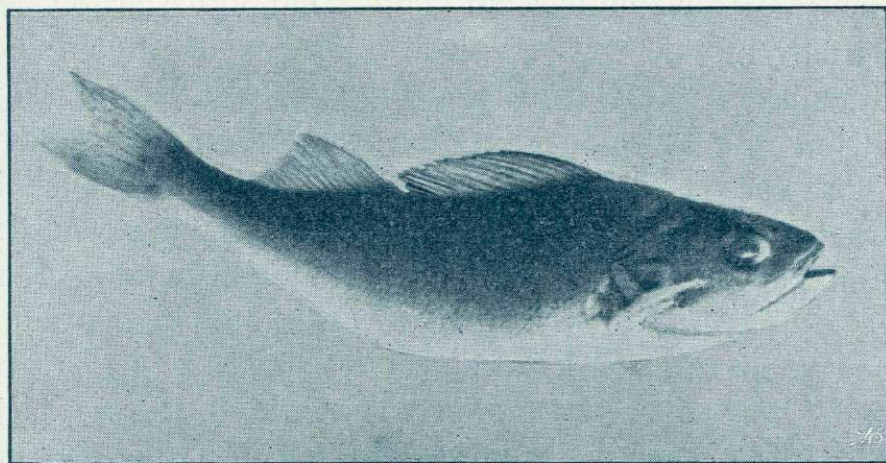
Žganje:

Whisky	49·4—50·3 0/0
Rum	49·7—70 ⁰ / ₀
Cognac	55 ⁰ / ₀
Absynth	47·67—80·67 ⁰ / ₀
Wutky	62·0 0/0
Navadno žganje	21·58—77·68 ⁰ / ₀
Arac	60·5 0/0
Švedski punč	26·3 ⁰ / ₀ . ¹⁾

Ako pogledamo te številke in se spomnimo poizkusov v prvih dveh odstavkih, moramo gotovo osupniti. Na dve dejstvi moramo posebno obrniti svojo pozornost. Najprej nas mora presenetiti množina alkohola, ki ga uživa človek. Lahko umljivo nam je sedaj, da se kažejo nasledki nezmernega uživanja alkoholnih pijač v toliki meri. Ako že zelo razredčen alkohol zadostuje, da zamori živo bitje, gotovo tudi pri človeku, ki vendar uživa pijače, katere imajo 10, 20, celo do 80⁰/₀ alkohola, ne more ostati brez zlih posledic. Da se pa pri ljudeh še bolj

¹⁾ O množini alkohola v naših domačih vinskih in pivovih vrstah, žal, ne morem priobčiti podatkov. Obrnil sem se v tej zadevi na nekega priznanega veščaka, a poslal mi je mesto podatkov sledeči odgovor: „Trudim se že trideset let s trto, osobito zdaj z rekonstrukcijo uničenih vinogradov, katera čuda denarja stane. Ne bodete mi torej zamerili, ako ne morem pripomoči tendenci, katera je moji protivna.“

očevidno ne opažajo ti nasledki, oziroma, da ne sledi uživanju opojnih pijač neposredno smrt dotičnika, temu vzrok je to, da so ljudje deloma že navajeni na alkohol, deloma treba precej velike množine pijače (zlasti vina ali piva), da je smrtonosna. Kako različna pa je lahko ta množina, dokazujejo sledeči zgledi: Neki petletni deček ¹⁾ je umrl, ko je izpil pol litra žganja. Ako dotično razmerje zračunimo, vidimo, da je zadostoval že 1,7 g na kilogram telesne teže. „Rekord“ bi bil vsekako prigradil 23letnemu možu, ki je popil $\frac{3}{4}$ litra ruma, to je 5,6 cm³ na kilogram telesne teže, a vseeno še ni umrl zaradi tega! Dobé se pa tudi ljudje, ki se morejo pohvaliti še z vse drugimi „junaštvi“, kakor neki mizar, ki je popil v 14 dneh deset litrov čistega špirita!

Sl. 11. Okun (Acerina cernua), od 4%nega alkohola omoten. $\frac{2}{3}$ nar. vel.

Vsakdo seveda ni tako „srečen“, da bi mogel brez vse škode prenesti toliko alkohola. A s tem pa nočemo trditi, da se pri tacih nezmerljivih pijancih niso pokazali žalostni nasledki; — ravno nasprotno . . . Celozmerno uživanje alkohola ni človeku v korist. Slavnoznan fiziolog profesor Bunge pravi v nekem predavanju na vseučilišču v Baselu med drugim to-le: „Alkohol zgori v našem telesu, in zato čutimo neko toploto, ako uživamo opojne pijače. Toda vse to je le mimogrede. Vsled alkohola se namreč

razširijo žile na površju telesa, in gorka kri pritaka v večjih množinah tje kaj. Zato se pa tudi hitreje ohladi in za gorkoto kmalu nastopi neki čuden mrz, kar moremo dokazati tudi s pomočjo toplomera. Tako si tudi razlagamo rdečico, ki se pokaže bolj ali manj na obrazu vsakega človeka, ki je užil večjo ali manjšo množino alkohola. Ako torej mislimo, da nas alkohol pozimi ogreje, se jako motimo. Alkohol samo omoti naše živčevje, da potem mraza tako močno ne čuti.

Sploh sledi vedno alkoholu nekako otrpenje. Sicer mislimo, da nas alkohol krepi in vzbuja, a v resnici je ravno nasprotno.

To vidimo tudi, če opazujemo, kako vpliva alkohol na naše duševno življenje. Človek, ki je zaužil nekaj kozarcev opojne pijače, postane zgovoren, brezskrben, pozabi vseh bolečin in bridkosti. Vse to pa zato, ker alkohol ovira delovanje našega razuma, in čustveno življenje dobi premoč. V tem stanju — in za to ni treba, da bi bil človek, kakor pravimo, „vinjen“ — izgovori marsikako besedo in stori marsikaj, česar sicer ne bi naredil; ne vidi več nevarnosti, ne pozna opreznosti. Nikdar pa ne postane človek vsled alkohola duhovit. Le poslušajmo šale, ki

se zbijajo o tacih prilikah, in ki veljajo takrat za jako „duhovite“! Drugih dokazov nam ni treba iskati . . .

Tudi živahnost v vedenju izvira iz istega vzroka, in ž njo je v zvezi, da tudi srce hitreje utripa.

Posebno pomembno je dejstvo, da alkohol omoti čustvo trdnosti. Splošno razširjeno je mnenje, da alkohol krepi utrujenega in mu daje novo moč. A to nikakor ni res. To čustvo ima za nas isti pomen, kakor varnostna zaklopnica za parni stroj. Kdor to čustvo omoti, da potem s silo dalje dela, stori isto, kakor ako bi zaprl varnostno zaklopnico pri parnem kotlu.

¹⁾ Leonpacher: Vergiftungen mit Phosphor, Alkohol und Schwefelsäure. Friedreichsblätter. 1886. S. 128.

Kakor tamkaj previsoko napete pare razženó kotel, tako se tudi tak človek za nekaj časa pač posili, nazadnje pa vendar obnemore. Ta zmeta postane lahko usodepolna zlasti za ljudi, ki si služijo kruh z napornim telesnim delom, a mesto da bi uživali tečnejšo hrano, ki bi res okrepila telo, omotijoga na umeten način z uživanjem opojnih pijač. Da alkohol človeka ne krepi, nam dokazujejo najbolj oni vojaki, ki ne uživajo nikakega alkohola; ti najbolje prenašajo vročino in mraz, slabo vreme, sploh vsak napor. Isto so izkusili tudi mornarji. To vedó tudi borivci in kolesarji, ki ne pokušijo niti kapljice alkohola, kadar se pripravljajo za kako tekmovanje.

Enako slabo vpliva alkohol tudi na človeka, ki dela duševno. Domišljijo sicer razburi, a neovržna resnica je, da človeški razum toliko lažje in vspešneje deluje, čim manj ga ovira alkohol. Slavnemu Edisonu je priporočil zdravnik v neki bolezni vino kot zdravilo. Edison ga je ubogal, a čutil je takoj, da ne more več tako lahko reševati problemov, s katerimi se je bavil, in od tedaj ni pokusil niti kapljice vina več.

Kakor pa je alkohol poguben za utrujenega človeka, ravno tako nevaren je človeku, kateremu je, kakor pravimo, „dolgčas“. Pomilovanja vredni so pač ljudje, ki se vdajajo temu čuvstvu in ne iščejo pomoči tam, kjer bi jo gotovo našli, namreč v delu, brez katerega onemoremo duševno in telesno. Kdor je že kdaj bil v tem stanju, bo gotovo potrdil, da ga ni mučnejšega položaja, kakor je „dolgčas“. In taki ljudje iščejo pomoči povsod, a ko je ne najdejo drugje, pomorejo si z alkoholom; ta jih zaziblje v neko narkotično stanje, v katerem se ne zanimajo več za nobeno stvar in pozabijo vsega. V tem oziru je pivo še nevarnejše nego vino ali celo žganje. Žganje piti, tega se sramuje vsakdo, a spraviti ‚pod streho‘ še večje množine alkohola v pivo — to se zdi ljudem častno, s tem se še ponašajo.

Da nas ne bo to premišljevanje zapeljalo predaleč¹⁾, naj se dotaknem nakratko le še nekaterih točk. Mnogi zagovorniki alkohola povdarjajo, da je alkohol dobro redilno sredstvo. A ta trditev je prazna. V poštev more priti tu samo pivo, a to je kot redilno sredstvo 5—18krat dražje, nego druge redilne snovi, ki isto koristijo našemu telesu, a mu obenem ne škodujejo!

Alkohol v malih množinah zaužit sicer pospešuje prebavljanje jedi, a Binz²⁾ prav umestno pristavlja, da je vsako pospeševalno sredstvo za zdrav želodec odveč. Pri bolnem želodcu se doseže z alkoholom seveda ravno nasprotno tega, kar se želi.

Še marsikaj zanimivega bi se dalo napisati o alkoholu, na primer o vplivu na posamne organe človeškega telesa, o boleznih telesnih in duševnih, ki nastajajo vsled njegovega vpliva, o njegovem pomenu kot zdravilnem sredstvu, itd. Vsa ta vprašanja pa spadajo v področje zdravnikov; gotovo se bo našel kdo med našimi zdravniki, ki nam bo opisal alkohol tudi s tega stališča.

Vprašati bi nas pa utegnil še kdo: „Koliko množino alkohola pa sme človek zaužiti vsak dan, ne da bi mu škodovala?“ Gotovo je res, da je najbolje, ako se more človek popolnoma vzdržati vseh opojnih pijač, a tega ne moremo zahtevati od vseh ljudij. Srednja pot bo tudi tukaj najboljša pot. Tako pravi tudi prof. Th. Ziehen³⁾, da en liter piva ali $\frac{1}{3}$ litra vina vsak dan zdravemu odraslemu človeku ne škoduje. Priznavamo pa, da drugi trdijo, da je sploh vsako redno uživanje alkohola škodljivo.

1) Kdor se hoče natančneje o tem predmetu poučiti, temu bi priporočili zlasti dve knjigi: „Hoppe, Die Thatsachen über den Alkohol. II. Auflage. Berlin 1901“ in „Rosenfeld, Der Einfluss des Alkohols auf den Organismus. Wiesbaden 1901.“ Prva knjiga je bolj poljudna, druga strogo znanstvena.

2) Kongress für innere Medizin. 1888. S. 71.

3) Über den Einfluss des Alkohols auf das Nervensystem. Hildesheim 1896.

DR. KAROL GLASER:

NEMŠKA „MODERNA“.

IZ NOVEJŠE NEMŠKE KNJIŽEVNOSTI.

Herman Sudermann, r. l. 1857. v Matzikenu na Vzhodnem Pruskem, je naenkrat zaslovel po svoji igri „Čast“. Nihče se ni zmenil poprej zanj, dasi je bil že mnogo let delaven na pripovedniškem polju. Ko si je z omenjeno igro pridobil ime, so še le zasloveli njegovi pripovedniški spisi. Skoraj vsako njegovih del je zbudilo odpor in priznanje, on sam pa je hodil mirno svojo pot, ne gledaje ne na desno ne na levo. Držal se je načela: „Ustvarjaj umetnik, in ne govori.“ Spisal je dva odlična romana, preden je zaslovel kot dramatik: „Frau Sorge“ in „Katzensteg“; prvi roman je izšel že triintridesetkrat, drugi pa petindvajsetkrat; njegov tretji roman „Es war“ je doživel devetnajst natisov.

Zarad tega se moramo najpoprej seznaniti s Sudermannom kot pripovednikom. V romanu „Frau Sorge“ ni nič blestečega, nič senzacionalnega: preprosti predmet prevevata idealizem in resnoba. Vsebina nam predočuje navadno človeško usodo, a na pretresljiv način. Premožni stariši so prišli na kant in so se morali z lepega posestva preseliti v revno kočico na barju; oče je začel sovražiti svet in trpinčiti svojce, in slabotna mati je hiralala. Junak povesti, slaboten deček, je prestal mnogo preziranja od brata in udarcev od trdega očeta. Ko je v trpljenju dorastel, mu zasije zvezdica v tužno življenje. Hči novega posestnika na bivšem posestvu njegovih starišev ga osreči s svojo ljubeznijo. Izumil je bil neki stroj in si s tem mnogo opomogel. Njegov oče se hoče maščevati nad novim posestnikom; da bi zabranil maščevanje in očetu prihranil sramoto, pa za časa maščevalnega djanja upepeli dom in očetu povzroči smrt. Dve leti je zaprt. Iz ječe oproščenega, ga hči novega posestnika vzame v srečen zakon.

(DALJE.)

Dejanja ni dosti v tej povesti; plastično je hotel pisatelj razjasniti večno resnico, da človeka skrb tare od mladosti do smrti: samo neumorna delavnost brez upa na hvaležnost ga drži pokoncu.

Bolj zamotan je roman: „Der Katzensteg.“ Dejanje se vrši 1814. l. za časa francoskih vojen. Pariški mir je sklenjen, in nemški vojaki so se vrnili v domovino. Med temi tudi vzhodnopruski poročnik Baumgart, ki se ni mogel veseliti vrnitve v domovino, kajti kruta usoda ga je pod tujim imenom pognala na bojišče, da bi opral težko krivdo. On je sin in dedič razupitega barona Schrandena, ki je 1807. leta na izdajalski način privedel Francoze od grada Schranden čez mačjo brv Prusom v ozadje. Ko sin izve o tem izdajalstvu, izgine mir iz njegovega srca. Kakor njegov umrli oče, tako je tudi sin samoval na gradu, obsut z zaničevanjem tamošnjih ljudi. Samo eno bitje mu je vdano, tista dekla, ki je Francoze povedla čez omenjeno brv in s katero je oče imel prepovedano razmerje. Tudi sin se vda strasti. Blizu omenjene brvi zadene maščevalna krogla, namenjena grajščaku, njegovo ljubimko, da se z brvi zvrne v reko, on pa se takoj drugi dan zopet oglasi k vojakom in je baje pal v bitki pri Ligny.

V tem romanu, ki ima krasne posamezne prizore, je prišel Sudermann glede etike do skrajnosti, tu se odkrivajo najvišji prepadi izprijenosti. Neverjetno je, da bi ljudje na tak način preganjali sina izdajalca, sina, ki je vendar storil vse, da bi izbrisal madež očetov. Jako neugodno vpliva na čitatelja to omahovanje med dolžnostjo in strastjo. Čitatelja se polastita nesoglasje in nevolja, ki ju ne moreta izbrisati niti umetnost pripovedanja, niti smer pisateljeva, ki hoče dokazati, da zlobnež zapada kazni.

Podobno tvarino obdeluje tretji roman, „E s w a r“, izdan 1894. l., v katerem hoče junak povesti tudi po vrnitvi v domovino začeti novo življenje; pa tukaj ni krivda na očetu, nego na osebi sami, ki se vrača. Ne bomo navajali vsebine in dejanja, nego le omenjamo, da tudi tukaj nastopajo kot glavne osebe vzhodnopruski „junckerji“, brutalne in nasilne osebnosti, ki hočejo s ciničnim humorjem olepšati svoja sirova dejanja. Predmet je zopet prešestvovanje; najneugodnejši vtisk dela junakinja, ki je prevarila dva moža in ki sama pravi o sebi, da je „sestavljena iz laži in zvijače in da ima na obrazu krasoto, v srcu pa pekel“. Nekdo sodi, da je Sudermann preveč zlobe nakopičil na tem čelu, in da je s tem škodil povesti in sebi; škoduje pa si pisatelj tudi na ta način, da izkuša vse te pregrehe pokriti z nekako usodo. To „aristokratsko“ moralno modroslovje pa nam vzbuja brezbriznost za etična načela.

Sudermann je izdal tudi zbirko novel. V dveh novelah „Die Geschwister“ opisuje Sudermann isto tvarino na dva načina: gorko bratovsko in sestrsko ljubezen, katero uniči tretja oseba. V prvi nastopita dva brata: starejšega vara žena mlajšega; v drugi pa sta dve sestri: mlajša ljubi moža starejše. Ob postelji svoje na smrt bolne sestre vsklikne pregrešno: „Oh, da bi le umrla!“ Ko bi pa lahko dosegla svoj smoter, se sama usmrti.

Čudna je novela „Geschichte der stillen Mühle“. Na premožnem mlinu gospodarita dva brata Felshammer; starejši brat Martin, malobeseden, okoren človek, in devet let mlajši Janez, veseljak prave korenike. Obljubila sta si, da se nikdar ne ločita. Mlajši mora iti med ulane v Berlin, starejši pa svoje srce podari lepi in živi Jerici, hčeri bližnjega mlinarja. Vojak pride domov in razdre lepo rodbinsko razmerje. Zdaj hoče zbežati v Ameriko in se na tistem posloviti od sva-kinje. Martinov hlapec privede gospodarja na dotično mesto; Martin hoče že s sekuro zamahniti. Tedaj ga izdajalski brat spomni tistega brata, katerega je Martin v hudi jezi

udaril, da je ohromel. To se je zgodilo na mostu čez globok potok. Martin je sebe in brata pognal v globočino. Bratove žene so se ljudje kot čarovnice izogibali. Povest je živahna, pa pisatelj je sam oslabil dobri vtisk s svojim izrekom, da se je na tak način prešestna žena pokorila za zločin, ki se imenuje „mladost“; če hoče pisatelj njeno postopanje zagovarjati z njeno mladostjo, potem se lahko vse opraviči, in na svetu mora izginiti čut pravičnosti.

V noveli „Der Wunsch“ analizira mlada zaročenka svojemu zaročencu vse dogodke svojega življenja; našel pa je to izpoved napisano v dnevniku po njeni smrti. Taka izpoved je nenaravna, neverjetna in neznosna, kakor tudi vsebina novele „Die Geschwister“. In kakor da bi se pisatelj ne mogel ločiti od te stvari, jo zopet obdeluje v povesti „Das Sterbelied“. Ta povest žali pa poleg tega še verski čut, tako da se sploh ne more smatrati za umotvor.

Tudi zbirka novel „Im Zwielflicht“ nima posebne vrednosti, ker obsega dvanajst navadnih črtic, kakršne se pišejo za podlistke. Vsaka teh črtic opisuje razmerje moža do žene. Može nastopajo kot blaziranci velikega sveta.

V pripovednih spisih je pisatelj nastopil kot samosvoja osebnost; giblje se na domači zemlji, katero pozna izvrstno, kakor tudi slabosti polabskih plemičev na kmetih, teh posebnostev, oseb visoke rasti, ponosnih in brezobzirnih. V začetku se vsaka njegova povest razprede na široko; ker pa pisatelj ni toliko potrpežljiv, da bi v istih razmerah nadaljeval, mu osnova proti koncu nekako pomedli.

V povesti „Jolanthes Hochzeit“ pripoveduje stari baron Hanckel romantične zgodbe robatega plemenitaša na kmetih ob Labi: kako se je zaročil in poročil z lepo Jolantho iz Krakova, ki je bila 20 let mlajša od njega in kako jo je prepustil mlademu Lotharju Pützu.

Če pregledamo vse te povesti, razvidimo, da je Sudermann nastopil z določenimi načeli kot pisatelj, da ima bogato domišljijo,

drastičen zlog, da ume dobro porabiti tehnična sredstva, da je opisal posebno razmere svoje ožje domovine, kakor je na primer Spielhagen opisal svoje pomorjanske „Junkerje“. Bolj se mu posrečijo moški kakor ženski značaji, kateri so preveč umetni in nenaravni. Pisatelj ima živ čut za prirodo, katero zna vedno prilagoditi povesti. Slaba stran njegova je stereotipnost, ker hoče isti predmet opisati večkrat, samo da izpremeni osebe, ter neodločnost v etičnem naziranju, ker hoče vse pregrehe ljudi opravičiti z vplivom takozvanega „milosrčja“.

Oglejmo si sedaj Sudermanna kot dramatika!

Sudermannovo igro „Die Ehre“ so prvič predstavljali 1889. l. v Lessingovem gledališču v Berlinu. Odtlej je Sudermann spisal mnogo iger, ki so se tolikokrat predstavljale pa tudi natisnile, da skoro ne najdemo za to primere pri živečem pisatelju. „Die Heimat“ je natisnjena 18krat, „Die Ehre“ in „Sodoms Ende“ 16krat, „Glück im Winkel“ 9krat in „Schmetterlingsschlacht“ 5krat.

Ker se je igra „Die Ehre“ že predstavljala v Ljubljani, in je torej znana njena vsebina, se tukaj ž njo ne bomo bavili pobljže.

Kakor v igri „Die Ehre“, tako Sudermann tudi v „Sodoms Ende“ predstavlja dvoje nasprotij, ki stanujeta v isti hiši: Nasproti si stojita salon gospe Ade Barczinowske in revno domovanje Janikowa; zalega hudobe je tukaj salon, a samo še ostudnejši nego drugod. Zato pa je upor proti tej igri bil še hujši nego proti „Časti“. Tukaj se pogubi junak, ker prezira nraštvene ukaze dolžnosti; z neizprosno resnobo je slikan „milieu“, v katerem se giblje tak junak. Nekateri so vpraševali, se li res nahajajo taki ljudje v Berlinu; drugi so rekli, da se dá sklepati iz pojavov izredne nraštvene izprijenosti, da so tudi take osebe v glavnem mestu Nemčije. Sudermann se utegne opravičevati s tem, da pokaže na Schillerjevo igro „Kabale und Liebe“. Igra ni uspela, ker se je tukaj naturalizem pokazal v pregnusni obliki. S to igro je pisatelj zagazil; izprevidel je to sam in se je

vrnil k prostim svojim nazorom, kar dokazuje igra „Die Heimat“.

V tej igri nam predstavlja pisatelj nasprotstvo, ki nastane iz tega, da se kdo po mnogih letih vrne v domače razmere popolnoma drugačen. V malem mestecu v pokoju živeč častnik je zavrgel hčer, ki se je v tujini razvila v slavno gledališčno igralko. Prišla je gostovat v glavno mesto tiste dežele. S svojim spremstvom se je ustanovila v hôtelu „Deutsches Haus“ in je od ondod poslala nekaj šopkov na očetov dom. Njena teta staršem naznani njeno stanovanje, in pastor Heffterdingk, ki jo je bil snubil pred dvanajstimi leti, izkuša očeta sprijazniti s hčerko.

Herman Sudermann.

Oče odločno zahteva, da mora za časa svojega gostovanja hči stanovati pri njem in ne v hôtelu. Ona privoli s tem pogojem, da je nihče ne sme prašati po njeni preteklosti. Prepir nastane med njo in med vladnim svetnikom Kellerjem. Oče zahteva, da se morata poročiti radi poprejšnjih razmer, ali se pa hoče na stare dni — dvojebojevati. Njegova hči izjavi, da Keller ni bil njen edini ljubimec. To starca razbesni tako, da ga zadene kap in mu konča življenje.

Vsa dejstva, ki se tu navajajo, so tako prisiljena, da si človek težko misli, da je kaj takega možno ali verjetno. Dasi so taki častniki dostikrat čudaki, pa vendar ni ver-

jetno, da bi oče čez dvanajst let svoji prosluli hčerki stavil take malenkostne pogoje za spravo. Že v začetku je smatral to za veliko ponižanje svojega dostojanstva, da bi se njegova hči izobrazila za gledališčno igralko. Tudi ni verjetno, da bi njen bivši ljubimec uprav na očetov dom hodil škandal delat.

V revščino srednjega stanu nas uvaja igra „Die Schmetterlingsnacht“. Po smrti davkarskega nadzornika Hergentheima zaide njegova vdova radi pičle pokojnine s tremi lepimi hčerkami v veliko revščino. Najmlajša hči, spretna slikarica, zasluži s svojimi metuljskimi uzorci za neko tovarno marsikak tolar. Sin tovarnarja Winkelmana se zagleda v najstarejšo hčerko, katero je bil zapustil neki bankrotêr. Dasi je torej najstarejša Elza že zaročena, se vendar snide s svojim prvim zaročencem in povabi še najmlajšo sestro Reziko na sestanek! Slučajno pride k temu sestanku, ki se vrši na domu Hergentheimovih, zaročenec Winkelman. Nekoliko vinjena zašepče najmlajša sestra na uho Winkelmanu, naj pusti najstarejšo in naj poroči njo! Ne navajamo vse vsebine, saj je to dovolj. Na Dunaju so predstavljali to igro; dosegla je zunanji uspeh, ker sta v njej nastopila izborna igravca Mitterwurzer in gospa Hartmannova.

Svojo priljubljeno tvarino — vrnitev — je Sudermann porabil tudi v igri „Glück im Winkel“. V vzhodno-pruskem mestecu živi kot ravnatelj trirazredne latinske šole Wiedemann, ki je pokopal vse svoje nade, da bi prišel še kam višje. Prva žena mu je zapustila dobrosrčno, pa oslepelo hčerko in dva živahna sina. Oženil se je Wiedemann s plemenito in lepo guvernanto, s katero se je seznanil v rodbini, kjer je poučeval kot dijak. Sin tiste rodbine se je bil zagledal v lepo guvernanto in ko je izvedel, da je zdaj soproga njegovega bivšega učitelja, jo je hotel z vso plemenitaško sirovostjo oskruniti.¹⁾ Ne ukrasti, s silo hoče vzeti rektorju

¹⁾ On sam pravi: „In mir ist eine Sorte von Blut, eine niederträchtige, die nicht zu bändigen ist.“

srečo. Hud boj nastane med ženo in zapeljivcem; z besedami mu prizna, da ga je ljubila, a reče, da upa zdaj zastonj. Na videz se vdá in zahteva do drugega jutra premisleka. Ona hoče skočiti v vodo, pa on jo sreča na smrtni poti in ona mu prizna vse. On ji reče: Idi spat, dete, idi mirno spat; jutri bo naša hiša čista!

Vsak človek bi pričakoval, da nastane med možema oster spor. Tukaj ni pravega konca. Pokazati bi se moralo, kako bo rektorjeva hiša očiščena. Rektor ne napravi dobrega vtisa, ker je preveč mevžast; mirno je pripuščal, da se je plemenitaš celo v njegovi prisotnosti nedostojno vedel proti njegovi soprogi.

Dve gledališčni igri, vsaka v enem dejanju, sta združeni pod naslovom „Morturi“. V eni igri se predstavlja usoda vsega naroda, v drugi pa ene posamezne osebe. Torej vidimo tudi tukaj stereotipnost. Prva igra ima naslov: „Teja“ in nam predočuje zgodovinsko snov iz stare germanske zgodovine. Goti so vladali v vsej Italiji, Teodorik Veliki je snoval celo vsegermansko državo. Po njegovi smrti l. 526. je zmagal cesar Justinijan, dokler med Goti ni nastopil za kralja Badvila, ki je bolj znan pod imenom Totila. Leta 543. je podjarmil Neapol, 546. pa celo Rim; l. 551. je bila premagana gotska mornarica, 552. pa gotski pešci; tudi Totila je padel. V Paviji so Goti za kralja izvolili Teja. Med neštevilnimi nevarnostmi je prodril do Neapola. Narses jim je zaprl dovoz od morja sem. Tri dni so se Goti bojevali, ne da bi bili kaj použili: tu imajo voliti samo med smrtjo po gladu ali po meču. Snov je pisatelj posnel po zgodovinskem poročilu. Napisal je čisto tragedijo — glada. Nevarno je tak predmet porabiti za žaloigro; pisatelj si je pomagal tako: Dejstvo, da se mora umreti, je izpremenil v voljo, da se hoče umreti. Sudermann je zgodovinsko dejstvo izpremenil v psihološko dramo. Da bi tvarina ne bila preveč enolična, je vpletel tudi ljubzenski prizor. Pred gotovo smrtjo se Teja zaroči in tako najde vsaj eno dušo, ki

je popolnoma navezana nanj. Ona vsaj slutí, kako nesrečen mora biti mož, ki se je vedno bojeval za izgubljeno stvar, in njega ta zavest ujunačuje.

Kar se je v tej drami vršilo z vsem narodom, to opisuje pisatelj v igri „Fritzchen“ na eni osebi. Fritzchen je zadnji potomec plemenitaške rodbine Drosse, živahen in veseljaški častnik, edinec svojih roditeljev, premagovavec ženskih src. Razžalil je bil neko gospico in se mora bojevati v dvoboju, ker more samo na tak način rešiti svojo čast, kakor to zahtevajo subjektivni nazori tistega družbinskega sloja, v katerem živi Fritzchen. Objektivno niso opravičeni ti nazori, pa tistim ljudem, ki so vzgojeni v napačnih naziranjih, so postali nekaka subjektivna potreba.

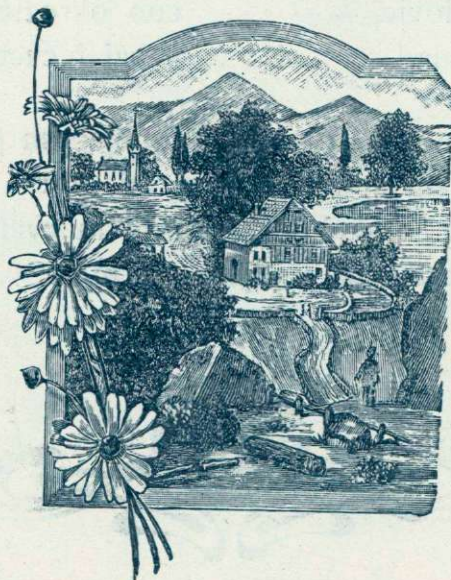
Še ena enodejanka je pridružena pod skupnim imenom: „Morituri“, namreč „Das Ewig-Männliche“, ki pa po svoji vsebini ne spada v to družbo; bržkone je samo klin za silo.

Zadnje Sudermannovo delo, katero je šlo v novejšem času s precejšnjim uspehom po nemških odrih, je njegov „Johannes“. Svetopisemsko zgodbo Janeza Krstnika Sudermann tolmači po svoje. Priznati se mora pač Sudermannu, da se je potrudil nam nalikati idealno podobo, a primešal mu je mnogo subjektivnega. Janez nastopa kot

entuziastičen deklamator. Heroda slika Sudermann kot omahljivca, ki ni sam tako zloben, a ženske ga izpridijo. Nekaj posebnega je naredil Sudermann iz Herodijade. Ta je še polotrok in se zaljubi v — Janeza. Ker Janeza prav nič ne gane njeno prilizovanje, ga začne sovražiti. Prav tipično je pa znal Sudermann v igri združiti stare rimske pogane in judovske farizeje. Igra se konča na cvetno nedeljo. Jezus v vsi igri ne nastopi nikoli, a sklep igre je ta, da čuje prestrašeni Herod s ceste klice: „Hosana sinu Davidovemu!“

Slovstveni zgodovinar Meyer je Sudermanna videl na Italijanskem v Bellagiu in piše o njem: „Hier, wo Eile eine klimatische Unmöglichkeit, sahen wir einen grossen Mann im weissen Flanellanzug, einen Schlapphut auf dem länglich eckigen Kopf mit dem stillvollen dunklen Bart hastig durch die Orangenalleen stürzen.“ In tako je baje Sudermann nagel v svojem delovanju: vse juhe so pretople, meso ni skuhano in to ne prihaja od pomanjkljivega izdelovanja snovij nego od pomanjkljive odločnosti v pripravljanju. Besedo „flackern“ rabi Sudermann najrajši; tako tudi mnogo njegovih gledaliških iger nima primerne zvrsetke, ker mu pri njegovem temperamentu nedostaja časa, da bi svojo tvarino od početka do konca izdelal z enako ljubeznijo.

(Konec.)

SOVRAN:

OB MATERINI SMRTI.

Ljubi sveti Miklavž,
s cerkvice svoje nad Soro,
preko Golice raz goro,
pridi, brž pridi v podporo,
vernih brodarjev svetnik!

Ljubi sveti Miklavž:
Čolnič odpravljamo z doma,
čolnič, ki v večnost poroma.
več se ne vrne do doma ...
V prsih nam poka srcé.

Ljubi sveti Miklavž,
solza obupno pekoča,
žalost moreča in žgoča
v vzdihih ti prošnjo naroča:
Spremi naš čolnič na pot!

Ljubi sveti Miklavž,
smrtnega sila viharja
burno ob čolnič udarja —
bodi mu ti za krmarja,
v pristan ga vodi zvesto!

Ljubi sveti Miklavž,
takega čolniča vâli
smrti še niso obdali
in ga tja v večnost peljali:
Matere duša je v njem.

Ljubi sveti Miklavž,
vodi iz ječe telesa
gori jo v sveta nebesa ...
Z Bogom! Oh, ura slovesa ...
Toda — saj pojdem za njo!

SOVRAN:

BRŠLJANA NI...

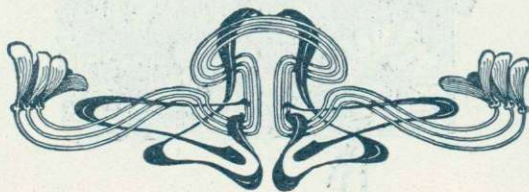
Videl sem tebe, oj morje jadransko,
slišal šumenje sem tvojih valov,
sanjal o domu na tvojih otokih,
zibal v šepetu se tvojih vetrov.

Solnce žarilo mi mlado je lice,
cvetje dehtelo mi z redkih ograd,
živo se zdelo mi golo skalovje,
ko je sijala nanj tvoja pomlad.

Pomnim te; toda spomini bledijo,
živo mi eden le v srcu blestí:
Brst, opleteni z zelenim bršljanom,
tebe zró vedno moje oči!

Z brstom kvarnerskega krasa se merim;
v tleh sva enaka: tla skalna obeh;
eno okrožje: valovje šumeče,
nekaj i cvetja v zelenih vrteh.

Brst moj kvarnerski, z bršljanom poviti,
v tvojem spominu rosé mi oči:
Vse je — skalovje, valovje in cvetje,
toda bršljana, bršljana pa ni!

SLOVENSKA.

KNJIGE „SLOVENSKE MATICE“ ZA L. 1902.

Slovenska zemlja IV. del. **Vojvodina Kranjska**. Zgodovinski opis. 34 podob. Spisal Fr. Orožen, profesor na c. kr. učiteljišču v Ljubljani. Ljubljana 1902. Izdala „Matica Slovenska“. Natisnila J. Blasnikova tiskarna. — Poleg predgovora, zaznamka virov in kazala 211 strani.

Radujte se, Slovenci, te knjige! Dolgo smo čakali podobnega priročnega dela, a ni ga bilo. Kje naj bi zajemali znanja o zgodbah prešlih vekov? Kje naj bi se seznanjali z veselim in žalnimi dogodki naše domovine? Kje se učili ljubiti svoj dom? Zakaj ljubiti ne moremo, česar ne poznamo. Imamo pač nekaj slovenskih in nemških knjig, govorečih o zgodovini naše dežele; toda vse so nepopolne. Trdinova „Zgodovina slovenskega naroda“ ni temeljita in je vrhutega že zastarela. Dimitzova „Geschichte Krains“ je za navadno rabo preobširna in prihaja le redko mladini v roke; tudi je pisana v protislovenskem in protikatališkem duhu. Dimitz je to napako pozneje sam spoznal in jo deloma popravil ter nazore omilil v „Kurzgefaste Geschichte Krains“, izdani l. 1886. Ta knjižica je v mnogih ozirih izvrstna. Prof. Fr. Orožen si je radi tega izvolil to knjigo za podlago svojemu delu. Seveda je marsikaj nadomestil, izpopolnil, včasih pa tudi kaj malega izpustil. A splošno se je ravnal precej strogo po Dimitzu; semtertam celó prenatano n. pr. na str. 32 pišoč: „Ljudevit, ki je vladal panonske Slovence med Dravo in Savo, torej tudi Kranjsko od Metlike do hrvaške meje, se je pritožil“ itd. To je doslovno po Dimitzu, str. 17. Ali je pa res Metlika med Savo in Dravo? — Dostavil je prof. Orožen lepe oddelke o najstarejši dobi naše dežele, o mostiščarjih in drugih prazgodovinskih rodovih (str. 1—13), o rimskih cestah in postajah (str. 15—17, 20), o Karnioli in njenem obsegu (str. 28) in o slovenskih mesečnih imenih (str. 32). Jasno opisuje sicer težki oddelek o mnogovladstvu (str. 42—44); natančno

nas seznanja s turškimi boji (str. 63—74), z dogodki l. 1848. in z novejšim kulturnim delovanjem (str. 184—211.)

Kranjska je središče slovenskih pokrajin, zato obsega njena zgodovina več ali manj zgodovino vseh Slovencev, in torej ni le krajevnega pomena, marveč jo z istim zanimanjem lahko beró tudi Slovenci, ki bivajo izven Kranjske. V kulturnem opisu se pa ni dalo upoštevati mej, zato se naštevajo v umetnosti in slovstvu prav tako kranjski pisatelji in umetniki, kakor isti drugih slovenskih dežel. Na ta pojav pa je opozoril pisatelj sam v predgovoru, češ „da bi se lažje in pregledneje dala spisati skupna zgodovina slovenskega naroda, ker so slovenske pokrajine malone v vseh dobah imele isto usodo. Po sedanji zasnovi se morajo večkrat ponavljati odstavki“, itd.

Splošno nam ta knjiga zelo ugaja, ker je pisana trezno, v gladkem jeziku in jasno. Opozoriti pa hočemo g. pisatelja na nekatere stvari, ki jih bode gotovo rad upošteval, ako doživi knjiga še več natisov, česar ji iskreno želimo!

Katere cerkve, ali boljše, kje so se že pred l. 1000. dogradile cerkve, je pač težko določiti. Če se pa že kaj ugiblje in našteva (str. 38), naj bi se ne pozabilo starih cerkva: Št. Vid nad Ljubljano, Stara Loka, Šmartno pri Kranju, Stari trg pri Ložu, Slavina, Semič, Črnomelj, Mirna peč, Št. Rupert. — Neverjetno in nemogoče je, da bi bila kuga v Ljubljani l. 1006. pomorila 17.000 ljudi. (Str. 40.) Zato naj bi se dostavilo v Ljubljani in v okolici. Ljubljana je štela še konec 18. veka s predmestji vred le 10.000 prebivalcev. — Na str. 41. naj se popravi, da je Henrik II. l. 1011. podaril briksenškemu škofu blejski grad in 30 posestev v okolici, a ne vsega skupaj l. 1004. — Navadno se misli, da so se Frančiškani naselili v Ljubljani l. 1233., ne leta 1234. (str. 44). — Na str. 52. čitaj 1360 mesto 1460, kar je tiskovna pomota. — Med najstarejše župnije kranjske (str. 79) naj se prišteje tudi Semič. Ondi je ustanovil župnijo kralj Bela III. (1173—1196). Stari trg pri Poljanah se imenuje mnogo poz-

neje. — Dvomljivo je, da bi bili l. 1200 templjarji pregnani iz Ljubljane.

Na str. 81. je govor o staviteljstvu, slikarstvu in kipotvorstvu. Zakaj ni rabil pisatelj rajši lepih domačih izravov: stavbarstvo, kiparstvo? — Na isti strani je definicija romanskega sloga pač presplošna. Namesto cerkvâ, ki so bile nekdanj sezidane v romanskem slogu, naj bi se rajši naštele cerkve, ki so še ohranile ta slog, zakaj v romanski dâbi so bile vse tedaj zidane cerkve romanske. Nekoliko predelane, a v bistvu romanske so še ladje zatiške, šmarijske, kostanjeviške cerkve, cerkve v Starem trgu pri Ložu, itd. — V Metliki je cerkev sv. Nikolaja, ne sv. Petra; pač pa je črnomaljska posvečena sv. Petru. — Cerkev v Stari Loki je nova, v Trebnjem je ladja iz poznejše gotike. Sploh bi bilo treba ves ta oddelek temeljito preurediti. — Cerkev v Pleterjah (str. 82) ni iz 14., ampak iz početka 15. veka. — Cesar se je pomiril z Benečani (str. 89) 4. decembra 1516., ne 1517. — Na str. 188. čitaj, da ima uršulinska cerkev d o r s k o pročelje, ne d v o r s k o. Dvomljivo pa je, če se sme radi kakega dorskega slopa takoj govoriti o dorskem pročelju. — Med slikarji Valvasorjeve dobe se omenjajo Hoeger, Wieser in Ferfila (str. 189). Tu treba pripomniti, da Ferfila ni bil slikar, ampak kamnosek, kvečjemu kipar, ki je delal pri D. M. v Polju. Več nam o njem ni znanega. Hoeger in Wieser sta pa živela in delovala v 2. polovici 18. veka. Josip Leop. Wieser je risal v matici Dizmove bratovščine l. 1756., jezuit Janez Fr. Ant. Hoeger pa je slikal istotam nekoliko pozneje. — Marijin kip na sv. Jakoba trgu (str. 190) ni več prvotni, ampak novejšega liva. — Quaglieve slike v stolnici niso iz l. 1704, ampak iz l. 1703 do 1706. — Da bi bil slikal F. Tomšič freske v Škaručini in Grobljah, je bržkone zgodovinska pomota. — Valentin Mencinger se sam ni tako podpisaval, ampak vedno le Metzinger. Kazalo bi torej pravo pisavo staviti vsaj v oklep. Pri Leopoldu Layerju naj se glasi stavek: „V župnijski cerkvi v Kranju sta bili njega krasni sliki“, ker jih sedaj ni več. — Namesto Grahovec (str. 191.) čitaj — Grahover, in namesto Miselj — Mislej. — Iz knjig naj bi že vendar izginila bajka, „da sta izdelana oltarja v uršulinski in frančiškanski cerkvi od Filipa di Giorgia“. Oba oltarja sta pristno Robbovo delo. Filip pl. Giorgio pa je volil denar za frančiškanski veliki oltar. — Slikar Pavel Künl ni bil Ljubljčan (str. 191.) — Slikarja Wolfa imenujemo navadno Janeza (str. 192.) — O Frančišku Zajcu (str. 193.) se pač ne more trditi, da „smelo tekmuje z

Robbo“. — Glasbenika Arnolda imenujemo de Pruk (de Ponte), ne de Prankh (str. 194). — Epitome chronologica sega do l. 1714, ne 1704 (str. 199). — Netočen je izraz, da je Trubar ustanovitelj slovenskega leposlovnega slovstva (str. 204). — Med slovstveniki se imenujejo nekateri manj važni pisatelji, izpuščeni so pa nekateri prav znameniti n. pr. dr. Anton Mahnič, dr. Ivan Krek, itd. Izpuščeni so tudi zastopniki nemškega leposlovja, dočim se zastopniki znanstva imenujejo. Na str. 207. naj se bere namesto G. Grabner in G. Kosmač — Juri Grabner in Juri Kosmač.

Toliko mimogrede.

Slovenci! Naša „Matica“ nam je ponudila lepo in pripravno knjigo, da se iz nje lahko marsikaj naučimo. Ne odložimo je iz rok, marveč čitajmo jo pogostoma, prodirajmo v globino naše zgodovine, sklepajmo iz preteklosti na prihodnost! Skrbimo, da bomo svojo zgodovino sami dobro poznali in domovino složni ljubili. Naj odslej ne prepevajo naši pesniki več, da jih bridka žalost prešine ob spominu domovine, „vsemu svetu nepoznane, od nikogar spoštovane“. Viktor Steska.

„Slovenska Šolska Matica“ je podarila svojim udom za leto 1902. troje knjig, namreč: **Pedagoški Letopis** za leto 1902. (prodajalna cena K 3.—); **Učne slike k berilom v Začetnici in Abecednikih** (prodajalna cena K 2.40) ter **Zgodovinska učna snov**, 2. snopič (prodajalna cena K 2.20). — Kolikor smo mogli knjige pregledati, moramo reči, da so vse tri skrbno spisane in urejene in podajajo pedagogom pa tudi drugim mnogo koristnega blaga, Zlasti „Letopis“ se odlikuje po zanimivih člankih, kakor n. pr.: Nemščina kot drugi deželni jezik (Dr. J. Bezjak) — Grščina (Dr. Jos. Tominšek) — Računstvo (L. Lavtar) — Zemljepisje (Fr. Orožen) — Prostoročno risanje (Jož. Schmoranz) — Kernova teorija o osebkju in povedku (Dr. J. Bezjak) i. t. d. — Ugaja nam prof. Apihova knjiga, v kateri so najznamenitejše zgodbe srednjega veka poljudno razložene in prikrojene. Izvzemši nekatere malenkosti je delo točno, trezno in objektivno.

Ivan Cankar. **Ob zori**. 1903. V Ljubljani. Ign. pl. Kleinmayer & Fed. Bamberg. Str. 174. — Dvanajst črtic je zbral zopet Ivan Cankar. Mojster v jeziku, silno fin opazovavec notranjih dušnih pojavov je Cankar. Kjerkoli

se giblje, opazuje z onim izbirčnim očesom, katero pušča na stran to, kar vidi vsakdo, in izbira one napol prikrite tajne, ki jih zapazi le dušeslovec, kateri išče zunaj sebe tega, kar ima sam v duši. Zato pa slika in opisuje vse bolj od strani, riše v refleksih, pripoveduje v odmevih. To je ona rafinirana manira, katera mika pri modernih. Cankarjeva snov se giblje mnogokrat v tistih paradoksih, kateri so sami v sebi prazni, a se slišijo blagoglasno in vzbujajo na prvi hip dojem nečesa modrega, n. pr.: „Resnično življenje je umetnost, in umetnost je nijansa. Vsakdanjost s svojimi kričečimi, zlaganimi barvami ne trpi nijans in ubija umetnost . . .“ (Str. 5.) Dà: nijansa, — to je pravo ime tej moderni umetnosti. Moderni nam slikajo, a ne z barvami, ne s črtami in sencami, ampak samo — z nijansami. Ne veš, kaj je; ne razumeš, kaj misli pisatelj doseči, ko pripoveduje o sebi, o drugih, o družbi. Kaj jasnega sploh ne smeš iskati, kaj določnega ne smeš pričakovati. Same nijanse, same prelivajoče se oblike, kakor megle, kakor odsvit nočnih lučic v motni vodi . . .

Ne rečemo, da bi se tudi v takem slogu ne mogla razviti posebna vrsta umetnosti. Da, še celo vabljava, mikavna, misteriozno duhovita utegne biti taka umetnost. A človeški duh, ki je čuten samo v svojih nižjih lastnostih, in hoče z umom prodreti skozi to meglenost, mora tudi tu najti nekaj stalnega, gotovega, vsaj v motnih obrisih. In tudi pri Cankarju najdemo nekaj takega, a to nas ne zadovoljuje, ampak nam je odurno.

Kaj najdemo pri Cankarju?

Mi najdemo pri njem samo duše, ki gredo nizdoli, neprestano v nižavo. Navzgor pri njem ne vodi nobena steza. Njegove nijanse padajo, njegove megle legajo vedno nižje, in pod njimi je močvirje.

„Ob zori“ je naslovil Cankar svojo zbirko. A to je zora meglâ, skozi katero nikdar ne prodere nebeški žarek. To je ona težka, moreča, mrzla zora, v kateri se svita le toliko, da spoznamo puščavo okoli sebe. Puščavo, jesen in mrličje. V uvodni črtici je Cankar sam označil to zoro: To je zora po prečuti in izgubljeni noči, zora, ob kateri ljudje ne vstajajo k veselemu delu, ampak izmučeni, obupani padajo na mučno ležišče. Po taki noči ob svitu jutranje zore, pripoveduje Cankar: „Stali smo na cesti, strah in žalost v očeh. Takrat je prišla mimo dolga vrsta mož v umazanih, obnošenih oblekah. Obrazi koščeni, temni in samozavestni, roké težke in žuljave . . . Šli so na delo. Stopali so mimo nas molčé, s krepkimi, trdimi koraki. Nihče izmed njih se

ni zmenil za nas; le sključen, bradat starec z zgrbljenim, usnjatim obrazom se je ozrl na nas z neskončno zaničljivim pogledom, pljunil je v stran ter šel po svoji poti za drugimi . . . Nismo imeli toliko poguma, da bi se spogledali in da bi si segli v roké ob slovesu. Sram nas je bilo in čutili smo se neizmerno osmešene.“ (Str. 7.)

Kritika tega starca je tudi naša kritika o družbi, katere nijanse tako rad popisuje Cankar. To so ljudje kateri tavajo brez načrta in smotra po svetu, ki se zavedajo le semtertja, kako silno so daleč od pravih ciljev življenja.

Same — „odložene suknje“. To se pravi: Niti odloženih sukenj več ne najdemo, ker so ravno — odložene. Svoje moralno in estetično stališče je Cankar ožigosal takole: „Poslal sem k vragu svojo trdno in odkritosrčno prepričanje. Vse filozofe in vse proroke in vse svoje lastne težko priborjene nazore sem poslal k vragu. Najstarejše in najbolj oglodane suknje so me radostile najbolj in imele so naslajši parfum. Tako sem grešil veselo in brezskrbno in nisem čutil nobenega kesanja. Kar sem čutil, je bilo vse nekaj bolj grenkega in bolejšega. Zavedal sem se, da sem odložil svoje stare suknje prezgodaj in da stojim zdaj nag sredi mraza in zime. Kar visi zdaj na meni, je pajčevina brez vrednosti; vem drugače in sem prepričan, da je moja pajčevina moderna in da se ne spodobi nositi med ljudmi obrabljenih sukenj; ali goraka ni. In tiste stare suknje so bile gorke; človek se je čutil v njih varnega in imel ni nobenih žalostnih misli . . .“ (Str. 85.)

Žalostne misli v resnici navdajajo človeka, ko vidi Cankarjeve bolehe, od strasti izpite prikazni, zavite v moralno pajčevino najslabše kakovosti. Semtertja jo je Cankar spredel z ono fineso, katera je lastna pajčevini, a ostala je vendar pajčevina. In to je žalostno, kajti Cankar bi lahko kaj boljšega ustvarjal, kakor pajčevino.

Dr. E. L.

HRVAŠKA.

KNJIGE „HRVATSKEGA PEDAGOŠKO-KNJIZEVNEGA ZBORA“ ZA L. 1902.

Pred kratkim je razposlal „Pedagoški zbor“ svojim članom knjige za leto 1902. Člani so prejeli poleg knjige „Hrvatski školski muzej“, omenjene na strani 310, za 2 K še sledeče tri knjige:

Bog svojih ne ostavlja. Povjesna pripovijetka za mladež. Napisao Ivan Devčić.

(Sa 16 slika. — 80, str. 165. Ta marljivi hrvaški pisatelj je napisal lepo zgodovinsko povest za mladež, katera ji bode izvestno hitro osvojila mlada srca. Na zrinjski grad Novi-grad v Bihački krajini je prišel l. 1549. za kastelana vitez Mihael Deli-Todor, slaven junak. Bil je zelo plemenit gospod, kateri je imel ravno tako dobro in pobožno ženo in dva bistra otroka Jurija in Rožico. Ker so Turki tačas večkrat vznemirjali hrvaške gradove, je imel vitez Mihael dosti posla. V grajski ječi je bil z drugimi zaprt tudi mlad turški suženj Ahmet Kulenović, kateri se je otrokoma, ko sta ga obiskovala, tako prikupil, da sta prosila očeta, naj ga pusti na svobodo, da se vrne k svoji stari mamici. Oče je to tudi storil, a mladi Turek je slovesno obljubil, da bode hvaležen za to plemenito delo. Kmalu potem so turški roparji vjeli otroka, katera sta bila na izprehodu in ju odpeljali k begu Malkoviću v Kamengradu. Beg, ki ni imel otrok, je Jurija in Rožico lepo sprejel in ni se jima pri njem slabo godilo. Le vzdihovala sta po svojih stariših in čez tri leta se jima je posrečilo, da sta s pomočjo Ahmetovo pobegnila in se zopet povrnila k svojim starišem. Tako je Ahmet povrnil, kar sta mu otroka dobrega storila.

Povest bode mladina rada in s pridom čitala. Malo čudno je, da so vse osebe v povesti dobre in plemenite, izvzemši ona dva roparja, o katerih se pa mnogo ne govori. Prav zato je celo dejanje precej neverjetno. Neverjetno je, da hodita otroka sama v ječo in na izprehod, ko je bilo vendar vedno pričakovati turških roparjev. Za deklici Velipčiča, kateri je pal v boju, je napravila gospa Jerolima „opravice crne boje. A moraju biti, jer Zorica in Kalina žale za ocem svojim“. Črna boja ni povsod med Hrvati znamenje žalosti, pa je še bolj neverjetno, ko malo dalje čitamo, da sta ti dve deklici „otišle za ovcama“. Neverjetno je, da niso hrvaški junaki iz Cazina spremili otrok domov, nego ju pustili brez vsakega vodnika, tako da sta se v gozdu izgubila. Ni hrvaško povedano: „ne leži mi mnogo do njega“ (str. 78.), „nogostup“ (str. 103. steza) i. t. d. Omenil sem tu nekatere malenkosti, katere pa ne jemljejo povesti vrednosti, saj bo blažila in zabavala mlada srca, in to je pisatelj pred vsem hotel.

Školska stega. Napisao J. Böhm. Preveo Simeon Končar. — 80 — str. 126. Ta knjižica je namenjena učiteljem in govori o šolski disciplini. Razdeljena je na tri dele; v prvem se govori o bitnosti in namenu šolske discipline, v drugem o njenih sredstvih, a v

tretjem o njenih metodah. Učitelji se bodejo z njo dobro okoristili.

Pedagogijska enciklopedija. Uredjuju Stjepan Basariček i Tomislav Ivkanec. Knjiga I. zv. VIII., str. 449—512. — To delo, pri katerem sodelujejo mnogi veščaki, lepo napreduje, a v tem zvezku (od „Herbart Ivan Fridrik“ — „Individualnost“) sta opisana bolj podrobno Ivan Herbart in Ivan Gotfried Herder. Posebno bode zanimal opis, kako se je šolstvo razvijalo v civilni hrvaški in v vojni krajini. Zgodovina bode sčasoma odkrila še marsikatero zanimivo podatke, vendar je že tu kratek opis hrvaškega šolstva od najstarejših časov do l. 1888. Da se je počelo šolstvo na Hrvaškem šele v novejšem času razvijati, izpričuje to, da je bilo l. 1835. na Hrvaškem in v Slavoniji samo 18 ljudskih šol, razen onih po mestih. Malo čudno zvenijo besede, da je Rim „uvijek težio za tim, da imade što veću vlast nad svijetom.“

Janko Barlè.

LUŽIŠKO - SRBSKA.

Lužica. Měsačnik za zabawu a powučenje. 1902. Ph. Dr. Ernst Muka, Mikławś Andricki, redaktoraj. 21. lětnik. Budyšin. — „Lužica“ je edini leposlovni in znanstveni list Lužiških Srbov, ki so najmanjša vejica na slovanskem deblu. (Kakor pravi „Lužica“ v 2. številki letošnjega letnika, je vseh Lužiških Srbov vkup 116.811. Lanski letnik „Lužice“ sem pazljivo prečital in četudi se ne more za vse objavljene spise vzeti takšno merilo, s kakršnim se merijo in ocenjajo časopisi drugih večjih narodov, vendar se mora priznati, da sta urednika in da so pisatelji tudi za lanski letnik storili, kolikor so po svojih močeh mogli. Lanski letnik podaja na 92 stranéh najboljše umotvore lužiško-srbske poezije in proze. Največ pesmi (liričnih, balad in romanc) je objavil pesnik Jakub Čišinski (župnik Bart v Radebergu). Čišinski je vobče najboljši lužiško-srbski pesnik. „Wybudžeće něhdy knježer nad srbskej rěču a literaturu“ (Vi bodete nekđaj gospodar srbskega jezika in slovstva), tako je pred 27 leti Čišinskemu rekel prebuditelj Lužiških Srbov, Jan Ernst Smolef. In to prerokovanje se je izpolnilo. G. Čišinski je stvoril pesniški jezik Srbov, odkril njegovo bogastvo in milobo. Kakor pravi umetnik, s tako lahkoto poje lahke, nežne romance, grške kancone — in balade, polne domišljije. V njegovih sonetih bravec občuduje čistost in melodičnost verzov. Najbolje se ta pesnikova nadarjenost kaže v

KORABELJNI GOZD.

J. ŠIŠKIN.

baladah, h katerim mu dovolj gradiva ponuja tragična preteklost Lužiških Srbov. Čišinski včasih poje tudi o trpljenju človeške duše, ali v njegovih pesmah ni ironije, pesimizma, pesnik je popolnoma vdan v voljo božjo. Kot lirik je po duhu soroden Čehu Vrchlickemu: tudi on ljubi narodo in njeno lepoto. Da se včasih motivi v njegovih poezijah ponavljajo, temu ni povod nedostatek domišljije ali nadarjenosti, ampak le okoliščine, v katerih živi pesnik. — Razen Čišinskega so v „Lužici“ objavili razne pesmi Fiedler, I. R. Wjela in Waltar. Iz zabavne proze sta tu dva prevoda iz češkega; eden iz Mrštíkove knjige „Stíny“, pri drugem prevodu ni imenovan pisatelj. Lepa je tudi ruska narodna bajka „Šwarna wučba“ v prevodu E. Holana. Izpod peresa pisatelja Prusaka je tu daljša izvirna povest. Izmed poučnih in znanstvenih člankov bodo gotovo vsakega čitatelja zanimali životopisi Radyserba Wjele, Poljaka Boguslawskega, † župnika Mrózaka, in znanega lužiško-srbskega skladatelja K. A. Kocora. Da se v „Lužici“ nahaja več razprav o narodnem in kulturnem življenju Lužiških Srbov, razume se samo po sebi. Zeló vestno so v vsaki številki sestavljeni oddelki: „Serbski zaklad“, „Serbske pismowstwo“, „Slowjanske novinki“ in „Druzy wo Serbach“; v teh oddelkih so razna poročila o vseh kulturnih pojavih malega lužiško-srbskega in tudi celega slovanskega sveta. — Naročnina (za celo leto) znaša 4 krone in se pošilja pod naslovom: Caplan Miklawś Andricki, Ralbitz (Post Rosenthal bei Kamenz in Sachsen).

Wjela Radyserb Jan: **Prišlowa a prišlowne krónčka a wustowa.** Hornotužinskih Serbow zběrat a zhromadžit . . . dovjadawat a wudat Dr. Ernst Muka. Budyšin 1902. Str. XIV i 314. — Slovanskih pregovorov sta že izšli dve knjigi: S. Adalberga in A. P. Zatureckega. Sedaj se jima je pridružila še zbirka pregovorov Gornje-lužiških Srbov. Na prošnjo Smoleša, prebuditelja Lužiških Srbov, je začel Nestor lužiško-srbskih pisateljev, I. Radyserb Wjela, že pred 50 leti zbirati pregovore svojega ljudstva, a dela ni izvršil popolnoma. Urejenje gradiva je prevzel urednik „Lužice“, dr. E. Muka in ga pred nedavnim izdal na svoje stroške. Knjiga obsega 9125 narodnih pregovorov, iz katerih jasno odseva narodno modroslovje Lužiških Srbov.

Serbska ludowa knihownja. Wudata Serbowi Tuchorski. Čo. 2. Daniel we lowowej jamje. Powjedańczo sa szerbski lud, spiszał Jan Dobrucki.

Dobra misel je bila, izdajati za prosto lužiško-srbsko ljudstvo knjižico, katera bi ga kratkočasila in poučevala ob enem. Kot prvi snopič le-te knjižice je izšla knjižica „Sabawy“ izpod peresa Radyserba Wjele. Sedaj je izšel drugi snopič. Niti prvega niti drugega snopiča nisem imel v rokah, a gotovo bodo dobri, ker neki dopisnik „Lužice“ o njih poroča, da ljudstvu zeló ugajajo. Isti dopisnik piše, da je sam več kakor 100 iztisov razpečal in še je moral pisati v Budišin po druge. — Wjele zboža! —

Fr. Štingl.

„**Planinke.**“ Pesmi za sopran, alt, tenor in bas. Uglasbil Janez Laharnar, organist. Opus 10. Cena 1 K 20 v. Tisk J. Blasnikovih naslednikov. Dobiva se pri skladatelju na Šent viški gori (p. Slap ob Idriji, Primorsko). — To so vam v resnici sveže cvetke, vzrastle na domačih tleh. Vidi se, da skladatelj živi in poje

med ljudstvom, zato pa tudi iz njegovih strun odmeva narodov glas, ki bode brez dvojbe prodril v dušo narodovo. Nimajo sicer te „planinke“ kdove kakšnega umetnega odela, ne, kot preproste domače cvetlice nas pozdravljajo, zato ne dvomimo, da bodo po njih segli vodje naših glasbenih zavodov in društev.

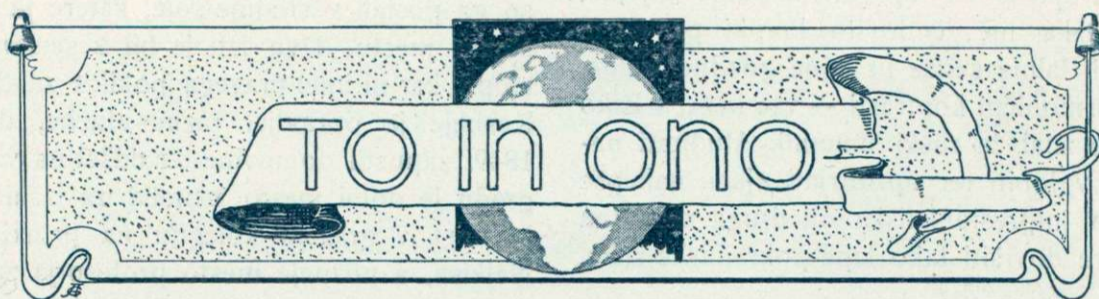
Laharnar se je, rekli bi, iz samouka po svoji marljivosti povzpел tako daleč, da sklada pravilno gledé na harmonijo in modulacijo; lahko mu teče tudi melodija; iz te zbirke pa, kakor rečeno, veje nekov posebno prijeten naroden duh, ki bode delo priporočal širom domovine.

K.

Cantica sacra. Cerkvena pesmarica za moški zbor. Drugi del. Uredil Ant. Foerster. Tiskala in založila „Zadružna tiskarna“ v Ljubljani 1903. Cena 2 K. — Krasna zbirka obsega na 84 straneh 74 skladb, katere so popolnoma druge kot v prvem delu. Razdelitev pa je ista, kot v prvem delu, namreč: Mašne pesmi, pesmi za cerkveno leto, Marijine pesmi, pesmi k svetnikom, k blagoslovu in pristavek. Dasi ima pesmarica latinski naslov, vendar je večina skladb (49) slovenskih. Besedilo je —

kakor v „Ceciliji“ — tudi tu deloma opilil, deloma sam zložil gosp. prof. dr. Gr. Pečjak. Velik del skladb (33) je z lastno mu spretnostjo uglasbil gospod prireditelj sam. Poleg njegovega imena pa beremo v zbirki tudi ta-le znana imena: Belar, Blied, Carli, Čapek, Fajgelj, Gallus, Gerbić, Haller, Hladnik, Horák, Hribar, Kimovec, Kothe, Mader, Mašek, Mozart, Palestrina, Rihar, Schubert, Schubiger, Spohr, Vogler, Witt. — Pesmarica je v prvi vrsti namenjena dijaškim zborom; vendar pa bo dobro došla tudi drugim moškim zborom. Gotovo bodo naši moški zbori zelo hvaležni velezaslužnemu gospodu A. Foersterju, da jim je za letošnjo pomlad deloma s svojih, deloma s tujih gredic sestavil tako krasen šopek glasbenih cvetk.

F. F.

Uvodna vinjeta na str. 321. nam kaže nagrobni spomenik grofu Eggerju, katerega je v vzvišenem reliefu izdelal g. Alojzij Progar iz kararskega marmorja. Postavljen je na mavzoleju v Št. Juriju ob Št. Vidu na Koroškem. Relief je izdelan v obliki celega trikotnika; na naši reprodukciji so robovi posneti. Kristus gre iz groba. Za njim je v oblakih polno angelskih glav. Na desno je Kalvarija, na levo pa Jeruzalem, odkoder gredó žene k grobu. Lepo delo hvali svojega mojstra! — „Staroruska pojedina“ slikarja Makovskega nam kaže družbo, katera je pač že nekoliko preveč dobrega

zaužila. Težka in dragocena so oblačila plemenitnikov in žená. Gospodar spredaj ima poleg sebe grajskega norca, v prejšnjem času priljubljenega zabavljača, ki je imel nalogo skrbeti za smeh in dovtip. — Na strani 345. prinašamo sliko znanega ruskega slikarja Fedotova. Slika je zanimiva zaradi tega, ker se začinja ž njo nova doba v ruskem slikarstvu. P. A. Fedotov je namreč uvedel v slikarstvo takozvani „ruski genre“. Obrnil je pozornost umetnikov na realno rusko življenje, katero je temeljito proučeval in po vzorcu leposlovcev humoristično slikal, včasih s precej ostro satiro (prim. str. 239). Pavel Andrejevič Fedotov je bil rojen l. 1816. v Moskvi. Posvetil se je armadi. Ker je kazal velik umetniški dar, mu je car Nikolaj dovolil, da zapusti vojaško službo in se daruje popolnoma slikarstvu. Dobival je po sto rubljev na mesec izredne plače. Najprej je stopil pred javnost z raznimi slikami iz vojaškega življenja. Pesnik Krylov pa ga je pregovoril, da je začel slikat predmete iz občega ruskega življenja. In res je segel Fedotov v življenje in ustvaril celo vrsto slik, katere so zaradi svoje hudomušne duhovitosti zbudile veliko zanimanje, n. pr. „Jutro uradnika, ki je dobil prvo odlikovanje“, „Grbasti ženin“

i. t. d. Največjo pozornost pa je zbudila naša slika „Majorjeva snubitev“. V umetniški akademiji je bila ravstavljen, in občinstvo jo je hodilo kar trumoma gledat. Fedotov je pa zložil tudi šaljivo pesem k tej sliki, katero je prebiral na razstavi v veliko zabavo občinstvu. Nevesta, katera „najdet sduru mesta“, se silno ustraši tolstega majorja, kateri jo snubi samo zaradi denarja:

Muččina čuzoj,
oj, styd-to kakoj!

Ubežati hoče v sosedno sobo, a „umnaja matj za plat je hyatj“: Mati je drugega mnenja in jo hoče s silo pridržati. Iz druge sobe pa gleda ženin, „krotit svoj us, do denezek doberusj“ — više si brke in si misli: Da le denar dobim. — Fedotov je dosegal sicer priznanje v akademiji in zlasti Brjulov ga je podpiral, a vendar se mu ni dobro godilo, in slednjič je umrl zapuščen v bolnišnici 14. nov. 1852. Znane so še njegove satirične slike „Svežij kavalier“, „Vdovuška“, „Zavtrak aristokrata“ i. dr. in mnogi akvareli. — J. Šiškinov „Korabeljni gozd“ str. 377. je gotovo izredno lepa pokrajinska slika. Že gozdna partija je kaj spretno izbrana. Sijajna, skoraj opoldanska luč, čudovito krepki pa mirni svetlobni efekti, lahne sence in tajne gozdne tmine, perspektiva, harmonični kontrasti — vse kaže, s kako finim čutom je znal ta ruski umetnik študirati naravo, se vanjo vglobiti ter uprizarjati njene najlepše strani. Nobena impresionistiška ali druga moderna manira ne more dovršiti tako lepe pokrajinske slike.

† **Simon Rutar.** Dne 3. maja je umrl v Ljubljani nagle in nesrečne smrti — zgorel je — profesor Simon Rutar. V zgodovini slovenskega slovstva si je pridobil ime kot zemljepisec, zgodovinar in starinoslovec. Rojen je bil 11. okt. 1851 pod Krnom pri Tolminu na Primorskem. Služboval je najprej kot suplent na gimnaziji v Gorici, potem kot pravi učitelj v Kotoru in Spletu, od l. 1888. na ljubljanski višji realki, od l. 1890. pa na drugi državni gimnaziji v Ljubljani. Kot temeljit učenjak je preiskaval najstarejšo dobo slovenske zgodovine, nabiral narodno blago, ocenjeval zgodovinske spise in popisaval slovensko zemljo. Najrajši se je bavil s svojo goriško domovino in s kraji beneških Slovencev. Priobčil je v raznih listih in knjigah veliko število zgodovinskih, zemljepisnih ter starinoslovnih člankov. Največ je pisal za „Slovensko Matico“, kateri je bil mnogoleten odbornik. Pod naslovom „Slovenska zemlja“ so izšli v „Matici“ njegovi opisi „Goriške in Gradišćanske“, „Trsta in Istre“ ter „Beneške Slovenije“. Že poprej je izdal kot samostojno delo „Zgodovino Tolminskega“. V šolske svrhe je spisal „Domoznanstvo“ in „Zemljepis za srednje šole, II. stopnja.“

Znamenito starinoslovsko delo v nemškem jeziku, „Römische Strassen und Befestigungen in Krain“, katero je izvršil Rutar vzajemno z vseučiliškim profesorjem pl. Premersteinom, je izdala c. kr. akademija znanosti na Dunaju. Kot sotrudnik listov „Izvestja“ in „Mittheilungen“ tuk. „Muzejskega društva“ je poročal Rutar redno o rimskih izkopinah na Kranjskem in je napisal o tem predmetu tudi par temeljitih člankov v „Letopisu Slov. Maticе“. — Za svoje spise je zbiral gradivo kaj skrbno. Vešč italijanščine, je po laških obmejnih knjižnicah in arhivih zasledil marsikaj zanimivih zapiskov o Slovencih. Pisal je jasno in točno. Tudi kot profesorja so ga hvalili. Zadnji čas je, žal, moral pustiti svoje študije in šolo. Razdraženo živčevje mu ni dalo več do dela. Pešal je vidoma. Mislil je iti na odmor v Gorico, a smrt ga je prehitela. N. v m. p! — e —

† **Matija Ban.** 14. marca je umrl v Belemgradu znamenit književnik, dramski pisatelj Matija Ban. Pokojnik je bil rojen 18. decembra l. 1818. v Dubrovniku. Stariši so mu bili prav siromašni, vendar so ga poslali v srednje šole, katere je dovršil v rojstnem mestu. Dve leti je bil v semenišču, a je izstopil, ker ni imel pravega poklica za duhovski stan. Kasneje je opravljal razne službe, dokler ni leta 1839. zapustil domovine ter odšel na vzhod. V Carigradu je dobil mesto učitelja za laški jezik in književnost v grškem kolegiju na prinkipskem otoku Nalkisu, a pozneje mesto profesorja za zemljepis in zgodovino v francoskem kolegiju sv. Benedikta v Rebeku na Bosporu. Tukaj se je oženil z mlado Grkinjo Marjeto l. 1840. Imel je več otrok, a živa mu je ostala samo hči, Palisana, ki se je omožila s srbskim slikarjem Štefanom Todorovićem, v Belemgradu.

Šele 16 let star je začel Ban pisateljati ter je napisal mnogo pesmi in štiri drame v laškem jeziku. Ko je pa slučajno dobil v roke neki prevod Shakespeara, je sežgal svoje drame, ter začel proučevati drame Shakespearove. Tako se je resno pripravil za pisateljsko zvanje. Odrekel se je tudi profesuri, zapustil Carigrad ter odšel l. 1845. v Beograd, kamor je vzel s seboj tudi svoje stariše. Tukaj je prevel svoje laške pesmi na srbski jezik ter si kmalu stekel priznanje kneza Aleksandra Karagjorgjevića, ki mu je izročil v odgojo svoji dve hčeri. Dve leti kasneje, l. 1847., je začel Ban izdajati svoja predavanja kneževima hčerima, da bi se okoristil ž njimi tudi narod. Ko se je l. 1848. vnela vstaja na Ogrskem, je poslal knez Karagjorgjević Bana skozi Karlovec in Novi Sad v Zagreb, da sklene zvezo med Hrvati in Srbi po patriarhu Rajačiću in banu Jelačiću.

Iz Zagreba se je podal Ban v Dalmacijo in na Cetinje, da povsod zagovarja slogo in idejo jugoslovanstva. Leta 1849. je odpotoval zopet na Cetinje,

da uredi vstajo vseh balkanskih Slovanov za osvoboditev iz turškega jarma. Ker pa diplomatske okolnosti niso bile povoljne temu začetju, se je vrnil v Dubrovnik, kjer je uredil in izdal tri zvezke „Dubrovnika“ ter predelal v verzih svojo tragedijo „Mejnima ili oslobodjenje Bosne“, katero je bil napisal l. 1849. v prozi.

Leta 1850. je odšel Ban zopet v Belgrad, kjer je postal profesor na liceju ter tajnik kneza srbskega, ki mu je kasneje poveril tudi neka diplomatska poslanstva. Povrnivši se v Belgrad je napisal zgodovino Vlaške, Moldavije in Srbije, da bi tem državam na pariškem kongresu izposloval na temelju državnega prava neodvisnost od Turčije. Za to delo je dobil Ban nagrado 400 cekinov od srbske skupščine, ki je obenem odredila, da se delo tiska v Parizu. Malo kasneje je izdal „Različite pjesme“ in „Zrcalo povjestnice dubrovačke“.

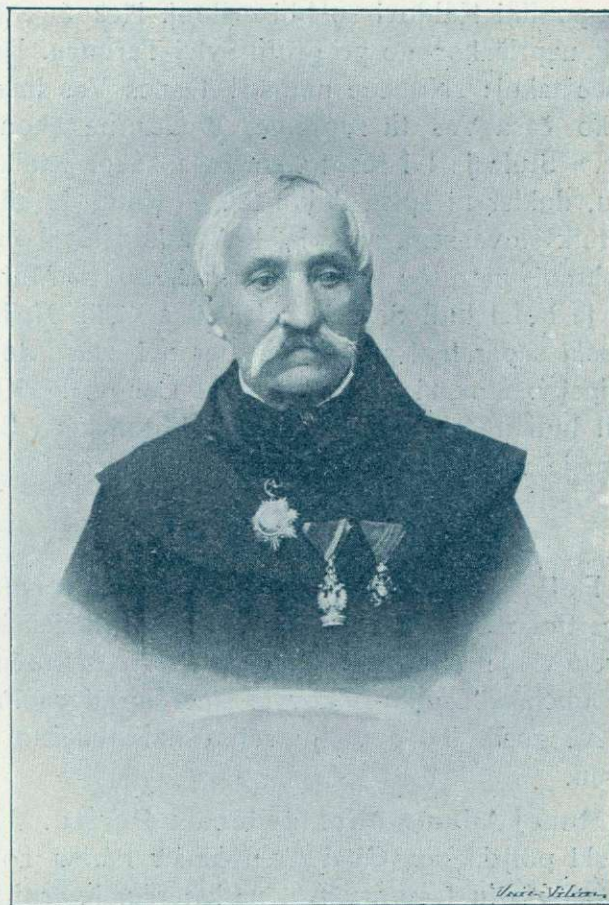
Ko se je l. 1857. povrnil Evropi zopet mir, je postal Ban profesor francoskega jezika v vojaški akademiji v Belemgradu; toda to mesto je izgubil že l. 1858., ko se je povrnil Miloš Obrenović na prestol. Takrat se je podal na svojo vilo Banovac poleg Belgrada. Tukaj se je bavil sedaj le s knjigo. Pod knezom Mihajlom je bil Ban l. 1862. imenovan za ravnatelja sporočilnega urada za časopise v ministrstvu zunanjih zadev ter se je na tem mestu vzdržal polnih 18 let.

Med tem so Bana za njegove književne zasluge odlikovala razna društva in akademije. Jugoslavenska akademija znanosti in umetnosti v Zagrebu ga je imenovala že l. 1867. svojim dopisujočim članom, a srbsko učeno društvo v Belemgradu (zdaj akademija) svojim pravim članom. Izvolila so si ga za svojega člana tudi tri italijanske in ena orientalska akademija.

Leta 1880. je šel Ban v pokoj. Zdaj je razvil svojo posebno delavnost kot književnik. Deloval je kot publicist, pedagog, zgodovinar in dramski pesnik. Znamenito je veliko število njegovih brošur in del v prozi v laškem, francoskem in hrvaškem jeziku, v katerih se je Ban boril za svobodo balkanskih Slovanov. S temi deli se je proslavil po celi Evropi.

Kot pesnik, a posebno kot dramatičar, je Ban napisal do 40.000 verzov. Od njega imamo 13 dram in sicer: „Mejrima“, „Miljenko i Dobrila“, „Knez Dobroslav“, „Posljedni Nemanjič“, „Smrt kralja Vukašina“, „Car Lazar i Kosovski poraz“, „Jakovski ustanak“, „Oslobodjenje Srbije“, „Marta Posadnica ili pad Novgrada“, „Kobna tajna“, „Vanda, kraljica Poljske“, „Jan Hus“ i „Marin Kaboga“. Trdi se, da mu je najboljša tragedija „Smrt kralja Vukašina“; nekatere izmed njih, kot „Mejrima“, so se nekaj predstavljale na vseh pozornicah na slovanskem jugu. Bil je član jugoslovanske akademije v Zagrebu, ki mu je na krsto tudi položila venec po svojem zastopniku Milanu Miličeviću. Slava zaslužnemu pisatelju in boritelju za svobodo tlačenih južnih Slovanov!
St.

Fra Grgo Martić. Pridejana slika nam kaže velezaslužnega moža, največjega bosenskega pesnika, dičnega franjevca Fra Grga Martića. Kakor njegov prednik Fra Kačić - Miošić, se je tudi on navzel iz starih pesmi svojega naroda velečastnega epskega duha, katerega, oživiljenega s krščanskimi idejami, nam kaže v svojih krasnih pesmih, ključoč tužno Bosno k novemu, svobodnejšemu življenju. Zadnji čas častitljivi starina precej boleha, in bati se je, da da mu ne ugasne luč življenja. Upajmo pa, da ga Bog še ohrani bosenskemu ljudstvu in vsemu hrvaškemu narodu.

Fra Grgo Martić.

Riegrova oporoka. Češki rodoljub Rieger je v svoji oporoki zapustil 200.000 K za narodne in kulturne namene: 150.000 K za ustanovitev „Riegrova zaklada“, iz katerega se naj na obletnico njegove smrti dajejo podpore in nagrade, in 50.000 K za zaklad, iz katerega se naj vsako tretje leto izplača nagrada 1000 K za kako narodno delo ali za dejanje izredne požrtvovalnosti ali krščanske ljubezni. Do nagrad imajo pravico samo češki rojaki. V oporoki Rieger opominja Čehe, naj imajo vedno zaupanje v svojo narodno moč, naj vedno visoko spoštujejo idealne in krščanske smotre in naj nikdar ne odnehajo v boju za svoje pravice.

Beneš Methoděj Kulda. Na Vyšehradu je umrl kanonik Kulda, zaslužen domoljub in pisatelj češki, v visoki starosti 83 let. V brnskem semenišču je imel za profesorja Sušila. V Židlochovicah je na-

pisal svojo prvo poljudno knjigo „Kořálečni mor“. Leta 1848. se je tudi bavil s politiko in pisal proti frankobrodskemu zboru. L. 1850. je tudi on sodeloval pri ustanovitvi društva „Dědičtví sv. Cyrilla a Methoděje“. V Brnu je bil do l. 1859., kjer je vodil sirotišnico, ustanovljeno od grofa Sylva-Tarouca. V tem času je izdal „Moravské národní pohádky a pověsti z okolí rožnovského“. Ta zbirka narodnega blaga se je jako priljubila in je bila dolgo ena najbolj čitanih knjig. L. 1852. je začel izdajati koledar „Moravan“, katerega je urejeval do l. 1860. Za „Dědičtví“ je bil obljubil Vaclav Štulc spisati življenjepis sv. Cirila in Metoda, a ga dolgo ni mogel dokončati. Vsi opomini Kuldovi so bili zastonj. Nekoč ga dobi Kulda nepričakovano pri grofu Sylvi-Taroucu. Kulda zakliče takoj: „Nobene milosti! Danes Vas imamo. Toliko časa Vas tu zapremo, dokler ne skončate spisa.“ Štulc je bil res toliko časa kakor jetnik pri grofu, dokler ni spisa dokončal. — Kulda je bil nasprotnik slovaškega razkola. Kakor je deloval na to, da ohrani narodno enoto med Češko in Moravo, tako je hotel tudi Slovake združiti s Čehi. Najhujši slovaški separatisti so bili pa luteranci, zlasti doktor Radlinský. Slovaki so se ločili od Čehov. — Kulda je bil tudi duša „Ustřední Jednoty Katolické“ v Brnu, katera je vzdrževala tudi ljudsko knjižnico.

Poljski violinist Bronisław Hubermann koncertira zdaj z velikim uspehom po Italijanskem. V Genovi je doživel redko čast. Ob navzočnosti vseh občinskih odbornikov je smel igrati na Paganinijeve gosli. To dovolijo samo najslavnejšim goslarjem.

Muzej Adama Mickiewicza v Parizu. V „Biblioteki poljski“ na Quai d'Orléans v Parizu so po občnem zboru tega društva, na katerem je grof Mycielski predaval „O poljskih slikarjih v Parizu od l. 1830. do 1860.“, slovesno otvorili „Mickiewiczzev muzej“. Sin pokojnega poljskega pesnika, Władysław Mickiewicz, je mnogo let nabiral spomine po svojem očetu: pisma, rokopise, slike, risbe, časopise, merjaje itd. Pridružil je tem spominom tudi celotna izdanja Słowackega, Krasińskiego, Gaszczyńskiego, Zaleskega in drugih pisateljev, s katerimi je bil prvi poljski pesnik v osebni zvezi.

Gospodarska borba za rodno zemljo na Poljskem. Pruska vlada je izdala celo vrsto izjemnih zakonov proti Poljakom, da zatre njihovo narodnost v pruskem kraljestvu. Milijone je država žrtvovala, da se pokupijo poljska posestva in naselje s Prusi. Pokupili so v resnici 22.000 ha poljske zemlje. A tudi Poljaki so razvili živahno delovanje v svojo rešitev. Doslej je že ena tretjina te pokupljene zemlje zopet v rokah poljskih posestnikov. Posebno Poljaki iz varšavskega kraljestva z mnogimi denarnimi žrtvami pomagajo svojim rojakom na Pruskem.

Poljaki in drugi Slovani. „Słowiański klub“ v Krakovu je sklenil, delati na to, da dobé Poljaki v svojem jeziku slovnice in besednjake vseh slovanskih jezikov.

Slovanski rokopisi v Vatikanu. V „Archivu“ popisuje dr. Vatroslav Jagić pod naslovom „Analecta Romana“ slovanske rokopise, ki se nahajajo v Vatikanu. Posebno zanimiv je glagolski breviar v dveh knjigah iz l. 1379., v katerem je tudi povest svetega Vaclava.

Stari bolgarski rokopisi. Bolgarija ima štiri velike zbirke svojih starih rokopisov: V Rilem samostanu, v „Narodni knjižnici“ in v muzeju plovdivskem in v knjižnici „Svetega sinoda“ v Sofiji. Mnogo rokopisov je šlo v tujino; največjo zaslugo za sedanjo ohranitev rokopisov pa ima „Sveti sinod“. V novejšem času so začeli te rokopise znanstveno preiskovati in popisovati.

Slovanska filologija in starožitnost. „Imperatorskaja akademija nauk“ v Peterburgu, „Česká akademie cis. Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění“ in c. kr. ministrstvo za nauk in bogočastje na Dunaju so dali podporo slovanskim učnjakom, da so začeli izdajati natančno bibliografijo slavističnih ved. Dobili smo nedavno v roke drugo knjigo „Věstníka slovanské filologie a starožitnosti“, kateri izhaja v Pragi. Štirje uredniki v Pragi so si razdelili delo, da s pomočjo strokovnjakov raznih slovanskih narodov izvrše to veliko delo. Splošno in primerjajoče jezikoslovje in pregled filologije baltske je prevzel prof. dr. Jožef Zubaty, slovansko jezikoslovje in paleografijo cerkveno-slovansko prof. dr. Fr. Pastrnek, slovstveno zgodovino in slovanski narodopis prof. dr. Jurij Polívka, slovanske starožitnosti pa prof. dr. Lubor Niederle. 327 strani obsegajoča knjiga nam podaja celo bibliografijo vse slavistike iz l. 1901. Tu so po tvarinah razdeljene vse knjige in tudi važnejši spisi, ki so izšli po znanstvenih listih in se bavijo s slavistiko. Uredniki so se ozirali tudi na slovansko slovstvo in navajajo članke iz naših listov, ki se bavijo s slovanskimi vprašanji. Bilo bi zelo škoda, ako bi to delo moralo prenehati zaradi gmotnega primanjkljaja. „Věstníku“ je delala precej konkurence bibliografija peterburške akademije. A čuje se, da bo tudi ta prenehala. Želimo, da bi na sestanku slavistov v Peterburgu o tem razpravljali, da dobi slovanska znanost redno ta velevažni pripomoček.

Goethe in Srbi. Kakor je znano iz Goethejeve pesmi o Asanaginici, je ta nemški pesnik poznal vsaj nekoliko tudi srbsko narodno pesništvo. Pred kratkim je objavil Filip Loewe spis „Goethe und der Sarajlija“, v katerem popisuje, kako je bival Srb Sima v Lipskem in je tam po profesorju Gerhardu spoznal osebno Goetheja. Temu je poslal tudi svojo „Srbi-

janko“ z nemškim prevodom. Goethe je napisal o njej pohvalno oceno za list „Kunst und Alterthum“ l. 1827.

Slovani v stari Bitiniji. V „Izvestju ruskago arheologičeskago instituta“ je zanimiva razprava B. A. Pančenka „Pamjatnik Slavjan v Bithiniji VII. vêka“. Pisatelj govori o novonajdenem pečatu slovanske vojne kolonije v Bitiniji, katero stavi v leto 650. po Krist. Politična uprava je predstavljala nekako administrativno celoto in je imela tudi samostojno vojaštvo.

Narodnosti na Ruskem. V „Ruskem Sobranju“ je dne 16. februarja predaval general Rittich o raznih narodnostih na Ruskem. Rusija nikakor ni jezikovno edinstvena država, kakor si mislimo mi južni in zapadni Slovani. Od vseh prebivavcev tega ogromnega carstva jih govori 66 % slovanska narečja. Na samem Kavkazu živi množica različnih plemen, katera govoré 77 narečij. General Rittich je obžaloval, da doslej Rusija ni skrbela dovolj, da bi porusila vse te narodnosti. Zlasti proti mohamedanskim plemenom in proti Nemcem se ni storilo dovolj. Zdaj mora ljudska šola popraviti, kar se je zamudilo. Predavatelj je pozival tudi k samoobrambi Rusov proti judom.

Boj na Kosovu. Kosovo polje, kjer je Turčin uničil staro srbsko kraljestvo, je zopet pozorišče krvavih bojov. Ko nam prihajajo poročila o ljuti borbi za svobodo, ki besni v Stari Srbiji in v Makedoniji, se spominjamo izdajstva na Kosovu, ki je podvrglo Turčinu Srbijo. Krasne narodne pesmi, ki nam opevajo te boje, je sedaj srbski pesnik Sr. J. Stojković združil v veliko epopejo: „Lazarica ili Boj na Kosovu, narodna epopeja v 20 pesama.“ Zbral je različne odlomke in jih združil v harmonično celoto.

Za učenje ruščine je izdal Nemcem profesor Oskar Aschbot „Rusko Antologijo“ z akcentuiranimi teksti in z besednjakom. Tako se učenci naučé iz knjige tudi ruskega naglasa, kateri je precej težak.

Srbski tisk. Učitelj pevanja na novosadski gimnaziji Izidor Bajić je začel izdajati „Srpski muzički list“. — Srbi so si osnovali dve novi tiskarni. V Budimpešti so ustanovili „Srpsko štamparijo Dositije“ s 600 delnicami po 50 K. V Zagrebu pa je osnovalo „Srpsko Kolo, društvo za izdavanje srpskih novina i knjiga“, tiskarno z osnovno glavnico 50.000 K v delnicah po 50 K.

Balkanska jezera. Balkan ni tako pust, kakor si ga predstavljamo mi, ki o njem kaj izvemo samo takrat, kadar poročajo časopisi o grozodejstvih, ki jih izvršujejo tam mohamedani. Med visokimi gorami so krasne, rodovitne doline. Balkan je preprežen z rekami in potoki, in ima mnogo krasnih jezer, katera bi od daleč privabljala tujce, ako jih ne bi zadrževal strah pred nesrečno turško vlado. „Srbska kraljeva akademija“ je izdala nedavno atlant profesorja dr. Jov. Cvijića, v katerem so zemljevidi makedonskih, starosrbskih in epirskih jezer. Glavna jezera

so: Ohridsko, Prespansko, Malo, Ostrovsko, Petrsko, Dojransko, Kostursko, Ardjansko, Amatovo, Tuzlubojsko in Janjinsko jezero ter Skadersko blato.

Oče stenografije, Fr. Ks. Gabelsberger, katerega umetnost se vedno bolj razširja, je sedaj, davno po svoji smrti, dobil zasluženo priznanje. Več kot sedemdeset mest je imenovalo po njem kako ulico, v rojstnem mestu Monakovem so mu postavili bronast spomenik, ustanovili „Gabelsbergerjev muzej“, in zdaj postavijo njegovo oprsje še v „Vežo slave“ (Ruhmeshalle) med najslavnejše može. Gabelsberger je bil rojen 9. febr. 1789 iz revne rodbine. Vzgojili so ga redovniki. V samostanskih šolah v Attelu in Ottobeureu je dobival prvi pouk. Vstopil je v državno službo in postal tajnik v notranjem ministrstvu. Ker je izprevidel, da sedanja naša mehanična pisava ne zadostuje vsem potrebam in da je zlasti prepočasna, je premišljeval, kako bi iznašel „brzopis“. Svoje novo pismo je preizkusil v bavarskem deželnem zboru in l. 1834. izdal svojo učno knjigo. Danes je njegov sestav prenešen že v vse kulturne jezike, seveda povsod primerno izpremenjen. Štejemo sedaj že skoro 2000 stenografskih društev z več nego 70.000 člani, brez neštevilnih drugih njegovih pristašev, ki umevajo naglo bežečo besedo ujeti in ohraniti na papirju.

Böhmische Autoren. Tvrška J. Otto v Pragi je začela izdajati obširno knjižnico z naslovom „Böhmische Autoren“. V njej bode priobčevala v dobrem nemškem prevodu najboljša češka književna dela. Prva knjiga bo obsegala Jíraskov zgodovinski roman „Psohlavci“.

Med Eskimi v Grönlandiji se je pojavil književnik Lars Möller, ki je otvoril v Sodthaabu tiskarno, pričel izdajati knjige in uvel tudi že fotografijo v Grönlandijo.

Vulkanizem in solnčne pege. Veščaki so že davno trdili s precejšnjo gotovostjo, da je neka zveza med ognjeniki in med solničnimi pegami. Zapazili so neki paralelizem med obema prirodnima pojavoma že med leti 1818 in 1840. Od leta 1840. do 1875. so še bolj pazili in spoznali, da so ognjeniki na zemlji najbolj nemirni takrat, kadar je na solncu najmanj peg. L. 1901. je bilo število solčnih peg najmanjše v teku 28 let, torej v dobi sedmih period. Srednja doba med minimom in maksimom solčnih peg znaša namreč 11·13 let. Tudi Vezuv je bil jako nemiren v zadnjem času. Pozimi med l. 1900. in 1901. se je na njem dvignil 40 m visok strm bljuvalni stožec.

„Bibliothèque française.“ Poljski izgnanci v Parizu so pod vodstvom Mickiewiczem v Parizu ustanovili poljsko knjižnico, katera je vsled požrtvovalnosti poljskih rodoljubov narastla na 100.000 knjig. V njej so zbrali tudi mnogo dragocenih rokopisov. Ker so se razmere izpremenile, se je poljsko književno društvo v Parizu razšlo in zapustilo to knjižnico krakovski akademiji. Ta je sprejela te knjige

kot poseben oddelek svoje velike knjižnice. Zdaj dokončujejo natančni zapisnik avtografov in rokopisov.

Trgovski muzej so ustanovili Čehi v Pragi l. 1895. Tu se prirejajo poučna predavanja, odtod se v raznih krajih snujejo razstave češkega blaga itd. Muzej izdaje tudi glasilo „Obchodní listy“.

Peta mednarodna umetniška razstava v Benetkah.

Da bi privabljal tužce in nadaljevale svojo vlogo kot umetniško mesto, prirejajo Benetke vsako leto mednarodno umetniško razstavo. Letošnja razstava je bila otvorjena z veliko slovesnostjo. Umetnike na glas so povabili, da se udeležijo razstave. O vzprejemu slik je odločevalo posebno razsodišče, kateremu je dal razstavni odbor navodilo, da sme vzprejemati samo take slike in kipe, ki imajo v resnici veliko umetniško vrednost. Razsodišče je tudi tako postopalo, in zato so se razni umetniki pritoževali zaradi odklonitve svojih slik. Odbor je ta spor rešil s tem, da je mnogo od razsodišča odklonjenih umetnin razstavil v posebni dvorani, češ, naj si občinstvo samo naredi svojo sodbo. Za vsakega prijatelja naj-novejše umetnosti je ta razstava jako zanimiva in poučna.

Pred vsem opazamo, da se secesija čisti in približuje treznejšim strujam. Sicer niso Italijani nikdar zašli tako daleč v secesijo, kakor Nemci, vendar je mlajša generacija tudi pri njih nastopila to strujo. Veliki klasični zgledi, katerih nudi Italija v tolikem izobilju, so pa vendar pomirjevalno vplivali na te burne novostrujarje. Sedanja razstava nam kaže res mnogo izbornih umetnin in prekaša ne le tretjo, katero sem tudi videl, ampak tudi druge svoje prednice v Benetkah.

Izložbena zgradba je zunaj mesta, v krasnem javnem vrtu. V edenindvajsetih večjih in manjših dvoranah so razstavljene umetnine na nov način, ki doslej še ni bil običajen. Po navadi so bile doslej slike ločene od kipov in razdeljene ali po umetnikih ali po strokah. Zdaj pa je vsaka dvorana zase pri-

rejena kot nekak umetniški salon, v katerem so naj-različnejše umetnine zbrane v skupno celoto. To je za oko gledavčevu vsekako ugodnejše in ni tako utrudljivo; seveda je pa tudi presojanje posameznih umetnikov otežkočeno.

Ne bom našteval tu italijanskih umetnikov. Omenim samo Slovanov, ki so tu zastopani. Največjo pozornost zbuja velika slika Rusa Ilija Rěpina „Vađe retro me, Satana!“ — gotovo ena najzanimivejših podob iz sodobnega slikarstva. Rěpin daje svojim obrazom najgloblje čuvstvene izraze. Posebno usmiljenja in trpljenja ne zna zdaj slikati noben sodoben umetnik s toliko globokostjo in iskrenostjo, kakor Rěpin. Pri tej sliki pa je Jezusa pretiraval. Slika ga po štiridesetdanskem postu, vsega izmučenega, z mrtvaško-vizionaričnim obličjem. Odprta usta izražajo nekaj neskončno boleznega, in oči so zaprte; težko bi našli samozatajevanje še kod globlje izraženo. Za njim stoji satan, debela, ohola postava. Iz glave in iz oči mu šviga rdeč plamen, znamenje silne notranje strasti. Iz oblakov pa pristopijo, kakor lahne meglice, angeli, ki molijo Jezusa. Razstavni odbor je uvrstil to sliko genialnega Rusa na odlično mesto v glavni dvorani. Ruški kipar Pavel Trubeccky je razstavil poleg treh manjših bronov velik mavčev sedeč kip kneza Galicina, impozantno, energično modelirano postavo. Poljak Kazimir Stobrowski ima tu več slik. „Nevihta se bliža“ je temna ne posebna podoba, pač pa je motiv iz varšavskega drevoreda krasno izdelan. Rusinja Tereza Feodorovna Riesova je razstavila tri kipe, med katerimi se odlikuje doprsje prof. Helmerja po izredno finem portretiranju. Hrvat Vlaho Bukovac je poslal dve sliki, ki pa pač ne spadata med njegova najboljša dela: dve nagi ženski postavi, med katerima bodi ena Magdalena. V Zapisniku umetnikov se Bukovac šteje med — Čehi!

Poleg Italije so izborno zastopani Nemci in Francozi, Angleži, zlasti Škoti, Amerikanci in Belgijci. Ob njih skoro izgine slovanska udeležba. Bilo bi pač želeli, da bi se slovanski umetniki dogovorili o udeležbah pri takih mednarodnih razstavah. Ali se naj ne udeležijo, ali naj pa nastopijo impozantno, da pokažejo slovansko umetnost v vsej njeni moči in razvitosti.

Dr. E. L.

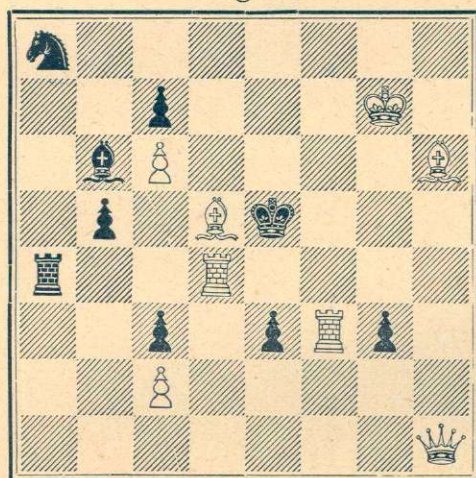

Šah.

Naloga št. 77.

Boh. Košek (Bohumilice).

Original.

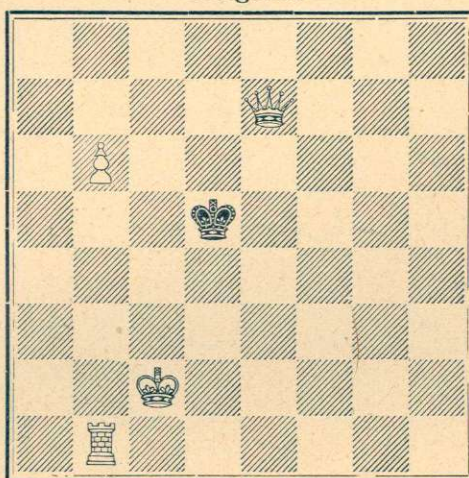

Mat v tretji potezi.

Naloga št. 78.

A. Uršič (Orehek).

Original.

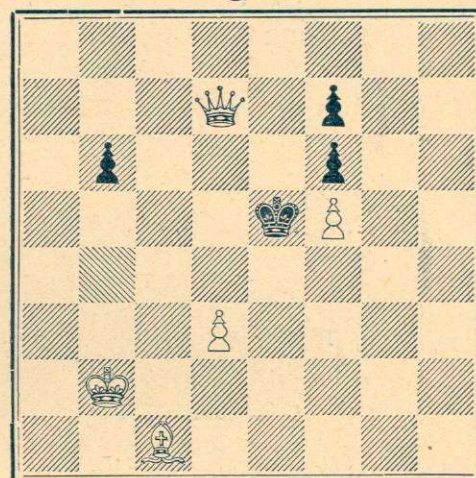

Mat v tretji potezi.

Naloga št. 79.

Dr. Edvard Mazel (Dun. N. mesto).

Original.

Mat v drugi potezi.

Naloga št. 80.

J. Berger.

Beli: Kc2, Dd8, Sf8, Ld3, p c4, g2, h3.

Črni: Kf4, Se5, p c5, g3, g7.

Mat v tretji potezi.

Naloga št. 81.

F. Klett.

Beli: Kf7, De3, Lb5, c5, pa3.

Črni: Kd5, Sd2, pb6, e5.

Mat v drugi potezi.

Naloga št. 82.

S. Loyd.

Beli: Kg3, Dh6, Lb3, Sg4.

Črni: Kf5, Tf8, Sh8, Le8, p d5, e6, e4.

Mat v drugi potezi.

Rešitev nalog v št. 4.

Naloga 62. (Feigl). 1. f7 — g2. 2. Dd2! itd. 3. S, D mat; 1... a4 × b3. 2. Le5+ itd.; e7—e6. 2. T × c3! itd.

Naloga 63. (Košek). 1. Se5, c2. 2. Ld2+ itd.; 1... K × e5. 2. f4+ itd.; 1... T × g5. 2. Le7+ itd. drugo lahko.

Naloga 64. (Uršič). 1. Dc1 ♘. 2. D, T. mat.

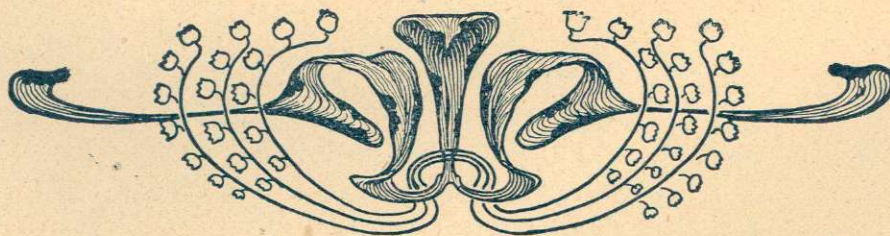
Naloga 65. (Črni kralj na h8!) 1. Ta2 — b2, L × T. 2. Kf7 itd. 1... c3 × b2. 2. Kg6 itd.

Naloga 66. (Pillmeyer). 1. Db8! ♘. 2. D, S mat.

Naloga 67. 1. Se4 ♘. 2. S, D mat.

Šahovske novosti. Nal. 80. podajamo iz knjige „Das Schachproblem“ itd. Naš sotrudnik gosp. B. Košek je dobil za okrajšano rešitev neke naloge od komponista O. T. Blathy iz Budapešte nagrado 100 K! Častitamo! Na dunajskem turnirju za kraljevi gambit — deset mojstrov; turnirski sklad zato znaša 8000 K. „Niederländische Schachbund“ razpisuje mednarodni turnir za trozložke. Darila: 48, 36, 24, 12 K. Rok 25. oktober. Naloga na H. D. B. Meijer (v zavitkn bodi naloga z motom in rešitvijo), Amsterdam Geldersche Kade 37. Ime komponista v drugem pismu na: Dr. A. Rhiju, Donkersteeg Leiden (Hollandsko). Sodniki: N. Maksimov, von Eelde, van de Stonwe.

Listnica. B. Košek, Bohumilice. Nadejamo se, da je sedaj vse v redu. † pozdrav! Dr. Edvard Mazel, vojni zdravnik v Dun. N. mestu. Lepa hvala za naloge! Kakor vidite, smo koj porabili eno. Se priporočamo za nadaljne prispevke!

BELOKRANJSKI PREGOVORI IN REKI.

V Adlešičih nabral J. Š.

Tiha voda óbrove podjeda.
I mrhunec je na svojem jak.
Izza panja lahko je streljati.
Glad nima oči.
Ki hodi po selu, dobi po čelu.
Tat i vuk sta vsako dobo zrela.
Ki ima kratke lase, se hitro počese.
Sestrine robače se i na plotu karajo.
Kde se odjemlje, kup se ne dela.
Konj mora pri jarmu stati.
Kála ne hodi pit, kada imaš čiste vode.
Prvega prosinca i zadnjega sušca je najhujša zima.
Kada stelja (praprot) tri puti pozebe, onda je dobra letina.
Bodec — smrtni otec.
Spomladi jih osem (dni) moči, a jeden (dan) suši, a v jeseni jeden moči, a jih osem suši.
Dober nauk do smrti ne škodi.
Ni ne glasa ne glasnika.
Dotá projde po potu, a žena ostane v kotu.
Ki ni bôlan, ni Bogu povôljen.
Kakor delal, tako završil.
Vsaka so usta na dobro odprta.
Ptuje peći so mrzle.
Vsak cigan svojega konja hvali.
Nad medveda se ne gre s šilom.
Kada mačke doma ni, so miši gospodarji.

Sloga je od Boga.
Kada grmi onda i pada.
Došli so bedaki po zijake.
Od pvojca — do pokrovca.
Na hvaljene jagode je treba male cajne.
Veliko drvo ne more na en pot zgoreti.
Teško hiši, kde ni po letu cedilca (da se mleko preceja), a po zimi palilca (ki prasca pali — torej kjer ni po letu mleka, po zimi masti).
Kde se služi, tam se halja kroji.
Gori je visoko, doli trdo.
Trn se izza mlada špiči, da ne zabi na starost bosti.
Dokler je čep pri sodu moker, vsak mi je boter; kada je čep suh, je vsakdo za me gluh.
Vsaki naj na svojem mete, pa bo po vsem čisto.
Ki šiva in para, ima dva kvara.
Vsak berač zna zjutraj, kde bo zvečer spal.
Bolje íkaj, nego níkaj.
Burklje krevljo dobijo.
Ki nima o sv. Filipu in Jakobu še za voz krme, ni gospodar svojemu blagu.
Od enega vola nista dve koži.
Sila silo goni.
Šiba mašuje, pamet kraljuje.
Laž ručkuje a ne večerja.

POZIV.

P. Ladislaus Hrovat, zaslužni slovenski jezikoslovec, profesor itd. ter **P. Florentin Hrovat**, znani mladinski pisatelj in ljudskošolski učitelj, oba rojaka tuhinjska, pač zaslužita, da se jima postavi v rojstvenem kraju skromen spomenik, oziroma spominska plošča.

Zato se podpisani odbor obrača do vseh čestilcev in prijateljev zaslužnih pokojnikov s prošnjo, da naj blagovolijo v ta namen po svoji volji in zmožnosti prispevati z denarnimi doneski, kateri naj se pošiljajo na naslov: Gdčna **Pavlina Rusova**, učiteljica v Zgor. Tuhinju, pošta Laze pri Kamniku.

Imena darovalcev se bodo objavila po časopisih.

Odbor za spominsko ploščo.